

”SE VAHVA SIDE MIKÄ MEILLÄ ON, NIIN
SITÄ EI KUKAAN TULE RIKKOMAAN”

Vanhempien kokemuksia Säröperheelle tueksi -projektin
tukihenkilötoiminnasta

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Kevät 2011
Katja Laatonen
Linda Lahdenperä

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

LAATUNEN KATJA & LAHDENPERÄ LINDA:

”Se vahva side mikä meillä on, niin sitä ei kukaan tule rikkomaan”

Vanhempien kokemuksia Säröperheelle tueksi - projektin tukihenkilötoiminnasta

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö,
83 sivua, 9 liitesivua

Kevät 2011

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Säröperheelle tueksi –projektissa mukana olevien perheiden kokemuksia tukihenkilötoiminnasta. Tavoitteena oli tutkia millaista sosiaalista tukea perhe on tukihenkilöltä saanut ja miten vanhemman ja lapsen arki on vanhemman näkemyksen mukaan rikastunut tukihenkilön saamisen myötä. Lisäksi vanhemmilta selvitettiin kehittämisideoita tukihenkilötoimintaan. Hankkeistetun opinnäytetyön tutkimustulosten avulla Säröperheelle tueksi -projektille pyrittiin tuottamaan tietoa, jonka avulla projekti voi kehittää tukihenkilötoimintaa vastaamaan yhä paremmin lapsiperheiden tarpeita.

Opinnäytetyön teoriaosuus käsittelee lapsiperheiden arkea ja sen haasteita, sosiaalisen tuen eri muotoja sekä vapaaehtoisuutta. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena ja haastattelumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Aineisto kerättiin haastatteleamalla neljää Säröperheelle tueksi -projektissa mukana olevaa äitiä. Aineisto analysoitiin käyttämällä teoriaa ohjaavaa sisällön analyysyä.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että äidin voimavarat ovat kasvaneet tukihenkilön saamisen myötä. Voimavarojen kartuttamiseen on erityisesti vaikuttanut vanhemman oman ajan saaminen sekä yksinäisyyden väheneminen. Äidit kokivat lapsen arjen rikastuneen merkittävimmin läheisverkostojen kasvamisen ja lapsen toiminnallisuuden lisääntymisen myötä. Kehittämisideoiksi nousivat tukiperheiden sekä miespuolisten tukihenkilöiden saaminen toimintaan mukaan. Tukihenkilöltä toivottiin aktiivisempaa sitoutumista tukisuhteelle, koska tukihenkilöiden ajan riittämättömyys koettiin perheissä ongelmaksi.

Avainsanat: lapsiperheen arki, ennaltaehkäisevä lastensuojelu, sosiaalinen tuki, vapaaehtoistyö, tukihenkilö

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

LAATUNEN KATJA & LAHDENPERÄ LINDA:

“This strong emotion we have, no-one can take it off”

Parents experiences of support persons on Säröperheelle tueksi -project

Bachelor's Thesis in Social pedagogy for work with children and young people
83 pages, 9 appendices

Spring 2011

ABSTRACT

The purpose of this study was to find out families' experiences of support persons in Säröperheelle tueksi –project. The aim was to research what kind of social support family has received from support persons and how parent and child's week-day got richer after the help received from the support person. In addition, we hoped to find out about the development ideas that parents had. We try to get information with the help of the results of this working life oriented thesis based on the Säröperheelle tueksi –project. This information can help develop support persons' activities, so that they can better respond to the needs of families with children.

In our theoretical part we dealt with the everyday life of families with small children and its challenges, social support different forms and volunteering. The thesis uses a qualitative research method and theme interviews. We collected material by interviewing four mothers from Säröperheelle tueksi –project. The method of the text analysis is a content analysis.

According to the results of this thesis it can be pointed out that mothers' resources have grown after getting a support person. Growing resources have especially affected that parents' own time has grown and their loneliness was decreased. Mothers thought that children's weekday has gotten richer by close people and children's growing activities. Support families and male support persons turn out to development ideas. The support persons should be committed more to the project, because families thought support person rush was a problem.

Key words: everyday life of families with small children, preventive child protection, social support, voluntary work, support person

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	SÄRÖPERHEELLE TUEKSI -PROJEKTI	3
3	PERHEYHTEISÖ JA LAPSIPERHEEN ARKI	4
3.1	Suomalaiset perheet ja lapsiperheet	4
3.2	Arki pikkulapsiperheissä	6
3.3	Erityistä tukea tarvitsevat lapsiperheet	9
3.4	Yksinhuoltajuus ja köyhyys	11
4	SYRJÄYTYMINEN	14
4.1	Syrjäytyminen suhdekäsitteenä	14
4.2	Syrjäytymisen muutosprosessi	15
4.3	Sosiaalinen syrjäytyminen	16
5	LÄHTÖKOHTANA LAPSEN ETU	18
5.1	Ennaltaehkäisevä lastensuojelu	18
5.2	Järjestöjen toteuttama perhetyö	20
5.3	Lastensuojelu tänään	22
5.4	Vapaaehtoistyö ja toiminta	24
5.5	Tukihenkilötoiminta	27
6	SOSIAALINEN TUKI	28
6.1	Sosiaalisen tuen määritelmä	28
6.2	Sosiaalisen tuen eri muodot	31
6.3	Lapsi- ja perhelähtöinen sosiaalinen tuki	32
7	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	33
8	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
8.1	Tutkimuksen perustiedot	34
8.2	Tutkimusmenetelmä	36
8.3	Aineiston kerääminen	37
8.4	Aineiston käsittely ja analyysi	38
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET	40
9.1	Kohderyhmän taustatietoja	40
9.2	Äidin arkea helpottavat asiat	41
9.3	Lapsen arjen rikastuminen äidin kokemuksen mukaan	45

9.4	Perheen saama sosiaalinen tuki	47
9.5	Tukihenkilötoiminnan kehittäminen	50
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	53
10.1	Tukihenkilö äidin voimavarojen vahvistajana	53
10.2	Tavallista arkea lapsen kanssa	55
10.3	Tukihenkilö sosiaalisen tuen antajana	56
10.4	Aito välittäminen tärkeintä	58
11	LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	60
11.1	Luotettavuus	60
11.2	Eettisyys	62
12	POHDINTA	63
	LÄHTEET	71
	LIITTEET	83

1 JOHDANTO

Suomalaista hyvinvointia 1990-luvun alun laman jälkeen on kuvannut väestön elintason ja hyvinvoinnin yleinen paraneminen. Samaan aikaan kuitenkin myös tulo- ja hyvinvointierot ovat kasvaneet. Osalla lapsista ja lapsiperheistä pahoinvointi on yleistynyt, ja pienelle vähemmistölle on kasautunut vaikeutuvaa pahoinvointia. (Karvonen, Moisio, & Vaarama 2010, 10.) Vaikka lapsiköyhyys on Suomessa kansainvälisesti verrattuna melko alhaista, koostuu köyhyysrajan alapuolelle jäävä kasvava osa erityisesti pikkulapsiperheistä. Vanhempien alhainen koulutus ja pitkäaikainen työttömyys sekä perheen hajoaminen ja hyvinvointierot lisäävät lasten köyhyysriskiä. (Lammi-Taskula & Salmi 2010, 199 - 200.) Laman aikana ja sen jälkeen tehdyt julkisten palvelujen leikkaukset heikensivät lasten ja lapsiperheiden palvelujen laatua huomattavasti. Lasten parissa tehtävän kattavan ennaltaehkäisevän työn mahdollisuudet ovat siksi heikentyneet. (Forssén 2006, 113.)

Säröperheelle tueksi -projekti on Lahden Diakoniasäätiön (Dila) ja Lahden ensi- ja turvakoti ry:n yhteinen hanke vuosina 2009 - 2011. Sen tavoitteena on tarjota pikkulapsiperheille vapaaehtoisvoimin toteutettavaa apua arjessa jaksamiseen tukihenkilötoiminnan myötä. Erityistä tukea tarvitsevilla lapsiperheillä tulisi olla mahdollisuus ennaltaehkäisevään tukeen arjen sujuvuuden turvaamiseksi. Säröperheelle tueksi -projektin päätavoitteena on kehittää Lahden seudulle toimivia käytäntöjä ja malli, jonka avulla kansalaisten vapaaehtoisresurssia saadaan käyttöön ja kohdistettua syrjäytymisvaarassa olevien perheiden omaehtoista suoriutumista edistävään toimintaan. (Säröperheelle tueksi -projekti 2009.)

Opinnäytetyömme ajankohtaisuutta lisää Euroopan Unionin 2011 vuoden nimeäminen vapaaehtoistoiminnan teemavuodeksi. Vuosi tarjoaa mahdollisuuden tuoda esiin vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallista merkitystä. Vuoden tavoitteena on edistää vapaaehtois- ja järjestötoiminnan toimintaedellytyksiä, lisätä vapaaehtoistoiminnan arvostusta sekä saada uusia vapaaehtoisia mukaan toimintaan. (Euroopan yhteisöjen komissio 2009.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia Säröperheelle tueksi -projektissa mukana olevien perheiden saamaa sosiaalista tukea vapaaehtoistoiminnan toteutumisessa. Tutkimuksen tarkoitus on kerätä tietoa tukihenkilötoiminnan tarpeellisuudesta ja saada ideoita toiminnan kehittämiseen. Tutkimusaiheen valintaan vaikutti oma kiinnostuksemme pikkulapsiperheitä, vapaaehtoistyötä ja lastensuojelua kohtaan. Ennaltaehkäisyn merkitys lastensuojelussa on ajankohtaista; riittävän ajoissa tarjottu tuki voi ehkäistä ongelmien kasaantumiselta. Opinnäytetyössä olemme erityisesti huomioineet lapsiperheiden arjen haasteita, yksinhuoltajuutta, syrjäytymistä ja lastensuojelun käsitteitä. Opinnäytetyö liitetään osaksi Säröperheelle tueksi -projektin jatkohankehakemusta.

2 SÄRÖPERHEELLE TUEKSI -PROJEKTI

Lapsiperheiden ennaltaehkäisevän tuen tarve on lisääntynyt Lahdessa huolestuttavasti (Lastensuojelu 2009). Säröperheelle tueksi -projektin tarkoitus on tuottaa ja kehittää vapaaehtoistoimintaa, jonka avulla tuetaan erityistä tukea tarvitsevia lapsiperheitä selviytymään arjessa ja saamaan tukea tarpeisiin, joihin julkinen palvelujärjestelmä ei vastaa. Ammatillinen apu ja vapaaehtoistyönä toteutuva tukihenkilötoiminta on tarkoitus nivouttaa toimivaksi kokonaisuudeksi. Tällä tavoin lisätään tukimuotojen vaikuttavuutta ja luodaan perheille paremmat edellytykset hyötyä avusta ja tuesta. Löydä Timanttien päihdeperheiden ja Lahden ensi- ja turvakoti ry:n vauvaperheiden kanssa tehty työ on tuonut esille tarpeen saada näille perheille tukea. Vapaaehtoisen tukihenkilön merkitys korostuu ammatillisen avun rinnalla jo sen aikana ja varsinkin sen päättymisen jälkeen. Säröperheelle tueksi -projektin mukaan vapaaehtoista tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaa tulee tehostaa Lahden alueella, sillä osaavaa ja jaksavaa vapaaehtoisresurssia on tällä alueella käytettävissä. (Säröperheelle tueksi -projekti 2009.)

Säröperheille tueksi -projekti on perehdyttänyt joulukuusta 2009 alkaen tukihenkilöitä, jotka toimivat perheille arjessa auttajina ja rinnalla kulkijoina. Perehdytyksen lisäksi projekti toimii tukena vapaaehtoisille ja perheille koko toiminnassa mukana olo ajan. Säännöllisillä yhteisillä tapaamisilla ja palaverilla pyritään saavuttamaan vapaaehtoistoiminnan kiinnostavuus ja jatkuvuus. Projekti on yhdistänyt vapaaehtoiset tukihenkilöt ja hankkeessa mukana olevat perheet, mutta osapuolet sopivat keskenään tapaamisista molempien tarpeiden ja käytössä olevien resurssien mukaan. Tukihenkilöiden toivotaan sitoutuvan toimintaan vähintään vuodeksi. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa perheille muun muassa yhdessä oloa, yhdessä tekemistä, ystävyyttä, lastenhoitoa ja kokemusta välittävästä ihmisestä. (Säröperheelle tueksi -projekti 2009.)

Säröperheelle tueksi -projektissa mukana olevien perheiden tuen tarpeet ovat hyvin yksilöllisiä ja vaihtelevia. Projektin kohderyhmänä on erityistä tukea tarvitsevat pikkulapsiperheet. Projekti määrittelee erityistä tukea tarvitseviksi lapsiperheiksi muun muassa yksinhuoltajaperheet, syrjäytymisriskissä elävät perheet ja köyhät lapsiperheet. (Säröperheelle tueksi -projekti 2009.) Tyypillisten perheiden

piirteiden ja kohderyhmän määrittelyn avulla muodostuvat opinnäytetyömme teoriaosuuden sisällöt. Teoriaosuuden teemoiksi nousivat lapsiperheiden arjessa kohtaamat haasteet, erityistä tukea tarvitsevat lapsiperheet, yksinhuoltajuus ja köyhyys. Näitä teemoja käsittelemme yhtenä lukuna. Syrjäytymisen käsitettä tarkastelemme omana päälukuna.

Projekti pyrkii tuottamaan apua lapsiperheille riittävän ajoissa kunkin perheen tarpeisiin kattavasti vastaamalla. Tavoitteena on toteuttaa tuen piiriin ohjaaminen mahdollisimman matalan kynnyksen toimintana ja vaivattomin käytännön toimin. Projektin sijoittaminen lapsi- ja perhepalveluihin, lastensuojeluun ja vapaaehtoistyön kenttään ei ole yksiselitteistä ja ongelmattonta. Osalle perheistä projekti on ennaltaehkäisevää tukea kun toisille se toimii päättyneen ammatillisen avun jatkumona. Mukana on myös perheitä jotka kuuluvat ammatillisen avun piiriin, jolloin ammattilainen ja tukihenkilö toimivat rinnakkain. (Säröperheelle tueksi - projekti 2009.) Pääluvussa lähtökohtana lapsen etu tarkastellaan ennaltaehkäisevää lastensuojelua, järjestöjen toteuttamaa perhetyötä ja lastensuojelua. Lisäksi käsitellään vapaaehtoistyötä ja -toimintaa sekä tukihenkilötoimintaa. Teoriaosuuden päättää pääluku sosiaalisen tuen teoriasta, joka toimii tutkimuksemme teoreettisena viitekehyksenä.

3 PERHEYHTEISÖ JA LAPSIPERHEEN ARKI

3.1 Suomalaiset perheet ja lapsiperheet

Perheen määrittely on eri aikakausina ollut hieman erilainen. Agraarisen ajan suurperheestä on tultu nykyiseen ydinperhe-käsitykseen ja uusia perhemuotomikkeitä on tullut vähitellen lisää, kuten uusperheet ja samaa sukupuolta olevien henkilöiden perheet. (Paajanen 2007, 23.) Yhteiskunnan muutokset ja kulttuuriset seikat vaikuttavat käsitykseen perheestä ja siten sen määrittelyyn. Perhe-käsite on edelleen muutoksessa ja perheiden keskinäiset erot ovat suuria. Jokaisella parisuhteen, vanhemmuuden ja perheen muodolla on omat erityispiirteensä. (Moisio & Huuhtanen 2007, 41.) Vornanen (2006) määrittelee perheen merkityksellisenä

ihmisten yhteenliittymänä, joka toimiessaan luo puitteita turvalliselle elämälle. Perheessä tapahtuneilla muutoksilla ja ilmiöillä on merkitystä yksilöiden kokemuksille, olivatpa ne myönteisiä tai kielteisiä. Perhe jäsentää yksilöiden oloa maailmassa ja yhteiskunnassa. (Vornanen 2006, 121.) Perhe kasvuympäristönä on keskeinen tekijä lapsen kehityksessä ja vaikuttaja tulevien vuosien elämään. Lapsiperhe on dynaaminen systeemi ja sen kaikilla jäsenillä ovat omat käsityksensä toisistaan ja perheestä kokonaisuutena. Perheen keskinäisellä ja turvallisella toiminnalla on yhteiskunnallista ja taloudellista vaikutusta. (Eirola 2003, 21 - 22.)

Jallinojan (2000) mukaan kysymyksen perheen määritelmästä tekee aiheelliseksi se, että ihmiset määrittelevät sen eri tavoin. Kysymykseen vastatessaan ihmiset ilmaisevat epäsuorasti omia perhearvostuksiaan. Näin ollen mitä tahansa ihmisten yhteenliittymiä ei pidetä perheenä. Perheen määrittely on vaikeutunut ennen kaikkea siksi, että isän ja äidin parisuhde päättyy yhä yleisemmin ja vanhemmat rakentavat parisuhteiden katkeamisen jälkeen uusia parisuhteita. Näistä parisuhteista voi sukeutua uusia perheenjäsenehdokkaita. Jallinoja kuitenkin kiteyttää perheen rakentuvan kahteen suhteeseen. Ne ovat parisuhde ja lapsen ja vanhemman suhde. Silti yhä merkittävämmäksi alkaa tulla myös näkemys, että jokaisella ihmisellä on oikeus määrittää perhe itse. (Jallinoja 2000, 187 - 196.) Forsbergin (2003) määritelmässä perhe on yhteiskunnallisten ja kulttuuristen prosessien tuote, jossa pyritään eroon yksiselitteisestä perheen käsittämisestä ja hakeudutaan hahmottamaan perhe mutkikkaana ja monisävyisenä ilmiönä. Näin tavoitellaan moniulotteisempaa perheymmärrystä, jota tuotetaan jatkuvasti aktiivisesti erilaisin päätöksin ja kielellisin valinnoin. Puhe perheestä ja sen tehtävistä elää erilaisissa arkisissa käytännöissä sekä julkisessa keskustelussa. Forsberg (1998) onkin kirjoittanut, että perhettä ei ole olemassa yksikössä, itsestään selvänä ja luonnollisena yksikkönä. Sen sijaan on monia, paikallisesti ja ajallisesti vaihtelevia tulkintoja perheestä. (Forsberg 2003, 7, 9 - 11; Forsberg 1998, 10 - 11.)

Perheen muodostavat tilastokeskuksen mukaan yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia. Tilastokeskus määrittelee lapsiperheeksi perheen, johon kuuluu vähintään yksi kotona asuva alle 18-vuotias lapsi. Lapsiperheessä

asuu kotona keskimäärin 1,83 lasta. Suomalaisessa yhteiskunnassa perheiden määrä on kasvussa. Lapsiperheiden määrä on sen sijaan laskussa. Perheisiin kuului 76 prosenttia väestöstä vuoden 2009 lopussa, kun lapsiperheisiin kuului 40 prosenttia väestöstä. (Tilastokeskus 2010.)

3.2 Arki pikkulapsiperheissä

Arki koetaan niin tutuksi ja jokapäiväiseksi asiaksi, että siinä tapahtuvat ilmiöt tuntuvat itsestään selviltä (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009, 12). Itsestään selvyden lisäksi toistuvuus ja rutiininomaisuus päivittäisen yksityiselämän alueella määrittelevät arkea. Arjen käsite on osa yhteiskuntaa ja sidoksissa aikaan, paikkaan ja kulttuuriin. (Salmi 2004, 11 - 17.) Ihmisen kokemusmaailmassa arki voi tuntua tylsältä, turvalliselta tai monenlaisia, pienempiä tai suurempia muutoksia tuottavalta. Kodintuntu liittyy arjen paikkaan. (Rantalaiho 2006, 50.) Perheen arjelle on ominaista sen sykliisyys: tietyt tilanteet ja rutiinit toistuvat kerta toisensa jälkeen päivittäin ja viikoittain. Elämää perheissä rytmittävät vanhempien työajat, lasten hoitoajat, nukkuma-ajat sekä ruokailurytmit. Arki perheissä on aikataulujen ja rytmien yhteensovittamista, perheenjäsenten välistä tunteiden siirrantää, tunnetyötä ja ilmapiirin luomista, käytänteiden ja rutiinien sovittamista. (Rönkä ym. 2009, 12 - 13.) Myös Matilainen (2008) toteaa, että säännöllisyys ja rutiinit ovat lapsen hoivan perusta ja vaikuttavat koko perheen elämään ja hyvinvointiin (Matilainen 2008, 11 - 14).

Lapsiperheiden arjessa voi olla useita tekijöitä, jotka hankaloittavat arjen sujuvuutta ja toimivuutta. Esimerkiksi epävarmuus työstä, kiireisyys ja henkinen vaativuus voivat kulkeutua perheeseen ja haitata niin vanhempien parisuhdetta kuin lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Yhteiskunta elää nykyään 24 tuntia vuorokaudessa, mikä lisää vanhempien vuorotöiden määrää. Tämän seurauksena työaikojen, päivähoidon sekä perheen ja lasten elämisen yhteensovittaminen voi olla haasteellista. (Rönkä ym. 2009, 16.) Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen on perheen kannalta erittäin tärkeä haaste. Se koskettaa perheen ajankäyttöä, arjen jäsentymistä, perheenjäsenten yhdessäoloa, kasvatustuun ja kotitöiden jakamista sekä toimii mahdollisena tyydytyksen mutta myös ristiriitojen lähteenä. (Vornanen 2006, 127.) Revon (2009) tutkimuksen mukaan yksilöt ovat alkaneet

vaatia muutosta työn asettamien vaatimusten suhteen ja nostaa perhe-elämän etualalle. Yksilöllisiä valintoja perustellaan perheen edulla, vanhempien työaikoja rajoitetaan perheen ajan takaamiseksi tai kotihoitoa pidetään lapsen ja perheen etuna. Perheen kautta vastustetaan työelämän vaatimuksia. (Repo 2009, 8.)

Paletti-tutkimus on vuonna 2009 julkaistu selvitys pikkulapsiperheiden arjesta sekä vanhempien että lasten näkökulmasta. Pikkulapsiperheellä tarkoitetaan perheitä, joissa on vähintään yksi alle kouluikäinen lapsi (Rantalaiho 2006, 49). Tutkimuksessa haluttiin selvittää miten perheet toimivat eri elämänalueilla, millaisia tunteita perheessä koetaan, perheen arkisia toimintoja ja rutiineja sekä vanhempien ja lasten ajankäyttöä (Rönkä ym. 2009, 17 – 19). Tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan vanhemmuuden iloja perheen arjessa tuottavat muun muassa lapsen kanssa yhdessä olemisen ja tekemisen ilo, lapsen kuunteleminen ja välittömyys, lapsen osoittama läheisyys sekä lapsen kasvun ja oppimisen seuraaminen. Surua sen sijaan tuottavat arjen haasteet kuten kitkat arkisissa rutiineissa ja toiminnoissa, näkemyserot kasvatuksessa sekä lapsen kiukun ja väsymyksen vastaanottaminen. Vanhemmat kokivat stressiä, mutta eivät olleet vanhemmuuden takia uupuneita. Tutkimuksen mukaan vanhemmuus ei ole pikkulapsiperheissä hukassa, eikä vanhemmuus ole kohtuuton taakka vanhemmille, vaan avartava ja antoisa rooli. (Kivijärvi, Rönkä & Hyväluoma 2009, 64 - 68.)

Malinen ja Sevón (2009) tuovat ilmi Paletti-tutkimuksessa pikkulapsiperheiden vanhempien parisuhteita arjen näkökulmasta. Arki on mainittu parisuhteen vihollisena, joka koettelee sen kestävyyttä. Erityisesti pienten lasten vanhempien suhteeseen liitetään arjen uhka. Lapsiperheen arki kiireineen, kinailuineen ja väsymyksineen vie vanhempien voimia ja aiheuttaa kielteisiä reaktioita. Jokaisessa parisuhteessa on sekä hyviä että huonoja hetkiä. Lapsiperheen arjessa parisuhde merkitsee pieniä iloja ja näiden ilojen huomioimista. (Malinen & Sevón 2009, 170 - 176.)

Lapsiperheiden voimavarojen heiketessä ongelmat voivat perheessä kärjistyä ja arjen hallinta pettää. Vaikka perheiden tilanteet ja tuen tarpeet vaihtelevat, ongelmat näkyvät pääosin elämänhallinnan ja sosiaalisen tuen osa-alueilla. Bardyn (2009) mukaan elämme suorituspainottuneessa kilpailuyhteiskunnassa, jossa

palkkatyö on pääasiallinen turvallisuuden tae. Tämä saattaa kiristää lastenhoitamisen mahdollisuuksia niin, että osa vanhemmista näantyy työtaakkaan ja osa köyhyteen. (Bardy 2009, 180 - 181.) Samankaltaisia tuloksia myös Eirola (2003) on saanut väitöskirjassaan. Eirola tarkasteli lapsiperheitä, joihin oli syntymässä vauva tai lapsi on syntynyt ja on iältään korkeintaan kolmevuotias. Pienten lasten perheissä aikuiset etsivät vanhemmuuden roolia ja heillä on erilaisia paineita lastenhoidon ja kasvatuksen sekä työn ja arjen yhteensovittamisessa. Vanhemmilla on haasteena hoitaa ja kasvattaa lapset, löytää käyttökelpoiset vanhemmuuden toimintatavat ja hoitaa keskinäistä parisuhdetta. Tässä vaiheessa perheet tarvitsevat ja heillä on myös halua käyttää tilanteeseensa sopivia perhepalveluja. Tämä puoltaakin sitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon pitäisi panostaa varhaisen vuorovaikutuksen, vanhemmuuden ja parisuhteen tukemiseen takaamalla tuen saanti ja tehostamalla kotikäyntejä. (Eirola 2003, 22.)

Osana Stakesin Hyvinvointi ja palvelut (HYPA) -hankkeen vuonna 2006 tehdyssä lapsiperheiden kyselyssä on tutkittu vanhempien kokemuksia jaksamisestaan vanhempana. Tästä tutkimuksesta saatujen tulosten perusteella lähes puolet lapsiperheiden vanhemmista on huolissaan jaksamisestaan vanhempana. Huolenaiheet kumpuavat sekä yhteiskunnallisista että yksilöllisistä seikoista. Vanhemmuutta kuormittavia tekijöitä ovat muun muassa työelämän vaatimukset ja toisaalta omaan terveyteen liittyvät pulmat. Myös puolisoitten keskinäinen riitely ja omassa lapsuuden perheessä koettu pelko lisäävät lapsiperheiden huolta jaksamisesta. Lapsiperheiden vanhemmat kokevat harvoin saavansa riittävän konkreettista tai henkistä tukea vanhemmuuteen. Kyselyn mukaan vanhemmat saavat tukea lähinnä omalta puolisoiltaan. Pikkulapsivaiheessa perheen ja suvun tuki on yleisempää verrattuna kouluikäisten lasten perheisiin. (Lammi-Taskula & Salmi 2008, 39 - 40, 52.)

Myös toisessa HYPA -hankkeen osana tehdyssä kyselyssä on tutkittu suomalaisia lapsiperheitä. Pikkulapsiperheissä suurimpia erimielisyyden aiheita vanhempien ja lasten välillä olivat ruokailuun, nukkumiseen ja pukeutumiseen liittyvät asiat. Lähes puolet alle kouluikäisten lasten vanhemmista kertoi lapsen ruokailuun liittyvistä hankaluuksista. (Lammi-Taskula & Bardy 2009, 61 - 64.) Myös ehkäisevän lastensuojelutyön Ankkuriperhe -projektissa tulokset toivat esiin vanhempien

henkilökohtaisten voimavarojen kulumisen kokemuksia ja miltei puolet oli kokenut unen ja levon puutetta. (Rantalaiho 2006, 48 - 49.)

Kokemus fyysisten voimavarojen kulumisesta oli perheissä yleistä Ankkuriperhe -projektin tulosten mukaan. Alituinen lapsissa kiinni oleminen saattaa merkityksellistyä haastatelluille muulloin myönteisen kodintunnon häpymisenä. Neljännes vanhemmista kertoi tilanteista, joissa lasten olemassaolo ylipäättään tai heidän erityistilanteensa, kuten sairastelu, veivät voimavaroja. Voimavarojen loppuessa myös sosiaalisen kanssakäymisen voimavarat ovat vähäiset ja erityisen tuen tarve kasvaa. Voimavarojen kokonaisvaltaisesta kulumisesta on pieni askel uupumuksen tilapäiseen tai pitempikestoiseen kokemukseen. (Rantalaiho 2006, 55, 57, 59.) Samankaltaisia kokemuksia on saatu myös HYPÄ -hankkeessa. Väsyneenä tulee helposti enemmän ärtymystä ja riitaa, ja riidat tuottavat lisää jaksamattomuuden tunteita, jolloin saattaa syntyä kielteinen kierre. (Lammi-Taskula & Bardy 2009, 61 - 64.) Uupumukselle on ominaista kokemusmaailman laadullinen muutos kielteisempään suuntaan. Tällöin oma minä vanhempana näyttäytyy kielteisenä, samoin tunteet kotona tehtävää työtä ja muita ihmisiä kohtaan. (Rantalaiho 2006, 72.)

3.3 Erityistä tukea tarvitsevat lapsiperheet

Erityiselle tuelle ja lapselle, jolla on tuen tarve, on eri laeissa ja asiakirjoissa erilaisia määritelmiä. Esimerkiksi lastensuojelulaki 417/2007 tarjoaa kunnissa tehtävään työhön yhteisen käsitteen erityinen tuki ja päivähoitolaissa 36/1973 käytetään termiä erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseva lapsi. Myös terveys-, sosiaali- ja opetustoimessa käytetään myös muita lähes samaa asiaa tarkoittavia käsitteitä kuten varhainen tuki ja varhainen puuttuminen. Erityisen tuen järjestämisestä on laadittava suunnitelma yhteistyössä tukea tarvitsevan ja ikävaiheen mukaisesti hänen perheensä kanssa. Erityisen tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen järjestämiseksi on tarvittaessa myös tehtävä yhteistyötä kunnan eri toimijoiden, kuten päivähoiton, lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009, 62, 66.)

Lasta ja nuorta koskevissa ehkäisevissä terveystalveluissa kaikille annetaan tiedollista ja emotionaalista tukea, osalle erityistä tukea. Asetuksen 380/2009 (asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta) mukaan terveysneuvonta ja terveystarkastukset on järjestettävä siten, että alle kouluikäisen lapsen ja perheen erityisen tuen tarve tunnustetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tarpeenmukainen tuki järjestetään viiveettä. Muun muassa neuvolatyössä työskentelevät tapaavat lähes kaikki lasten ikäluokat, joten siellä työskentelevillä on hyvät mahdollisuudet tunnistaa lasten ja heidän perheiden mahdollisia ongelmia ja erityisen tuen tarpeita. Täten tuki voidaan kohdentaa näille perheille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mikä ehkäisee ongelmien pahenemista ja kustannusten kasvua. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009, 3, 62.)

Heimo (2002) käyttää terveen tai hyvin toimivan perheen vastakohtana erilaisia nimityksiä. Näitä ovat esimerkiksi riskioloissa elävä perhe, syrjäytymisvaarassa oleva perhe, riskiperhe, ongelmaperhe, erityistuen tarpeessa oleva perhe, haavoittuva perhe ja huonosti toimiva perhe. Näille perheille yhteisiä piirteitä voivat olla sosiaalinen huono-osaisuus, krooninen sairaus, työttömyys, köyhyys, ihmissuhteiden ongelmat, päihdeongelmat, huumeiden käyttö, lasten pahoinpitely, elämänhallinnan järkkymiset, mielenterveydenhäiriöt ja pirstoutuneet sosiaaliset suhteet. Perheillä saattaa olla samanaikaisesti monia sosiaalisia, taloudellisia ja terveydellisiä ongelmia sekä perheen sisällä että ympäristössä. Erityistä tukea tarvitsevalla pikkulapsiperheellä tarkoitetaan Heimon (2002) mukaan perhettä, jossa on perhedynamiikassaan ja elämäntilanteessaan sellaisia vaikeuksia ja ongelmia, jotka voivat pitkittyessään haitata lapsen tervettä kasvua ja kehitystä ja johtaa vaikeuksien kasaantumiseen ja syrjäytymiseen. (Heimo 2002, 15 - 16.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) Lapsiperhe-projektin (1996–2000) tarkoituksena on ollut tunnistaa pienten lasten perheiden tuen tarpeet ja tukea perheitä varhaisessa vaiheessa ennen kuin ongelmat kärjistyvät ja muuttuvat pysyviksi. Projektista saatujen perhekuvauksien perusteella vanhemmuuden ongelmissa ovat korostuneet äitien ja isien uupumus, epävarmuus, taloudellinen tilanne, ajan käytön ongelmat ja jaksamattomuus vanhempana. (Häggman-Laitila, Euramaa, Hotari, Kaakinen & Hietikko 2001, 13.) Stressi ja heikko taloudellinen tilanne

korostuu erityisesti yhden vanhemman perheissä (Broberg & Tähtinen 2009, 157). Lastensa tarpeiden tunnistamisessa vanhemmat ovat tarvinneet tukea itsetunnon vahvistamisessa. Lasten huolenpidon kannalta erityistä tukea on tarvittu perheissä, joissa vanhemmilla esiintyy mielenterveydenongelmia, päihdeongelmia tai vakavia sairauksia. Vanhempien kohdalla on ollut kyse varhaisesta tai erityisestä tuesta, joka on toteutuessaan merkinnyt pienten lasten hyvinvoinnin ja tulevaisuuden kannalta ennaltaehkäisyä. Tulosten mukaan perhekohtainen työ kohensi perhe-elämän laatua. Parantumista tapahtui muun muassa vanhemmuudessa, lasten kasvatuksessa ja hoidossa sekä parisuhteessa. (Häggman-Laitila ym. 2001, 13, 21, 29.)

3.4 Yksinhuoltajuus ja köyhyys

Bradshawn (1998) mukaan yksinhuoltajuutta voidaan pitää yhteiskunnallisten ja kulttuuristen prosessien tuotteena, jonka määrittely vaihtelee eri yhteiskunnissa. Yksinhuoltajaperheen rajaaminen omaksi perhetyypikseen riippuu tutkijan tarkastelutavasta. Eri maissa yksinhuoltajuudelle on erilaiset määritelmät, mutta samasakin maassa yksinhuoltaja voidaan määritellä eri tavoin muun muassa lainsäädännön, verotuksen ja sosiaaliturvaetuksien kannalta. Kansainvälisessä tilastoinnissa yksinhuoltajana pidetään pääsääntöisesti vanhempaa, joka asuu alaikäisen eli alle 18-vuotiaan lapsen kanssa ilman avo- tai aviopuolisoa. Erottekijät syntyvät lähinnä lapsen ikärajoista. (Bradshaw 1998, 155 - 157.) Hakovirran (2006) yksinhuoltajuuskategorian sisällä ilmenee erilaisuutta, koska yksinhuoltajuuteen voidaan päätyä eri reittejä. Hän jakaa yksinhuoltajaperheiden synnyn viidellä eri tavalla: avio- tai avoeron seurauksena, avio- tai avopuolison kuollessa tai yksinäisen henkilön saadessa lapsen. Kaikkia näitä yksinhuoltajuuskategorioita yhdistää alaikäinen lapsi. (Hakovirta 2006, 23.)

Suomessa perhetilaston mukaan yksinhuoltajuus määritellään myös samassa asunnossa asuvien perheenjäsenten perhesuhteiden avulla. Yksinhuoltajaperheenä pidetään tällöin yhden aikuisen perhettä, jossa huollettavien lasten ikä on alle 18 vuotta. Yksinhuoltajaksi katsotaan henkilö, jonka hoidossa lapsi on ja joka ei ole avo- tai avioliitossa tai on välirikon vuoksi muuttanut puolisostaan erilleen asu-

maan. Lapsen huolto voi olla uskottu toiselle vanhemmalle yksin tai molemmille vanhemmille yhdessä. (Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja 2009, 260.) Yksinhuoltajakotitaloudet kuuluvat selkeästi muita kotitalouksia pienituloisempaan ryhmään nuorten ja ikääntyneiden yksinasuvien ryhmien ohella. Syinä voidaan pitää yksinhuoltajien alhaisempaa työllisyysastetta sekä tulonsiirtojen tason heikkenemistä, koska esimerkiksi asumistuet ovat jääneet jälkeen yleisestä hinta- ja palkkakehityksestä. (Pylkkänen 2009, 96.) Joka neljäs suomalainen yksinhuoltajaperhe on luokiteltu pienituloiseksi. Viimeisten kymmenen vuoden aikana on yksinhuoltajaperheiden tulokehitys suhteessa muihin kotitalouksiin heikentynyt selvästi. Myös köyhyysriski on suurin yksinhuoltajien kotitalouksissa. (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2009, 86–89.)

Köyhyysaste luokittelee köyhiksi ne henkilöt, joiden tulot jäävät alle 60 %:n koko väestön keskimääräisestä tuloasteesta. Lapsiköyhyysaste on kasvanut koko väestön köyhyysasteen yli 2000-luvun alussa. Edellisen kerran lapsiköyhyysaste on ollut koko väestön köyhyysastetta suurempi 1970-luvun puolivälissä. Eniten pienituloisuus on kasvanut alle 3-vuotiaiden lasten perheissä ja yksinhuoltajaperheissä. (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2009, 86 - 89.) Yksinhuoltajaäitien asema ilmentää hyvinvointivaltion toimivuutta ja sitä miten oikeudenmukaisuus ja tasiarvo toteutuvat. Yksinhuoltajaäitien työttömyys on puolisoäitien työttömyyttä korkeampi. Lisäksi yksinhuoltajaäitien köyhyysriski on suuri. (Hakovirta 2006, 169 - 170.) Yksinhuoltajien muodostamien kotitalouksien osuus oli 12,7 prosenttia tukea saavista kotitalouksista. Yksinhuoltajatalouksista 23,4 prosenttia sai toimeentulotukea vuonna 2008, kahden vanhemman lapsiperheistä 4,2 prosenttia. (Toimeentulotuki 2008.) Köyhistä lapsiperheistä 65 % on pienten lasten perheitä tai yksinhuoltajaperheitä (Forssén 2006, 111).

Hakovirran (2006) mukaan työnteko on yksinhuoltajaäideille taloudellisesti kannattavaa. Työssä olevien yksinhuoltajaäitien käytettävissä olevat tulot ovat selvästi korkeammat kuin tuen varassa elävien yksinhuoltajaäitien käytettävissä olevat tulot. (Hakovirta 2006, 135 - 137.) Elämisen puitteet ovat lapsiperheillä lähes samanlaiset, mutta yksinhuoltaja joutuu huolehtimaan kustannuksista yksin. Työ on paras suoja köyhyyttä vastaan, mutta yksinhuoltajien mahdollisuuksia työssäkäyntiin rajoittavat paitsi sosiaaliturvan ja työn yhteen sovittamisen pulmat, sekä las-

tenhoitovastuuseen liittyvät ajankäytön esteet. Yksinhuoltajat ovat pienituloisia, eikä heillä ole samanlaisia mahdollisuuksia parantaa tulojaan tilapäisesti kuin kahden huoltajan perheillä. (Pylkkänen 2009, 94, 101, 103.) Käytännössä kaikilla äideillä ei ole todellista valinnanvapautta, sillä äidit eivät tee valintoja vain hoito-
muotojen välillä vaan myös toimeentulon lähteiden välillä. Moni yksinhuoltajaäiti tasapainoilee työn ja kodin välimaastossa. (Hakovirta 2006, 157, 161.)

Euroopan Komission rahoittamassa SOCCARE -tutkimusprojektissa tutkittiin perheiden hoivajärjestelyjä neljässä perhetyypissä viidessä eri maassa. Aineisto osoittaa selvästi epävirallisen tukiverkoston merkityksen. Perheen, sukulaisten ja ystävien rooli ei ole 2000-luvullakaan kadonnut pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa. Työelämän ehtojen kiristyminen ja siitä aiheutunut hoivaongelmien lisääntyminen viittaavat jopa läheisten ihmisten avun merkityksen korostumiseen. Viralliset palvelut eivät aina kata kaikkia työstä johtuvia lastenhoitotarpeita, vaan niitä täydennetään epävirallisen verkoston avulla. Yksinhuoltajan epäsäännölliset tai epätyypilliset työajat eivät monesti sovi yhteen säännöllisen virka-ajan mukaan toimivien virallisten palvelujen kanssa. Isovanhempia, muita perheenjäseniä ja ystäviä tarvitaan paikkaamaan palvelujärjestelmän jättämiä aukkoja. Tiukka talous rajoittaa yksinhuoltajan mahdollisuuksia ostaa yksityisiä ja julkisia hoivapalveluita. (Kröger 2006, 79, 86, 95, 97.)

Hoivan puute on yhtä vakava yhteiskunnallinen ongelma kuin taloudellisten resurssien puute. Yksittäisen perheen tasolla kyse on arkielämän ydinasiasta, jonka vaikeudet heijastuvat kaikille muillekin elämänalueille. Hoivaköyhyydessä on kyse omasta ilmiöstään, joskin osa siitä selittyy taloudellisen köyhyyden kautta. Hoivaköyhyydessä perheen hoivatarpeet ylittävät saatavilla olevat viralliset ja epäviralliset hoivaresurssit. Hoivaköyhyyden kannalta keskeisimpiä asioita ovat virallisten hoivapalvelujen saatavuus ja epävirallisten verkostojen toimivuus. Hoivaköyhyys uhkasi SOCCARE- aineistossa erityisesti yksinhuoltajaäitejä, joiden omat vanhemmat eivät syystä tai toisesta olleet saatavilla ja joiden lasten isät eivät osallistuneet hoivajärjestelyyn. (Kröger 2006, 96 – 98.) Taloudellinen köyhyys on selvästi yhteydessä hoivaköyhyyteen, mutta hoivaköyhyys ei ole palautettavissa pelkästään osaksi taloudellista köyhyyttä (Forssén 2006, 109).

Forssénin (2006) mukaan taloudellinen niukkuus välittyy lapsiperheiden arkeen myös erilaisten stressitekijöiden kautta, jotka heikentävät perheilmapiiriä. Vanhempien kokemaa kireyttä, masentuneisuutta ja huolista aiheutuvaa unettomuutta voidaan pitää yleisimpinä stressioireina. Yksinhuoltajien kokemat stressioireet ovat huomattavasti yleisempiä kuin kahden huoltajan perheiden vanhempien oireet. Forssén näkee köyhyyden, erityisesti varhaislapsuudessa koetun pitkäaikaisen köyhyyden, vaikuttavan negatiivisesti lasten sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen.

Julkinen keskustelu on palautunut 2000-luvulle tultaessa tulonjako-, köyhyys- ja syrjäytymisteemoihin. Vaikka suurimmalla osalla lapsiperheistä menee taloudellisesti hyvin, köyhyys ja muut sosiaaliset riskit, kuten syrjäytyminen ovat lisääntyneet ja kumuloituneet pienelle mutta kasvavalle ryhmälle. (Forssén 2006, 104, 106, 111 - 112.)

4 SYRJÄYTYMINEN

4.1 Syrjäytyminen suhdekäsitteenä

Syrjäytyminen on Suomessa tänäkin päivänä ajankohtainen ongelma, joka liittyy erityisesti hyvinvoinnin käänköpuoliin. Syrjäytymisen käsite omaksuttiin alun perin työmarkkinatutkimuksesta, jossa sillä tarkoitettiin työelämän ulkopuolelle joutumista. Sittenkin syrjäytyminen on saanut monia muitakin merkityksiä ja siitä on tullut huono-osaisuuteen ja sen kasautumiseen yleisesti viittaava käsite. Syrjäytymistä ei voida pitää pelkästään tietynä pysyvänä tilana, vaan yhteiskunnallisena, usein taloudellisesta huono-osaisuudesta liikkeelle lähtevänä prosessina, joka tuottaa syrjäytyneisyyttä. (Virtanen, Jalava, Koskela & Kilappa 2006, 23 - 24.)

Heinon ja Johnsonin (2010) mukaan syrjäytyminen on kiistanalainen käsite, johon liittyy paitsi teoreettisia ja hallinnollisia, myös menetelmällisiä ja eettisiä haasteita (Heino & Johnson 2010, 266). Myös Helne (2002) pitää syrjäytymisen käsitettä suhteellisena. Hän tarkastelee syrjäytymistä sosiaalisena konstruktiona, jolloin

tutkimuskohteena ei olekaan yksilö vaan yhteiskunta, jossa syrjäytymistä tuotetaan. Syrjäytymisen käsite on vaikea yhdistää mihinkään tiettyyn ihmisryhmään, koska esimerkiksi maalla asuva vanhus ja lähiössä huumeita käyttävä nuori ovat varsin erilaisia kategorioita. Jos kaikki syrjäytyneiden erityisryhmät lasketaan yhteen, jää väestöstä vain pieni osa syrjäytymättömiin. (Helne 2002, 75 - 78, 176.)

Helne (2002) kuvaa syrjäytymistä sosiaalisena hajoamisena ja osien irtoamisena kokonaisuudesta. Syrjäytyneet ovat irronneet yhtenäisyydestä ja syrjäytymisen poistaminen vaatii syrjäytyneiden liittämisen takaisin yhtenäisyyteen. Näin ymmärrettynä syrjäytyminen on leimaavaa, ihmisten jaottelua normaalien ja syrjäytyneiden välille. Teorian mukaan syrjäytyneillä ihmisillä on omia henkilökohtaisia ongelmia, jotka aiheuttavat heidän hankalan tilanteensa. Tällöin syrjäytymisen syy nähdään yksilössä eikä yhteiskunnassa. (Helne 2002, 2 - 4, 39.)

4.2 Syrjäytymisen muutosprosessi

Suuri osa lapsista Suomessa voi monella tapaa paremmin kuin aikaisemmissa sukupolvissa kasvaneet. Kuitenkin viime aikoina on huolestuttu lasten ja lapsiperheiden lisääntyneestä ”pahoinvoinnista” ja liian monen nuoren syrjäytymisestä yhteiskunnasta. Vaarana on, että lapset ja lapsiperheet jakautuvat yhä räikeämmin hyvin ja huonosti voiviin, kun riskitekijät kasaantuvat samoille perheille. Syrjäytymiskehitys alkaa usein jo lapsuudessa. Vanhempien riittävien voimavarojen puuttuessa lastensuojelun asiakkaat ovat ryhmä, joka on suurimmassa vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta. (Kangaspunta, Kilkku, Kaltiala-Heino & Punamäki 2005, 7 - 9.)

Syrjäytymisen riski voi toteutua esimerkiksi syrjäytymisenä työelämästä (tuotannosta), kulutuksesta (köyhyys), terveydestä (sairaus) tai sosiaalisesta yhteydestä eli yhteiskunnallisesta toiminnasta (verkostoista). Verkostojen kaventuminen johtaa vakavimmillaan sosiaalisista suhteista syrjäytymiseen, joka pitkään jatkuttuaan aiheuttaa pelkoa kohdata ihmisiä ja aiheuttaa sitä kautta ongelmia yksilön elämänhallinnassa. (Rissanen 2002, 5). Elämänhallinta on tunne ja henkinen voimavara, joka edistää selviämistä erilaisista tilanteista, kiireestä ja vastoinkäymisistä.

Elämäntilanteeseen kuuluu usko itseeseen, kyky ja tahto tehdä valintoja sekä sopeutua ja selviytyä erilaisissa elämäntilanteissa. Yksilön elämäntilanteen ollessa kunnossa ihminen on kykenevä luomaan tavoitteita, osaa omistautua asioilleen ja ponnistella asettamiensa tavoitteiden saavuttamiseksi. (Keltikangas-Järvinen 2000, 41 - 45.) Myös Eirola (2003) kuvaa elämäntilannetta elämäntilanteenvalmiuksina, joihin sisältyvät psykososiaaliset tekijät, elämäntilanne, mieliala, minäkuva ja riippuvuus-suhteet (Eirola 2003, 23.)

Eirola (2003) jakaa elämäntilanteen ulkoiseen ja sisäiseen hallintaan eri elämän alueiden mukaisesti. Elämäntilanteella tarkoitetaan yksilön persoonallisuuden rakenteeseen kuuluvaa sisäistä voimavaraa, jonka avulla ihminen luottaa itseensä ja kykyihinsä. Elämäntilannetta voi kuvailla resurssina tai tavoitteena, jonka avulla yksilöt selviytyvät vastoinkäymisistä ja pyrkivät oman hyvinvointinsa ylläpitoon. Elämäntilanne on prosessi, jossa aikaisemmillä kokemuksilla ja tapahtumilla nähdään olevan vaikutus myöhempään elämäntilanteeseen. Yksilön itselleen joko tietoisesti tai tiedostamattaan asettamat tavoitteet ovat elämäntilanteen kannalta keskeisiä. Koherenssin tunne kuvaa yksilön sisäistä tilaa ja luottamuksen tunnetta, jonka avulla ihminen pystyy sisäisesti käsittelemään tietoa. Tunne on suhteessa ihmisen selviytymiseen ja terveyteen, ja sen sisältämän tiedon käsittely mahdollistaa ongelmien ratkaisun. Tunne sisältää myös yksilön henkilökohtaiset siteet toisiin ihmisiin ja yhteisöihin. (Eirola 2003, 23, 25 - 27.)

4.3 Sosiaalinen syrjäytyminen

Perheiden sosiaaliset siteet ovat nykyaikana löystyneet. Isovanhempia ei enää ole siirtämässä perinnettä ja auttamassa arjessa monien syiden takia. Nykyisin perheillä sukulaiset ja ystävät ovat usein lukumäärältään vähäisiä, ikärakenteeltaan vielä työikäisiä ja kaukana asuvia, joten konkreettisen avun saaminen muun muassa yhtäkkisissä tarpeissa ei onnistu. Onnekkaita ovatkin ne perheet, joilla on omia luonnollisia sosiaalisia auttajaverkostoja, mutta kuka auttaa heitä, joilla ei ole. Toisaalta sukulaiset voivat suhtautua tilanteisiin liian tunnepitoisesti kykenemättä auttamaan, jolloin ulkopuolisen vieraan ihmisen kautta saatu apu on tilanteissa hedelmällisempää ja neutraalimpaa. (Uusimäki 2008, 103, 188.)

Sosiaalista syrjäytymistä pidetään yhteiskunnan turvallisuushkana. Kun omassa lapsuudessa oli totuttu saamaan apua ja tukea esimerkiksi sosiaaliviranomaisilta, siihen oli helppo turvautua myös aikuisiässä. Syrjäytymisen aiheuttamien yhteiskunnallisten ongelmien ehkäisy tapahtuu syrjäytymiskierteeseen vaikuttamalla. Perheitä tulisi auttaa luottamaan enemmän omiin voimavaroihinsa ja uskomaan mahdollisuuksiinsa selvittää omin voimin. (Suutari 2008, 16; Uusimäki 2008, 181.)

Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa lain soveltamisalaan kuuluvissa syrjintätilanteissa. Viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan yhdenvertaisuuden edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. (Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21, 1, 4 §.)

Eurooppa-neuvosto totesi maaliskuussa 2000 kokoontuessaan, että köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen ovat liian yleisiä ilmiöitä. Samalla todettiin, että merkittävä osa väestöstä elää edelleen sosiaali- ja terveystalouden puutteessa tai voi käyttää niitä vain rajoitetusti ja epätasa-arvoisesti. Euroopan Unioni katsoo sosiaalisen syrjäytymisen heikentävän kansalaisten hyvinvointia ja estävän heitä ilmaisemasta itseään ja osallistumista yhteiskuntaan. Eurooppa-neuvoston mukaan köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä koskeva ongelma on laaja, ja siihen liittyy hyvin monenlaisia tekijöitä. Euroopan unioni määritteli köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan sen jäsenvaltioiden tavoitteiksi ja Euroopan komission teemavuodeksi 2010. Teemavuoden tavoitteena oli parantaa köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjuntaan tarkoitettujen nykyisten ohjelmien ja aloitteiden yhteensovittamista yhteisön tasolla, sosiaalisen suojelun ja sosiaalisen osallisuuden avoin koordinoitimenetelmä mukaan lukien. (Euroopan komissio 2008, 5 - 6.)

Koko työiän kestävä yhden ihmisen syrjäytyminen maksaa yhteiskunnalle lähes 15 000 euroa vuodessa. Lasku aiheutuu sosiaalimenojen lisäyksestä ja verotulojen menetyksestä. Puhtaasti kansantulollisin perustein ajateltuna olisi järkevää uhrata

500 000 euroa yhden syrjäytymisen ehkäisemiseen. (Kangaspunta ym. 2005, 7.) Euroopan komissio on tuonut syrjäytymisen ehkäisyn merkityksen esille teemavuosivalinnoillaan. Vuonna 2010 köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan vastaisella teemavuodella pyrittiin ratkaisevalla tavalla parantamaan tietoisuutta sosiaalisesta syrjäytymisestä ja edistämään aktiivista osallisuutta. (Euroopan komissio 2008, 4.) Vuonna 2011 Euroopan yhteisöjen komissio on nimennyt Euroopan vapaaehtoistyön teemavuodeksi. Komissio toteaa perusteluissaan vapaaehtoistyön olevan kansalaisvaikuttamista ja demokratiaa, jossa toteutuvat eurooppalaiset arvot kuten solidaarisuus ja syrjimättömyys. (Euroopan yhteisöjen komissio 2009, 8.)

5 LÄHTÖKOHTANA LAPSEN ETU

5.1 Ennaltaehkäisevä lastensuojelu

Lasten ja perheiden palvelujen kehittämisen haasteet liittyvät lasten- ja perheiden avun tarpeiden kasvuun, palvelujen aktivoitumiseen, voimavarojen vähenemiseen ja palvelurakenteen pirstoutumiseen. (Halme, Perälä & Laaksonen 2010, 17.)

Kunnan tehtävä on järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevällä lastensuojelulla pyritään edistämään ja turvaamaan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukemaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoitossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. (Lastensuojelulaki 88/2010, 3a §.)

Ehkäisevän lastensuojelun piirissä on lapsia, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaita, ja avohuollon asiakkaiden joukossa on lapsia, jotka saavat myös erityistä tukea peruspalveluista ja ovat siten ehkäisevän lastensuojelun piirissä. Siirtymä ehkäisevästä lastensuojelusta lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaisen työn ja avohuollon asiakkaaksi perustuu tiettyyn arviointi- ja päätösprosessiin. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan muiden palveluiden piirissä annettavaa erityistä tukea

silloin, kun perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Heino 2009, 72.) Kolmas sektori on enenevästi mukana järjestämässä palveluita lapsille ja perheille. Kolmannen sektorin palveluja antavat järjestöt, yhdistykset, vertaisryhmät, seurakunnat ja muu vapaaehtoistoiminta. Kolmannen sektorin on toivottu ottavan vastuuta varsinkin ennaltaehkäisevästä työstä mutta myös muista lasten palveluista. (Halme ym. 2010, 23.)

Lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia edistävät palvelut perustuvat kohtaamiseen ja yhteyksien rakentamiseen. Työ perustuu erilaisiin suhteisiin: lapsen suhde vanhempaan, vanhempien keskinäiset suhteet, työntekijöiden suhde lapseen ja vanhempiin, työntekijöiden keskinäiset suhteet ja palveluja hallinnoivat ja niiden järjestämisestä vastuussa olevien tahojen sisäiset ja keskinäiset suhteet. (Heino 2008, 56.) Yhteistyökäytäntöjä tulisi suunnitella ja kehittää lasten ja perheiden tarpeista ja näkökulmasta lähtien eri tasoilla: valtakunnallisesti, alueellisesti, paikallisesti sekä yksikkö- ja perhekohtaisesti (Halme ym. 2010, 31).

Lahden kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa 2009 - 2012 on keskitytty ehkäisevään lastensuojeluun, koska ehkäisevän työn onnistuminen vähentää lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta. Lasten ja nuorten hyvinvointityön ja ehkäisevän lastensuojelun kehittämisessä Lahdessa on panostettava lähivuosina. Yhteistyörakenteiden toimivuuteen, jatkuvuuteen erilaisissa nivelvaiheissa ja eri toimijoiden yhteistyöhön sekä resurssien suunnitelmallisempaan kohdentamiseen tulisi kiinnittää huomiota. Liian vähälle huomiolle on jäänyt kolmannen sektorin yhdistysten ja järjestöjen rooli ehkäisevässä lastensuojelutyössä. Suunnitelmaa tullaan täydentämään ja päivittämään tulevina vuosina. (Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009 - 2012, 3, 25.)

Lastensuojelulain (417/2007, 8 §) mukaan kunnalla on velvollisuus seurata ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia sekä kehittää palvelujärjestelmää. Heino (2008) mukaan palvelujärjestelmällä tarkoitetaan laajasti sosiaali- ja terveystalouden kehittämistehtävää sekä sektorirajat ylittävien yhteistyömuotojen tuottamista (Heino 2008, 14 – 15). Halmeen (2010) mukaan yli sektorirajojen ulottuvalla työskentelyllä on vaikutus palveluiden jatkuvuuteen ja laatuun, toimintaprosesseihin sekä toiminnan verkottumiseen. Terveyttä ja hyvinvointia kehittäviä palve-

luiden välttämätön edellytys on palveluntuottajien välinen moniammatillinen ja laaja-alainen yhteistyö. Yhteistyön tulisi olla hyvin suunniteltua, organisoitua ja johdettua, koska lapset ja perheet saattavat olla useiden palvelujen käyttäjiä yhdenaikaisesti. (Halme ym. 2010, 25, 101.)

On pystytty osoittamaan, että vastaamalla ajoissa perheiden tarpeisiin on estetty erityispalveluihin joutumista ja huostaanottoja. Siten saavutetaan taloudellista hyötyä ja vaikuttavuutta sekä sillä hetkellä että myöhemmin. Lähes kaikki resurssit menevät nykyisin korjaavaan lastensuojelutyöhön, vaikka haluja puuttua perheiden tilanteisiin on jo aikaisemmin. Tähän ei kuitenkaan vielä ole riittävästi resursseja. Monet yhteiskunnalliset muutokset ovat haastaneet palveluiden tuottajia vastaamaan lapsiperheiden muuttuneisiin tarpeisiin. Viime aikoina on käyty keskustelua perheiden elämäntilanteiden monimutkaistumisesta, erilaisten lapsiperheiden palvelujen vähentymisestä ja erityispalveluiden tarpeiden kasvamisesta. Niihin pyritään vastaamaan perhetyön eri toimintamuodoilla. (Uusimäki 2005, 21, 169, 184.)

5.2 Järjestöjen toteuttama perhetyö

Uusimäki (2005) näkee perheiden kanssa tehtävän työn tarpeellisuuden kasvaneen. Perhetyön ympärillä työskentelee monia tahoja, monenlaisissa tehtävissä ja erilaisin tavoittein. Siitä on tullut osa muun muassa sosiaalityön, päivähoidon, terveydenhuollon, seurakunnan ja järjestöjen toimintaa. Se tunnetaan usein toimintatapana, jonka ideologia perustuu perhekeskeisyyteen. Kaikesta toiminnasta lapsiperheiden tukena käytetään usein nimitystä perhetyö. Tällä halutaan yhdistää perheiden hyvinvoinnin turvaamiseen ja edistämiseen liittyviä toimintoja ja palveluja yhteen. (Uusimäki 2005, 9 - 10, 73.) Puhuttaessa lasten terveydestä ja hyvinvoinnista tulee ottaa huomioon myös lasten vanhempien terveys, psyykkiset ja fyysiset voimavarat ja taloudelliset mahdollisuudet. Nämä vaikuttavat oleellisella tavalla siihen, missä määrin lapsuuteen sijoittuu enemmän terveyttä suojaavia ja kehityksen kannalta myönteisiä tekijöitä, kuin terveyttä ja kehitystä uhkaavia tekijöitä. (Koskenvuori 2010, 312.)

Perhetyön muodot vaihtelevat viranomais- ja vapaaehtoislähtöisyyden välillä. Perhetyö vaatii viranomaisten otteella huoltamista silloin, kun perheen kyky oman elämänsä hallintaan toteutuu heikosti tai on kadonnut. Lastensuojelun perhetyön tehtävä on tarkkailla ja arvioida perhettä lastensuojelullisesta näkökulmasta. Lastensuojelun perhetyössä työntekijältä vaaditaan usein vahvaa ammatillista osaamista, koska perheiden tilanteet voivat olla hyvinkin haastavia. Toisaalta ennalta ehkäisevä perhetyö tai perhepalvelu merkitsee yhä enenevässä määrin perheen rinnalla kulkemista ja konkreettista avun tarjoamista perheille tilapäisissä ongelmissa. Kunnallisten ja yksityisten sektorien perhetyön lisäksi yhdistykset ja järjestöt tuottavat perhetyötä. (Uusimäki 2005, 21, 125, 180.)

Järjestöjen työssä kyse on usein vapaaehtoisten antamasta matalan kynnyksen avusta ja tuesta, vaikka toiminnoissa on aina kuitenkin mukana myös koulutettuja työntekijöitä varmistamassa työn laatua, johdonmukaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Järjestöjen toiminnoissa vapaaehtoisten mukana olo ei ole työntekijöiden alaisina toimimista, vaan he ovat tasavertaisia perheiden tukijoita omissa rooleissaan. Järjestöjen kautta saatava perhetyö on helposti saavutettavissa niin perheiden itsensä kuin muiden viranomaisten näkökulmasta. (Uusimäki 2005, 154 - 155, 171 - 172.) Säröperheelle tueksi -projektissa on juuri kyse sellaisesta vapaaehtoisten antamasta matalan kynnyksen tuesta perheille, missä monenlaisia toiminnan muotoja käytetään joustavasti perheiden hyväksi.

Useissa kunnissa ei ole tarjolla lapsiperheiden kotipalvelua lainkaan. Vain yksittäisillä perheillä on mahdollisuus kotipalveluun, vaikka sitä pidetään kannatettavana. Kotipalvelussa työntekijät pystyvät nostamaan esille asioita toiminnan ohessa ja suhde perheenjäseniin muodostuu luontevaksi ja luottamukselliseksi. Asioista ei tarvitse keskustella varta vasten, vaan ne tulevat esille muun toiminnan ohessa. (Uusimäki 2005, 143, 145.) Myös Julkunen (2006) näkee kotipalvelun apukeinona ja tilapäisapuna elämäntilanteen kitkakohdissa, mutta lapsiperheiden kotipalvelu ajettiin monissa kunnissa käytännöllisesti katsoen alas (Julkunen 2006, 31). Järjestöjen ja projektien tuottamaa perhetyötä ei myöskään ole saatavilla kaikkialla, joten asuinalueet ovat keskenään eriarvoisia. Ongelmana on myös se, että järjestöt saattavat toiminta-aikansa vaikuttaa alueilla, eivätkä niiden kehittämissä työmuodot välttämättä vakiinnu. Epävakaisuuteen tarvitaan muutosta, jotta hyvin

alkaneet prosessit eivät katkeaisi esimerkiksi projektien päättymiseen, vaan vaikiintuisivat pysyviksi toimintamuodoiksi. (Uusimäki 2005, 157.)

Kuntien virastoista erillään oleva perheiden kanssa tehtävä työ koetaan turvalliseksi ja luotettavaksi. Järjestöjen työn vahvuus on siinä, ettei niillä ole viranomaisvelvoitetta valvoa sääntöjen ja lakien toteutumista perheissä. Järjestöjen tekemä työn kautta perheiden sosiaaliset suhteet laajenevat oman kodin seinien ulkopuolelle, eivätkä perheet jää yksin vaikeuksiensa kanssa. Yhdessä tekemisen kautta pyritään korostamaan perheen omia voimavaroja ja tukemaan niiden löytymistä. Usein perheet saavat itse olla mukana määrittelemässä perhetyön kestoa ja sisältöjä. (Uusimäki 2005, 78, 154 – 155.) Uusimäen määritelmä perhetyöstä vastaa Säröperheelle tueksi -projektin tukihenkilötoiminnan kuvausta joka on kohtaamista, rinnalla kulkemista, turvan ja lepo hetkien antamista, kuuntelemista, keskustelemista ja ongelmien selvittämistä. Konkreettisten arkipäivän elämään liittyvien suoritteiden kuten kodin- ja lastenhoidon lisäksi perhetyö on ennen kaikkea sosiaalista vuorovaikutusta. (Säröperheelle tueksi -projekti 2009.)

5.3 Lastensuojelu tänään

Lastensuojelulasten määrän lisääntymistä ja lasten ongelmien vaikeutumista voidaan pitää merkinä lasten elämäntilanteen heikkenemisestä. Lasten pahoinvoinnin ja syrjäytymisen indikaattorina käytetään usein lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrää sekä erityisesti huostassa olevien lasten määrää. (Heino ym. 2010, 266.) Huostaanotettujen ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä on kasvanut huomattavasti viime vuosikymmenen aikana (Hämäläinen & Kangas 2010, 23). Heinon (2007) mukaan myös lastensuojelun avohuollon asiakasmäärien kasvu on lisääntynyt, jonka voidaan katsoa ilmentävän lasten pahoinvoinnin lisääntymistä. Lastensuojeluasiakkuuden taustalla on useimmiten vanhemman tai vanhempien jaksamattomuus. (Heino 2007, 4, 7.) Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 §).

Lastensuojelun asiakasmäärien kehitys on ollut viime aikoina myös julkisen keskustelun kohteena ja huolen aiheena. Lastensuojelun avohuollon määrä on kasvanut 1990-luvun alkupuolen 30 000:sta yli 60 000 lapseen ja nuoreen. Vuonna 2009 lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokonaismäärä jatkoi edelleen kasvuaan. Avohuollon asiakkaina oli kaikkiaan 70 753 lasta ja nuorta, kun vuonna 2008 vastaava luku oli 67 347. Kasvua on tapahtunut 5,1 prosenttia edelliseen vuoteen nähden. Vuoden 2009 aikana huostassa olevien lasten määrä väheni neljä prosenttia, mutta kiireellisten sijoitusten määrä kasvoi 17 prosenttia. Vuonna 2009 tehtiin 79 651 lasta koskevaa lastensuojeluilmoitusta, joka on 3 644 enemmän kuin edellisenä vuotena. (Heino & Johnson 2010, 266; Lastensuojelu 2009.)

Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana 0-17-vuotiaiden sijoitettujen lasten ja nuorten osuus on kaksinkertaistunut. Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokonaismäärä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Kuitenkin vuoden 2009 lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piirissä 0-17-vuotiaista lapsista ja nuorista Lahden osuus oli muuta maata vähäisempi. Koko maassa lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piirissä oli 6,5 prosenttia lapsista ja nuorista, kun Lahdessa vastaava luku oli 3,5 prosenttia. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria 0-17-vuotiaista koko maassa oli 1,3 prosenttia, kun Lahdessa vastaava luku kohoaa 1,8 prosenttiin. (Lastensuojelu 2009.)

Lapsen etu ja oikeus erityiseen suojeluun perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, joka antaa puitteet sille, mitä lapsen edulla ja erityisellä suojelulla ymmärretään. Lastensuojelun keskiössä on perhe, jossa erityisen huomion kohteena on suojelun tarpeessa oleva lapsi tai lapset. Lastensuojelun tavoitteena ovat näiden ihmisten tukeminen ja työskentely paremman tulevaisuuden puolesta ottaen kuitenkin huomioon heidän odotukset ja voimavarat. Lastensuojelutyö lähtee sananmukaisesti lapsen suojelun tarpeista ja tähtää niin lapsen kuin perheenkin kuntouttamiseen ja yhteiskuntaan integroimiseen. (Mikkola 2004, 77.) Lastensuojelulaki velvoittaa kunnat seuraamaan ja kehittämään lasten ja nuorten kasvuoloja sekä ehkäisemään ja poistamaan epäkohtien syntymistä. Kuntien tulisi huolehtia myös vanhempien kasvatustehtävän tukemisesta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 1 §.)

Lastensuojelun asiakkaaksi tulleet lapset asuvat usein köyhissä perheissä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus (2007) mukaan lastensuojelun asiakkaaksi tulleista joka toisen asuinperhe on toimeentulotuen asiakkaana. Yksinhuoltajaperheissä asuvien lasten osuus toimeentulotukea saaneista on suurin (52 %) ja ydinperheissä asuvia lapsia joukossa on vähiten (37 %). Lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheessa toimeentulovaikeudet koskevat erityisesti pienten lasten vanhempia. (Heino 2007, 37 - 38.) Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista, mutta viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Viranomaisten tulee tarjota perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä tarvittaessa ohjattava lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 § 2.) Lastensuojelussa, kuten muissakin sosiaali- ja terveyspalveluissa erilaisten voitto tavoittelemattomien organisaatioiden ja säätiöiden merkitys hyvinvointipalvelujen turvaamisessa on kasvanut 1990-luvulta alkaen (Pölkki 2004, 290). Projektitoiminta on liitetty voimakkaasti 1990-luvun lopusta lähtien lastensuojelun ehkäisevään työhön, johon on osallistunut sekä julkisen sektorin että kolmannen sektorin toimijoita (Törrönen & Vornanen 2004, 168).

5.4 Vapaaehtoistyö ja toiminta

Vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan palkatonta, ei ammatillista ja nimensä mukaisesti vapaaehtoista toimintaa. Vapaaehtoistoiminta on prosessi, jossa ihmiset yhdessä ryhtyvät parantamaan elämänlaatuaan ja voittamaan vaikeuksiaan. Toiminnalla ei tavoitella taloudellista hyötyä ja sen tulee hyödyttää muitakin kuin vapaaehtoista itseään. Ammattilaisten näkökulmasta katsottuna vapaaehtoistoiminnan voidaan ajatella myös tukevan ihmistä hänen oman verkostonsa vahvistumisessa. Vapaaehtoistyön voidaan katsoa sijoittuvan osittain ennaltaehkäisevän sosiaalityön alueelle. (Lehtinen 1997, 17.) Vapaaehtoistyön mahdollisuudet ovat varhaisen tuen alueella eli ennaltaehkäisevässä työssä (Mykkänen-Hänninen 2007, 52). Toisaalta, vapaaehtoistoiminnan voidaan nähdä täydentävän ammattiapua ja niin sanotun epävirallisen verkoston toimintaa (Ruskomaa, Nordlund, Euramaa & Virtanen 2001, 10).

Vapaaehtoistyö painottaa yksilön omaehtoisen ratkaisumahdollisuuden merkitystä. Usein käsite vapaaehtoistyö ymmärretään yksilöiden tai ryhmien toiminnaksi ja vapaaehtoistoiminta tätä toimintaa organisoivien järjestöjen toiminnaksi. Vapaaehtoistyötä voidaan pitää sosiaalisyhteiskunnallisena toimintana, jonka vastaanottajana on valtion ja muiden julkisten viranomaisten toiminta. Vapaaehtoistyö määritellään kolmannen sektorin yhdistysten, säätiöiden ja järjestöjen toiminnaksi, jossa näkyy vahvasti vapaaehtoistyö ja toiminta. (Koskiahho 2001, 16 - 17.) Helmisen (2006) mukaan vastuu kulttuurisen, henkisen ja sosiaalisen pääoman antamisesta on sekä kodeilla että julkisilla instituutioilla, kuten äitiys- ja lasten neuvoloilla, perhekeskuksilla ja päivähoitolla, mutta myös lukuisilla kolmannen sektorin toimijataholla (Helminen 2006, 29). Säröperheelle tueksi -projekti on jakamassa vastuuta juuri perheiden kulttuurisen, henkisen ja sosiaalisen pääoman antamisessa kolmannen sektorin toimijana.

Hyvinvointiyhteiskuntamme palvelujärjestelmä rakentuu erilaisten auttamistahojen laajasta verkostosta (Mykkänen-Hänninen 2007, 36). Vapaaehtoistyön ja järjestöjen rooli oli hyvin marginaalinen 1970- ja 1980-luvuilla julkisen sektorin palveluiden ohella suomalaisessa yhteiskunnassa. Taloudellinen kriisi 1990-luvulla on lisännyt julkisella sektorilla kansalaisten vastuunottamista yhteiskunnallisista ongelmista osallistumalla vapaaehtoistyöhön. (Nylund 2002, 13.) Myös Yeung (2002) näkee vapaaehtoistyön arvostuksen ja tarpeen kasvun laman aikana ja sen vaikutuksen vapaaehtoistyön voimaantumiseen. Hyvinvointiyhteiskunnan perusteiden horjumisen seurauksena tarvittiin kolmannen sektorin toimia. (Yeung 2002, 11.) Epävirallinen apu ja vapaaehtoistoiminta tulivat merkittävään rooliin täydentämään julkiseen ja kaupalliseen toimintaan liittyviä puitteita (Ruskomaa ym. 2001, 10).

Vapaaehtoistyö on vakiinnuttanut asemansa 2000-luvulla suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan palvelujärjestelmässä (Mykkänen-Hänninen 2007, 12). Rönbergin (2002) artikkelissa ilmenee, että kolmannen sektorin palveluiden lisääntyminen näkyy erityisesti sosiaali- ja terveysalan järjestöjen kentällä (Rönberg 2002, 88). Viime vuosina erityisesti vertaistuki on noussut merkittäväksi toimintamuodoksi muun vapaaehtoistyön rinnalle. Vertaistuki on vapaaehtoistyön toimintamuoto

joka perustuu tukijan ja tuettavan yhteiseen kokemukseen. (Mykkänen-Hänninen 2007, 26.)

Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen yleisin syy suomalaisilla on halu auttaa muita ihmisiä. Vapaaehtoistoiminta mielletään lähimmäisenrakkaudeksi ja tätä kautta yleisistä asioista vastuun ottamiseksi. Toiseksi yleisin syy vapaaehtoistoimintaan lähteminen on ylimääräisen vapaa-ajan käyttäminen johonkin hyödylliseen toimintaan. Muita motiiveja vapaaehtoistoimintaan ovat toive tavata uusia, samanhenkisiä ihmisiä, halu saada uusia elämäkokemuksia ja oppia uutta sekä yleinen kiinnostus vapaaehtoistoimintaan. Naisten ja miesten kohdilla korostuvat erilaiset motiivit osallistua vapaaehtoistoimintaan. Naisilla motiiveina ovat auttamishalu, into oppia uusia asioita sekä toive tutustua uusiin ihmisiin. Miehillä puolestaan tärkeitä motiiveja ovat ystävän tai tuttavän vaikutus, ylimääräisen vapaa-ajan käyttäminen hyödylliseen toimintaan sekä kansalaisvelvollisuuden täyttäminen. (Yeung 2002, 32 - 34.)

Vapaaehtoistyötä voidaan pitää yhteiskunnallista osallisuutta vahvistavana toimintana. Se ei ole asiakkaan tilanteen tai hoidon tarpeen arviointia tai diagnosointia. Ammattiauttaminen on tavoitteellista toimintaa, kun vapaaehtoistyöntekijä toimii vapaana viranomaisrooleista ja hoitovastuusta. Vapaaehtoistyöllä on oma ainutlaatuinen ja tärkeä rooli asiakkaan läheisverkoston tarjoaman avun ja ammatin välimaastossa. Vapaaehtoistyö voi toimia ammatillisen työn rikastuttajana tarjoamalla maallikkoapua palvelujärjestelmän sisällä. Ammatillisen työn ja vapaaehtoisen työn mahdollisuudet eivät ole toistensa vastakohtia. (Mykkänen-Hänninen 2007, 50 - 52.) Vapaaehtoisuuteen ja palkattomaan auttamiseen kuuluva toiminta ei tule sekoittaa ammattilaisten työhön, koska toimintaa ohjaavat julkisesta palvelutuotannosta poikkeavat ideologiset lähtökohdat. Ammattiauttaminen ei voi perustua keskinäiseen tukeen ja kokemuksiin. (Hyväri 2005, 218.) Mykkänen-Hänninen (2007) toivoo, että tulevaisuudessakaan vapaaehtoistyön ja ammatillisen työn yhteensovittaminen ei tarkoittaisi toisen poissulkemista (Mykkänen-Hänninen 2007, 50 - 52).

5.5 Tukihenkilötoiminta

Lehtisen (1994) mukaan tukihenkilötoiminta eroaa muusta vapaaehtoistoiminnasta kahdella tavalla. Se on yksilöllisempää kuin muu vapaaehtoinen auttamistoiminta ja sitä leimaa voimakkaammin arki, elämä ja sitoutuminen. Tukihenkilön tehtävänä on auttaa heikon sosiaalisen verkoston omaavia ihmisiä, rakentamaan ja vahvistamaan verkostojaan. Lisäksi tehtävänä on helpottaa perheen, suvun ja ystävien painetta, jotta he jaksavat olla paljon tukea tarvitsevan ihmisen rinnalla. Tukihenkilötoiminta ei kuitenkaan ole hoitoa, terapiaa tai kotipalvelua. Toiminnan tulee tapahtua tukea tarvitsevan ja tukea antavan yhteisillä ehdoilla, jolloin lähtökohtana on vapaaehtoinen ja tasa-arvoinen kumppanuus. Tukihenkilötoiminta on tavoitteellista ja ajallisesti rajattua ja erottuu siten ystävätoiminnasta. (Lehtinen 1994, 13 - 15.) Ystävätoiminnan ideana on yhdistää ihmisiä ja järjestää kontakteja. Vapaaehtoinen ystävä vierailee ystävää kaipaavan henkilön tai muuten yksinäisen luona ja toimii esimerkiksi kuuntelijana ja henkisenä tukena. Ystävätoiminta ei ole tavoitteellista tai aikaan sidottua; ystävänä voi toimia kerran tai ystäväsuhteet voivat olla kestoaltaan pitempiaikaisia. (Tenlen 2010.)

Tukihenkilötoiminta voidaan nähdä osana sosiaalityötä. Sosiaalityön kolmion kärkinä ovat ammattityöntekijä, tukihenkilö ja asiakas. Ammattityöntekijän tehtävä on auttaa asiakasta ammattityön keinoin, kun taas tukihenkilö tukee asiakasta arkielämästä selviämässä. Yhteistyön onnistuminen edellyttää, että ammattityöntekijä tuntee vapaaehtoistoiminnan periaatteet. (Ruskomaa ym. 2001, 13.) Tukihenkilötoiminta perustuu sosiaaliseen tukemiseen, jolla tarkoitetaan kommunikation avulla tapahtuvaa vuorovaikutusta. Tukihenkilön ja tuettavan persoonasta riippuen tukisuhde voi keskustelun lisäksi tai sen sijaan perustua yhdessä tekemiseen. (Lehtinen 1997, 38.) Tärkeimpiä työvälineitä tukihenkilötoiminnassa ovat ymmärtämis-, hyväksymis- ja eläytymiskyky sekä aito läsnäolo (Mykkänen-Hänninen 2007, 52).

Rajanveto julkisten palveluiden ja järjestön palveluiden välillä ei ole aina yksiselitteistä, koska järjestöt tuottavat osittain samoja palveluita kuin julkisen sektorin organisaatiot. Julkisen sektorin tarjonnan ja kysynnän välinen epätasapaino pakottaa kehittämään uusia toimintamuotoja ja etsimään lisää toimijoita ammatillisen

auttamistyön rinnalla. Julkisten palveluiden ruuhkaantuessa voidaan järjestöjä käyttää ”jonotuspaikkana” tai ”jälkihoitopaikkana”, jolloin julkisten palveluiden riittämättömyys aiheuttaa selvästi paineita järjestöille. Pitkät jonot ja asiakkaan hoitoon pääsyn vaikeus ja hitaus aiheuttavat sen, että vapaaehtoistyöntekijät kohtaavat usein tuettavia, jotka eivät ole saaneet tarvitsemaansa apua julkisen sektorin puolella tai kokevat saamansa avun riittämättömäksi. (Mykkänen-Hänninen 2007, 19, 45.)

Lastensuojelun tukihenkilötoiminta on vapaaehtoistyötä, jonka pyrkimyksenä on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia. Lastensuojelun tukihenkilötoiminta perustuu lastensuojelulakiin, jonka mukaan lastensuojelun asiakkaina oleville lapsille ja nuorille on tarvittaessa järjestettävä tukihenkilö tai tukiperhe. (Lastensuojelulaki 2007.) Säröperheelle tueksi -projektin tukihenkilötoiminta on lastensuojelun tukihenkilötoiminnan tavoin suunniteltua ja tavoitteellista toimintaa. Säröperheelle tueksi -projektissa tukihenkilön saaminen ei kuitenkaan edellytä lastensuojeluasiakkuutta. Molempien tukihenkilötoimintojen tavoitteena on perheen tai yksittäisen henkilön sosiaalinen tukeminen. Sosiaalista tukea annetaan yleisimmin keskustelun kautta vuorovaikutuksellisesti ja yhdessä tekemällä. (Lehtinen 1994, 38 – 36; Säröperheelle tueksi -projekti 2009.)

6 SOSIAALINEN TUKI

6.1 Sosiaalisen tuen määritelmä

Sosiaalisesta tuesta, psykososiaalisesta tuesta ja voimavarojen vahvistamisesta käytetään yleisesti nimitystä tukeminen (Heimo 2002, 35). Mikkonen (2009) katsoo sosiaalisen tuen kuuluvan osaksi hyvinvointikäsitteiden käsiteperhettä. Sosiaalinen tuki nähdään erilaisina tukitoimina, jotka turvaavat perheen hyvinvointia ja auttavat selviytymään arjessa. Sosiaalinen tuki auttaa sopeutumaan muutoksissa ja kriiseissä. Sosiaalinen tuki on ihmisten välistä avun antoa, jota ei voi mitata rahassa. (Mikkonen 2009, 163.) Sosiaalisella tuella tarkoitetaan Cobbin (1976) mukaan vuorovaikutuksessa välittyvää tietoa, joka saa yksilön uskomaan, että

häneistä välitetään, että häntä rakastetaan ja arvostetaan ja että hän on molempinpuolisiin velvoitteisiin sitoutunut verkoston jäsen (Cobb 1976, 300). Sosiaalinen tuki nähdään toisiinsa liittyvinä sosiaalisina kokonaisuuksina, jotka antavat ihmisille mahdollisuuksia saada palautetta itsestään sekä arvioida toisiin kohdistuvien odotuksiensa paikkansapitävyyttä (Caplan 1974, 4).

Cobbin (1976) mukaan sosiaalinen tuki on prosessissa pääosassa saattamalla ihmisen tunnetilat tämän hallintaan, jolloin ihminen voi keskittää voimavaransa niihin toimiin, joita tilanteesta selviytyminen edellyttää (Cobbin 1976, 312).

Kumpusalo (1991) kuvaa sosiaalista tukea sisällöltään positiiviseksi käsitteeksi (Kumpusalo 1991, 14). Se on monia elementtejä sisältävää vuorovaikutusta, jossa tietyillä toimilla ja käyttäytymisellä pyritään saamaan aikaan positiivisia vaikutuksia yksilön sosiaalisessa, psykologisessa ja fyysisessä hyvinvoinnissa. Korhonen (2003) näkee sosiaalisen tuen voimavarana, joka sisältää potentiaalisesti tarpeellista tietoa tai tavaraa. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan resurssien vaihtoa, auttamista ja suojaamista, jotka ovat tarkoitettu tuen vastaanottajan hyvinvoinnin lisäämiseksi. (Korhonen 2003, 39 - 40.)

Sosiaalinen tukeminen voidaan määrittää ihmisten välillä tapahtuvana vuorovaikutuksena, johon voi sisältyä päätöksenteon tukemista, emotionaalista tukea tai konkreettista apua. Tuki on luonteeltaan ajan ja tiedon antamista, vahvistamista, hyväksyntää, kunnioittamista ja toisesta välittämistä. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan ihmisen kokemusta siitä huolenpidosta, rakkaudesta ja arvostuksesta, jota hän sosiaalisen verkostonsa jäseniltä saa. Ihmisen sosiaaliset voimavarat ovat yhteydessä sosiaalisiin verkostoihin, joiden avulla saatavia resursseja voidaan kutsua sosiaalisiksi tueksi. (Lahikainen & Pirttilä-Backman 1998, 208; Pulkkinen 2002, 41; Hyypä 1997, 128.) Sosiaalisilla verkostoilla tarkoitetaan yhteisiä toimintoja harjoittavien tai toisiinsa muutoin yhteyttä pitävien ihmisten muodostamia epävirallisia sosiaalisia rakenteita (Kinnunen 2006, 39). Myös Pelkonen (1994) kuvaa sosiaalisen tuen olevan ihmisen subjektiivinen tunne siitä, että kuuluu johonkin, on hyväksytty, rakastettu ja kokee olevansa tarpeellinen. Epävirallinen tuki liittyy vahvasti yksilön sosiaaliseen verkostoon, useimmiten läheisiin ihmissuhteisiin, kuten puolisoon tai muihin läheisiin ystävyys-suhteisiin. Virallista sosiaalista tukea taas antavat useat ammatilliset auttamisjärjestelmät. (Pelkonen 1994, 39 - 40.)

Sosiaalinen tuki on yksilöiden välistä vuorovaikusta, jossa he antavat ja saavat toisiltaan sosiaalista tukea. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan sekä yksilön- että yhteisön tarjoamaa apua sekä yksilölle tai ryhmälle. Sosiaalinen tuki auttaa yksilöä ja ryhmiä selviytymään haastavista ja muuttuvista elämäntilanteista. Se voidaan erottaa muista sosiaalisten suhteiden toiminnoista siten, että tuen antaja pyrkii tietoisesti auttamaan tuen saajaa. Sosiaalisen tuen saatavuuteen ei vaikuta ainoastaan yksilön halu kuulua yhteisöön, vaan myös yhteisön mahdollisuudet tarjota apua. Sosiaalinen tuki määritellään henkilöiden, heidän lähiyhteisöjensä ja julkisten palveluiden välisiksi toiminnoiksi, joihin kuuluu vähintään yksi seuraavista: vaikuttaminen, vahvistaminen ja auttaminen. Niiden kautta suodaan edellytyksiä kasvattaa elämäntilanteen autonomisuutta ja pyritään vähentämään toimintakyvyn vajauksia. Täten sosiaalinen tuki voidaan luonnehtia selviytymisresursseiksi ja ihmissuhteista saatavaksi energiaksi. (Kumpusalo 1991, 13 - 14; Leppiman 2010, 61; Mäenpää 2008, 10 - 11.)

Ihminen kiinnittyy yhteisöönsä sosiaalisten verkostojen kautta saadun tuen kautta. Sosiaalinen tuki voi vaihdella määrältään, kestoaltaan ja laadultaan ja se voi olla vastavuoroista tai yhdensuuntaista. Lapsiperheen arjessa avun tarpeet ovat aina moninaiset ja tuen tarve voi olla kertaluontoista tai pitkäkestoista. Monet stressaavat elämäntilanteet vaikuttavat tuen tarpeeseen; esimerkiksi taloudelliset vaikeudet lisäävät tuen tarvetta ja pidentävät sen kestoja. (Pelkonen 1994, 42.) Mitä matalampi on yksilön sosiaalinen asema, sitä todennäköisempää on, että hänellä ei juuri ole läheisiä ihmisiä perheen ulkopuolella eikä hän ole tekemisissä sukulaisten, ystävien, naapureiden tai työtovereiden kanssa (Leppiman 2010, 72). Useimmiten vanhemmat pyrkivät selviytymään arjessa omin voimin tai turvautumalla läheistensä apuun. Joskus omat voimat eivät riitä tai sukulaisverkostosta ei löydy tukea. Silloin käännytään julkisten tai järjestöjen tuottamien palveluiden piiriin. Avun tarve nousee voimavarojen ehtymisen kokemuksesta. Tällöin on tärkeää, saako apua ja sopiiko saatu apu omaan elämäntilanteeseen. (Rantalaiho 2006, 46.)

6.2 Sosiaalisen tuen eri muodot

Sosiaalinen tuki voidaan yleisellä tasolla jakaa emotionaaliseen, tiedolliseen, arvioivaan ja välineelliseen tukeen. Useat sosiaalisen tuen tutkijat (esim. Caplan 1974; House & Kahn 1985) ovat jakaneet sosiaalisen tuen eri kategorioihin omien näkemyksiensä mukaan, mutta useimmissa tutkimuksissa esiintyy samanlaisia kategorioiden nimityksiä: emotionaalinen tuki, arvostustuki, ryhmätuki, konkreettinen tuki, aineellinen tuki ja tietotuki (Wilcox & Vernberg 1985, 5).

Kumpusalo (1991) jakaa sosiaalisen tuen viiteen eri muotoon, jotka ovat aineellinen, toiminnallinen, tiedollinen, emotionaalinen ja henkinen tuki. Aineellista tukea voidaan pitää materiaalisena tukea, jossa määrä nähdään ratkaisevana tekijänä. Muissa tuen muodoissa oikean ajoituksen ja laadun katsotaan olevan merkittävämpiä tukeen vaikuttavia tekijöitä. Toiminnallisella tuella tarkoitetaan erilaisia palveluja, kuten lastenhoitoapua tai kotiapua. Tiedollisella tuella tarkoitetaan usein opastusta ja asiantuntija-apua kun taas emotionaalinen tuki liitetään vahvasti tunteisiin. Emotionaalisen tuen muotoja ovat muun muassa ohjaus, kannustus, empatia ja hyväksyntä. Henkisellä tuella tarkoitetaan usein elämänasenteeseen, aatteisiin tai uskontoon liittyvää tukea. (Kumpusalo 1991, 14 - 15.) Sosiaalinen tuki toiminnallisena käsitteenä tarkoittaa niitä vuorovaikutteisia toimintakäytäntöjä, joilla erilaisiin hyvinvoinnin toteutumisiin päädytään. Sosiaalisen tuen toteutumisessa on Kinnusen (1998) mukaan kyse vuorovaikutteisesta tapahtumasta, jossa tuki saa muotonsa ihmisten keskinäisen, lähiyhteisöjen, järjestöjen, kunnallisten tai valtiollisten toteuttajien toiminnassa. (Kinnunen 1998, 29.)

Sosiaalinen tuki voidaan jakaa myös kolmeen eri tasoon sosiaalisten suhteiden läheisyyden mukaan: 1) primaaritaso, kuten perhe ja muut läheisimmät ihmiset, 2) sekundaaritaso, kuten sukulaiset, työtoverit ja naapurit sekä 3) tertiäritaso, kuten tuttavat, viranomaiset sekä julkiset ja yksityiset palvelut. Sosiaalinen tuki voi olla maallikon tai ammattilaisen antamaa. Primaari- ja sekundaaritason tuki muodostuu pääosin maallikkoavusta, mutta tertiäritason tuen antajat ovat tavallisesti koulutuksen saaneita ammattilaisia. (Kumpusalo 1991, 15 - 16.)

6.3 Lapsi- ja perhelähtöinen sosiaalinen tuki

Leppiman (2010) on määritellyt yhdeksi sosiaalisen tuen muodoksi lapsi- ja perhelähtöisen sosiaalisen tuen muodon. Jos perheongelmien taustalla on huonoa itsetuntoa ja yksilön epäonnistumisia, ei perhettä voida helpottaa pelkällä aineellisella tuella. Emotionaalinen ja arvostustuki voivat auttaa stressistä selviytymistä. Lapsen hyvinvointi ja kehitys ovat sidoksissa perheessä esiintyviin stressitekijöihin. Perhetuki kohentaa lapsen turvallisuutta ja kehitystä helpottamalla lapsen ja perheen elämään vaikuttavia stressitekijöitä sekä täydentäen lapsen elämää suojaavia tekijöitä. Perhetuella voidaan nähdä parantava merkitys lisäämällä lapsen ja vanhempien luottamusta omiin kykyihinsä. Perheen tukeminen voi tapahtua luonnollisella tavalla, kuten suvun ja ystävien avulla, mutta myös epävirallisten tukijärjestelmien avulla. Perhetuki on keskeistä siksi, että perhe ja perhesuhteet ovat lapselle erittäin tärkeitä – myös niille, jotka ovat perheissään kokeneet tuskaa ja rakkauden sekä huolenpidon puutetta. Perheiden on helpompi selvitä viime aikojen taloudellisista vaikeuksista, jos tarjolla on sosiaalista tukea sekä hyvin toimivia ja laadukkaita perheiden hyvinvointipalveluja. (Leppiman 2010, 65 - 67.)

Sosiaalinen tuki perheitä vahvistavana toimintana voidaan määritellä Cutronan (2002) mukaan toiminnaksi, joka auttaa elämässään stressiä aiheuttavista olosuhteista kärsiviä perheitä selviytymään ongelmista tehokkaammin. Cutrona on määritellyt myös ”hoivatueksi” kutsumansa sosiaalisen tuen muodon. Tämä sosiaalisen tuen muoto on tärkeä tuettaessa vanhempia kasvattamaan hyvinvoivia lapsia ja omaksumaan hyvän vanhemman roolin. (Cutrona 2002, 103 - 104.)

Rantalaiho (2006) toteaa perheen ulkoisten voimavarojen olevan mahdollisesti puutteellisia, jos taloudelliset resurssit ovat niukat, asumisolosuhteet huonot tai sosiaalinen tuki vähäistä. Aineellisen köyhyyden sijaan kyse on usein pikemminkin puuttuvista tai hauraista sosiaalisista verkostoista. Kun emotionaalista, käytännöllistä, arvioivaa tai tiedollista tukea vanhemmuuteen ei ole saatavilla, selviämisen vaateet korostuvat. Ankkuri -perheprojektin tulokset osoittivat vanhempien saavan tukea pääasiassa epäviralliselta sosiaaliselta verkostolta kuten ystävilä, läheisistä perhesuhteista ja sukulaisilta. Vanhempien kokemusten mukaan kolmas sektori ja naapurusto olivat sosiaalisen tuen lähteinä vain vähäisin määrin.

Kukaan haastatelluista ei nimennyt julkisia palvelun tuottajia voiman lähteeksi. (Rantalaiho 2006, 57 - 58.) Myös raha-automaattiyhdistys on saanut samankaltaisia tuloksia. RAY selvitti vuonna 2008 suomalaisten auttamishalukkuutta ja luottamusta hyvinvointiyhteiskunnan instituutioihin. Tutkimuksen perusteella eniten luotettiin oman lähipiirin tukeen ja omaan vastuuseen itsestään. Näihin luotettiin selvästi ostettavia palveluita tai julkista sektoria enemmän. Erityisesti kaupungissa luottamus kohdistui kansalaisjärjestöihin. Valtioon luotettiin selkeästi vähiten. (Pessi 2008, 4, 20, 61.)

7 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Säröperheelle tueksi -projektin tavoitteena on saada lapsiperheille apua riittävän ajoissa vastaamalla kunkin perheen tarpeisiin kattavasti. Riittävän aikaisessa vaiheessa tarjottu matalan kynnyksen tuki normaaliin perhe-elämään auttamiseksi voi olla selviämisen kannalta riittävää. Säröperheelle tueksi -projektin päätavoitteena on kehittää Lahden seudulle toimivia käytäntöjä ja malli. Näiden avulla kansalaisten vapaaehtoisresurssia saadaan käyttöön ja kohdistettua syrjäytymisvaarassa olevien perheiden omaehtoista suoriutumista edistävää toimintaa. (Säröperheelle tueksi -projekti 2009.)

Työelämälähtöisen opinnäytetyön tarkoitus on hankkia tietoa, jonka avulla voidaan kehittää ja uudistaa ammattialaa (Rissanen 2004, 198). Opinnäytetyössä raportoimme Säröperheelle tueksi -projektissa mukana olleiden vanhempien ajatuksia ja kokemuksia tukihenkilötoiminnasta. Opinnäytetyömme lähtökohdat nousevat työelämän kehittämistarpeista, sillä Säröperheelle tueksi -projektin avulla on pyritty luomaan malli tukihenkilötoiminnasta sekä kehittämään sitä. Oletuksena työelämälähtöisessä opinnäytetyössä on, että opinnäytetyön tilaaja hyödyntää tutkimustuloksia (Rissanen 2004, 198). Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä palautetta Säröperheelle tueksi -projektissa mukana olleilta vanhemmilta ja tämän avulla toimintaa ja mallia mahdollisesti kehittää.

Opinnäytetyömme tavoitteena on neljän Säröperheelle tueksi -projektissa mukana olevan perheen kokemusten esille nostaminen tukihenkilöiden tapaamisista tee-

mahaastattelun avulla. Tarkoituksena on selvittää millaista sosiaalista tukea perhe on saanut ja miten perhe kokee lapsen hyötynneen tukihenkilöstä. Koska lapset ovat iältään nuoria, lapsen kokema hyöty on vanhemman kertomaa. Niin ikään tarkoituksena on saada projektille kehitysideoita siitä, miten vapaaehtoistoimintaa voisi kehittää vastaamaan yhä paremmin perheiden tarpeita. Tarkoituksena on saada perheiden ääni kuuluviin. Meidän tehtävänä ei ole arvioida tai jaotella perheitä, vaan antaa perheen vanhemmille mahdollisuus arvioida heidän saamaa tukea ja mahdollisia puutteita tukihenkilötoiminnassa.

Tutkimuskysymykset opinnäytetyössämme ovat seuraavat:

- Millaiset asiat arjessa ovat helpottuneet tukihenkilön myötä?
- Miten tukihenkilön saaminen on rikastuttanut lapsen arkea äidin kokemana?
- Millaista sosiaalista tukea perhe on tukihenkilöltä saanut?
- Miten Säröperheelle tueksi -projektin tukihenkilötoimintaa voitaisiin kehittää?

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

8.1 Tutkimuksen perustiedot

Tutkimuksemme rajautuu koskemaan vain Säröperheelle tueksi -projektissa mukana olevien perheiden kokemuksia tukihenkilötoiminnasta. Vuoden 2011 aikana Lahden ammattikorkeakoulusta on valmistumassa myös toinen opinnäytetyö, jossa tutkitaan tukihenkilötoimintaa vapaaehtoisten näkökulmasta. Opinnäytetöiden tarkoituksena on, että Säröperheelle tueksi projekti pystyy hyödyntämään tutkimuksien tuloksia projektin kehittämisessä. Projektille on myönnetty rahoitus kevään 2011 loppuun ja tutkimuksemme on tarkoitus liittää osaksi jatkohankehak-

musta. Tutkimuksen valmistuttua toimitamme opinnäytetyön Säröperheelle tueksi -projektille.

Kevään 2010 aikana keskityimme yhteistyökumppanin etsimiseen ja olimme yhteydessä eri tahoihin. Opinnäytetyömme lähtökohtana olivat lastensuojelutyön erilaiset muodot. Yhteydenottojemme seurauksena alkoi yhteistyö Säröperheelle tueksi -projektin projektipäällikön kanssa. Toukokuun aikana kävimme tapaamassa projektipäällikköä ja sovimme opinnäytetyöprosessin käynnistymisestä.

Tutkimuksessamme haastattelimme neljän perheen vanhempaa, jotka ovat olleet mukana Säröperheelle tueksi -projektissa. Säröperheelle tueksi -projekti on toiminnan alkuvaiheessa saanut tutkimusluvut yhdeksältä perheeltä (liite 1). Meidän haastattelemamme neljä perhettä valikoitui näistä yhdeksästä perheestä. Säröperheelle tueksi -projektin projektipäällikkö valitsi haastateltavat perheet sattumanvaraisesti ja keskusteli perheiden kanssa osallistumisesta tähän tutkimukseen.

Saimme projektipäälliköltä näiden perheiden yhteystiedot ja sovimme puhelimitse haastattelujen toteutuksista. Ennen varsinaisia haastatteluja lähetimme perheille kirjeet (liite 2), joissa kerroimme opinnäytetyöhön liittyvästä tutkimuksesta. Tutkimukseen osallistuminen oli perheille täysin vapaaehtoista.

Haastattelut toteutettiin syksyn 2010 aikana. Kolme haastatteluista toteutettiin perheiden kotona ja yksi haastattelu perheen toiveesta Säröperheelle tueksi -projektin toimistossa. Ajatuksenamme oli toteuttaa haastattelut perheiden omilla koteissa, koska koti paikkana on perheelle turvallinen ympäristö. Haastattelujen tekeminen kotona luo haastateltavalle tutun ja turvallisen ympäristön, jossa haastattelulla on hyvät edellytykset onnistua (Eskola & Vastamäki 2001, 28). Näin perheelle ei myöskään aiheutunut ylimääräisiä kustannuksia tai ongelmia lastenhoidon järjestämisestä. Yhteen haastatteluun olimme varanneet aikaa noin yhden tunnin.

8.2 Tutkimusmenetelmä

Lähtökohtana kvalitatiivisessa, eli laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Laadullisille tutkimuksille ominaista on saada kuuluviin tutkittavien omat kokemukset. Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa eikä perustu aiempiin teorioihin tai johtopäätöksiin määrällisen tutkimuksen tapaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155, 161.) Laadullisella tutkimuksella pyritään ilmiön syvälliseen kuvaamiseen, ymmärtämiseen ja mielekkään tulokinnan antamiseen ja sen etuna on joustavuus. Laadullisen tutkimuksen kohteena on pieni määrä tapauksia, joita pyritään analysoimaan syvällisesti. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään käsittelemään tapausta perusteellisesti syvyysuunnassa sekä siinä ollaan erityisen kiinnostuneita merkityksistä miten ihmiset kokevat ja näkevät reaali maailmaa. Laadulliseen tutkimukseen liittyy suora kontakti tutkijan ja tutkittavan välille. Tällöin tutkija menee ilmiön pariin kentälle haastattelemaan. (Eskola & Suoranta 1998, 16; Kananen 2008, 8, 24 - 25.) Tekemällä haastattelut tutkimuksessa mukana olevien perheiden kotona, pääsimme lähelle heidän reaali maailmaa. Tätä kautta uskoimme saavamme haastateltavien äänet ja heidän omat subjektiiviset kokemuksensa tukihenkilötoiminnasta paremmin kuuluviin.

Tyypillistä teemahaastattelulle on, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Yhtenä haastattelun suurena etuna on, että haastattelussa voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen vaatimalla tavalla ja vastaajia myötäillen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 205, 208.) Joustavaa haastattelussa on myös se, että tutkija voi itse päättää missä järjestyksessä haastattelussa edetään (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Tutkijan on sallittua muodostaa itselleen hypoteeseja eli arvauksia siitä, mitä analyysissa mahdollisesti paljastuu, mutta aineiston hankkimisen ja analyysin tarkoitus ei niinkään ole hypoteesien todistaminen vaan niiden keksiminen. Tämän perusteella voidaan siis ajatella tutkimusaineiston antavan potkua tutkijan ajattelulle ja avaavan pikemminkin uusia näkökulmia kuin vahvistavan jo tiedettyä. (Eskola & Suoranta 1998, 20.)

8.3 Aineiston kerääminen

Aineistonkeruun ensimmäisessä vaiheessa on hyvä määritellä, mitä tietoa tarvitaan sekä miten ja mistä se hankitaan (Kananen 2008, 56). Mikään aineisto ei ole valmiina odottamassa, vaan aineiston kokoaminen vaatii aina sisällöllistä valintaa ja harkintaa sen suhteen, miten aineisto aiotaan kerätä (Anttila 2004, 139). Tutkimuksessa käytimme aineistohankintamenetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa edetään tiettyjen keskeisten teemojen mukaan. Teemahaastattelussa ei käytetä valmiita kysymyksiä, vaan haastattelussa käytettävät aihepiirit ovat kaikille haastatteluun osallistuville samat. Teemahaastattelu etenee sen mukaan, mitä haastateltava itse kertoo. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

Kiinnitimme erityisesti huomiota teemahaastattelurungon laatimiseen, koska katsoimme sen olevan pohja hyvän haastattelun onnistumiselle. Runko ohjaa ja varmistaa kaikkien ennakkoon ajateltujen teemojen mukaantulon (Kananen 2008, 79). Pyrimme muodostamaan haastattelun teema-alueet mahdollisimman ymmärrettäviksi sekä välttämään ammattisanastoa. Näin pyrimme välttämään mahdollisia väärinkäsityksiä ja halusimme varmistaa että haastattelija ja haastateltava puhuvat samasta asiasta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 72, 184.) Ennen varsinaisia haastatteluja halusimme testata haastattelurungon toimivuutta esihaastattelemalla ikäistämme opiskelijaa. Saamamme palautteen perusteella muokkasimme haastattelurungon lopulliseen muotoon (liite 3). Vertailimme haastattelurunkoa tutkimuskysymyksiimme, jotta osaisimme painottaa haastattelussa oikeita teemoja.

Haastattelut nauhoitettiin kahdella nauhurilla varmistaaksemme aineiston tallentumisen. Kaikki haastateltavat suostuivat haastattelun nauhoitukseen. Ennen varsinaisten haastattelujen alkua kerroimme opinnäytetyön tarkoituksesta ja pyrimme luomaan avoimen ja luotettavan ilmapiirin. Korostimme, että yksittäisiä haastateltavia ei voi tunnistaa tutkimuksestamme. Haastattelut suoritettiin yksilöhaastattelemalla haastattelemalla perheen vanhempaa. Kahdessa haastattelussa samassa tilassa oli myös perheen lapsi tai lapsia. Lasten läsnäolo ei oleellisesti häirinnyt haastatteluiden kulkua. Kaikki haastattelut olivat kestoltaan noin tunnin mittaisia. Vaihtelut haastattelujen kestoissa olivat noin kymmenen minuuttia. Kaikki haas-

tattelut sujuivat ongelmitta. Emme erikseen jakaneet haastatteluvastuuta, vaan molemmat toimivat aktiivisessa roolissa haastattelujen aikana.

8.4 Aineiston käsittely ja analyysi

Tutkimuksen analysoinnin aloitimme litteroimalla haastattelunauhut, eli kirjoittamalla ne tekstiksi. Haastatteluiden litteroinnin tarkoitus on helpottaa analyysivaihetta (Hirsjärvi ym. 2004, 208). Litteroidessamme emme huomioineet puheen äänenpainoja ja taukoja. Mielestämme nämä eivät olleet oleellisia tutkimusten tulosten kannalta. Litteroinnin teimme mahdollisimman pian haastattelun jälkeen, koska näin litterointi oli vaivattomampaa. Tällöin haastattelu ja sen kulku olivat vielä tuoreena mielessämme. Litteroinnin teimme Word -tekstinkäsittely -ohjelmalla, fonttina käytimme Times New Romania, kokoa 12 ja rivivälinä oli 1,5. Aineistoa kertyi yhteensä 57 sivua.

Ennen analyysin tekoa aineisto on järjestettävä (Hirsjärvi ym. 2004, 208). Luimme järjestettyjä haastattelutuloksia useampaan kertaan, jotta kokonaisuus niiden sisällöstä hahmottuisi. Lukiessamme haastatteluja tiivistimme puheenvuorot niitä keskeisesti kuvaaviin ydinsanoihin. Aineisto tiivistetään eli haastateltavien esiintuomat merkitykset muutetaan lyhyempään muotoon sekä luokitellaan (Hirsjärvi & Hurme 2000, 137). Muodostimme ydinsanoista listan ja vertailimme niitä keskenään etsien niiden eroja ja yhtäläisyyksiä, jotka olivat yhteisiä haastateltavien kokemusmaailmassa. Keskeistä aineiston analyysissä on yhtäläisyyksien ja poikkeuksien etsiminen (Hirsjärvi ym. 2004, 133). Analyysivaiheessa haasteeksemme osoittautui ydinsanojen jakaminen yläluokkiin, koska vanhemman ja lapsen saaman tuen erottaminen toisistaan on vaikeaa. Vanhemman hyvinvoinnin turvaamisen seurauksena lapsen hyvinvointi kasvaa ja päinvastoin. On vaikea erottaa mikä on seurausta mistäkin, sillä syy- ja seuraussuhteet eivät ole yksiselitteisiä. Sosiaalista tukea analysoidessamme yhdistimme sekä vanhemman että lapsen kokemukset. Analyysin helpottamiseksi teimme sen kahdessa eri vaiheessa.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa jaoin ydinsanat seitsemään yläluokkaan, jotka muodostuivat teemahaastattelurungon pohjalta. Yläluokat tiivistimme kolmeen pääluokkaan. Luokittelu on olennainen osa aineiston analyysia. Se luo kehyksen, jonka varassa haastatteluanalyysia voidaan myöhemmin tulkita. Se on myös välttämätöntä, jos aineiston osia halutaan vertailla tai tyypitellä. (Hirsjärvi ym. 2000, 147.) Yläluokkia ovat oma aika, yksinäisyyden ja syrjäytymisen väheneminen, yhdessä tekeminen ja muutos arjen rutiineihin, lähiverkoston kasvaminen, tukihenkilön innostaminen, tukihenkilön ja perheen yhdistäminen sekä projektin tunnettavuus. Yläluokat tiivistimme kolmeen pääluokkaan, joita ovat: äidin arkea helpottavat asiat, lapsen arjen rikastuminen äidin kokemana ja tukihenkilötoiminnan kehittäminen.

Analyysin toisessa vaiheessa jaoin ensimmäisessä analyysivaiheessa muodostuneiden pääluokkien, joita ovat äidin arkea helpottavat asiat ja lapsen arjen rikastuminen äidin kokemana, ydinsanat viiteen yläluokkaan. Yläluokat jaoin käyttäen Kumpusalon (1991) mallia sosiaalisen tuen teorian muodoista. Yläluokkia ovat aineellinen, toiminnallinen, tiedollinen, emotionaalinen ja henkinen tuki. Yläluokat tiivistimme yhdeksi pääluokaksi, joka on perheiden saama sosiaalinen tuki. Analyysin etenemisvaiheita olemme kuvanneet kuviolla (liite 4). Ydinsanojen, pääluokkien ja yläluokkien keskinäistä suhdetta ja niiden muodostumista olemme selventäneet kuviolla (liite 5). Pääluokkien tehtävä on koota yläluokat tutkimustehtäviä vastaaviksi kokonaisuuksiksi. Tämän pohjalta kirjoitimme luvun tutkimuksen tulokset.

Kaikissa laadullisissa tutkimuksissa perusanalyysimenetelmänä voidaan käyttää sisällönanalyysiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällön analyysillä pyritään kuvaamaan aineistoa sanallisesti yleisessä ja tiiviissä muodossa. Tavoitteena on tuottaa ilmiöstä sanallinen ja selkeä kuvaus. Tämä edellyttää aineiston tiivistämistä ja uutta muotoa. (Kananen 2008, 94.) Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä käytimme teoriaa ohjaavaa sisällönanalyysiä. Sen tavoitteena on tutkimusaineiston esittäminen tiiviissä ja selkeässä muodossa ja muodostaa aineistosta teoreettinen kokonaisuus. Emme kokeneet pystyvämme noudattamaan analyysissä puhdasta aineistolähtöisyyttä. Myös Tuomi & Sarajärvi (2002) näkevät analyysin toteuttamisen puhtaasti aineistolähtöisenä vaikeana. Teoriaa ohjaavan sisällönanalyysin

voidaan ajatella olevan teoria- ja aineistolähtöisen tutkimuksen välimaastossa, jossa aineiston analyysi ei suoraan perustu teoriaan, mutta kytkennät siihen ovat havaittavissa. Tällöin aineistosta tehdyille löydöksille etsitään tulkintojen tueksi selityksiä tai vahvistusta teoriasta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98 – 99.)

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

9.1 Kohderyhmän taustatietoja

Tutkimuksen kohderyhmä muodostui neljästä Säröperheelle tueksi -projektissa mukana olevasta perheen äidistä. Puhumme tutkimuksessa haastateltavista sekä äiteinä että vanhempina. Kaikki kohderyhmän taustatiedot perustuvat perheen haastatteluhetken elämäntilanteeseen.

Kaikki perheet ovat tulleet mukaan Säröperheelle tueksi -projektiin eri lähettävän tahon kautta, jotka ovat olleet Ensi- ja turvakodin Alvari -perhetyö ja Puolenmattakantalon perhekuntoutus, Diakonialaitoksen avokuntoutuskeskus Löydä timantit sekä neuvola. Neljästä perheestä kaksi oli haastatteluhetkellä lastensuojelun asiakkaana ja heillä projektin kautta saatu tukihenkilö toimii ammatillisen avun rinnalla. Yhden perheen kohdalla lastensuojeluasiakkuus oli päättynyt viimeisen vuoden aikana ja tukihenkilö toimii jatkumona ammattiavulle. Yksi perheistä ei ole kuulunut minkään ammattiavun piiriin, vaan projektin tarkoitus on ennaltaehkäistä ongelmien kasaantumista ja antaa varhaista tukea perheelle. Perheillä on samanaikaisesti monia sosiaalisia, taloudellisia ja terveydellisiä ongelmia sekä perheen sisällä että ympäristössä, kuten pirstoutuneet sosiaaliset suhteet, köyhyys, sairaudet, päihdeongelmat ja vaikeudet elämänhallinnassa.

Haastatteluissa selvitimme perheiden aiempia kokemuksia tukihenkilöistä tai -perheistä. Äidit liittivät vapaaehtoistyön ja ammattiavun herkästi keskenään ja osa äideistä puhui aluksi ammattityöntekijästä ja tukihenkilöstä synonyymeina. Tarkennettuumme vapaaehtoistoiminnan tukihenkilön määritelmää kaikki äidit totesivat, että heillä ei ole aiempaa kokemusta tukihenkilöstä tai -perheestä.

Kaikki tukisuhteet osoittautuivat ainutlaatuisiksi omine erityispiirteineen. Jokaisessa tukisuhteessa tapaamisten tiheys, aika ja paikka vaihtelivat tapaamiskerrasta riippuen. Tapaamisia sovittiin niin perheen kotiin kuin sen ulkopuolellekin. Tukihenkilö tapasi äitiä ja lasta yhdessä sekä erikseen. Joissain perheissä lapsi saattoi viettää myös öitä tukihenkilön luona. Haastatteluhetkellä perheiden tukisuhteet ovat kestäneet viidestä kuukaudesta kymmeneen kuukauteen. Yhden perheen kohdalla tukisuhde on päätynyt. Kolmella perheellä oli tukihenkilö ja yhdellä perheellä tukiperhe. Pääsääntöisesti tapaamisia oli yhdestä kolmeen kertaa kuukaudessa.

Kolme perheistä oli yksinhuoltajatalouksia ja yhteen perheeseen kuului sekä äiti että isä. Yksinhuoltajatalouksissa lasten isä ei ollut läsnä lasten elämässä. Perheissä on yhdestä kolmeen lasta, jotka ovat iältään 2-9 -vuotiaita. Jokaisessa perheessä on vähintään yksi alle 3-vuotias lapsi. Kaksi kolmasosaa perheiden lapsista on poikia. Lasten lukumäärään ei ole laskettu mukaan talouden ulkopuolella asuvia lapsia.

9.2 Äidin arkea helpottavat asiat

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitimme mitkä asiat ovat helpottuneet äidin arjessa tukihenkilön myötä. Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien kokemukset perheensä arjen tilanteesta vaihtelivat. Yleisellä tasolla kaikki äidit kokivat arkensa helpottuneen tukihenkilön saamisen jälkeen. Äitien vastauksissa korostuivat kaksi asiaa, jotka olivat yksinäisyyden väheneminen ja oman ajan saaminen. Nämä ovat merkittävimmin auttaneet äitien arjessa jaksamista.

Äidin saaman oman ajan kautta lisääntyy hänen hyvinvointinsa, jolla on vaikutus lapsen hyvinvointiin. Kaikille haastattemillemme perheille yhteistä oli läheisverkostojen vähyys, jonka määrä kuitenkin vaihteli perheiden kesken. Äidit nostivat vahvasti esille tukihenkilön roolin merkittävyyden oman läheisverkoston kasvattamisessa. Tukihenkilö helpottaa heikon sosiaalisen verkoston omaavia ihmisiä rakentamaan ja vahvistamaan verkostojaan (Ruskomaa ym. 2001, 12). Projektiin

mukaan tullessa monen äidin toiveena oli saada apua lastenhoidon järjestämisessä. Jokaisessa perheessä tukihenkilö vietti kahdenkeskistä aikaa perheen lapsen tai lasten kanssa, jolloin äiti pystyi hetkeksi irtautumaan lastenhoitovastuusta. Yksinhuoltajille oman ajan löytäminen on erityisen vaikeaa ja he kokivat jatkuvasti joutuvansa tasapainottelemaan työn, opiskelun ja perheen arjen pyörittämisen kanssa. Yksinhuoltajaperheissä on yleensä vähemmän resursseja hoitaa vanhemmuuteen kuuluvia tehtäviä ja velvollisuuksia. Yhden aikuisen talouksissa vanhemmuus ja kasvattajan rooli koetaan vaativampana ja he joutuvat useammin luopumaan esimerkiksi omista harrastuksistaan. (Broberg & Tähtinen 2009, 157, 165.)

Yhteys sosiaalisten suhteiden olemassaolon ja perheiden hyvinvoinnin välillä on tunnettu jo kauan. Perheen hyvinvoinnin perustekijänä ovat luonnolliset tukiverkostot, se että elämään kuuluu muitakin ihmisiä. Sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen verkosto ovat sosiaalisen tuen vastaanottamisen ja tarjoamisen lähtökohta. Perheleirejä koskevassa tutkimuksessa on havaittu vanhempien kokeneen kahdenlaista yksinäisyyttä: läheisten ihmissuhteiden puuttumisesta johtuvaa emotionaalista yksinäisyyttä ja suhdeverkoston puuttumisesta seuraavaa sosiaalista yksinäisyyttä. (Leppiman 2010, 68.) Haastattelemamme vanhemmat kertoivat arkielämän olevan haastavaa ja kuluttavaa, etenkin kun läheisverkostossa ei ole toista aikuista, jonka kanssa jakaa asioita. Osa vanhemmista kertoi tukihenkilöstä muodostuneen heille uusi luotettava aikuiskontakti ja ystävä. Ihmisten vuorovaikutusta ja arkista kanssakäymistä edistäneet vapaaehtoistoiminnot voidaan katsoa osallisuutta tukeviksi eli syrjäytymistä ehkäiseviksi toiminnoiksi (Laine, Hyväri & Vuokila-Oikonen 2010, 18).

Kavereilla on sukulaisia täällä Lahdessa. Äitejä, isejä ja sitten muita veljiä ja siskoja jotka voivat niinku hoitaa lapsia jos vanhemmilla on jotain asioita, mut meillä ei ole täällä ketään.

Että mä oon periaatteessa pyörittänyt tätä palettia yksin tässä että siinä ei oo ollu sitä miestä sitten jakamassa sitä.

Sosiaalinen tuki ja kontrolli käsitetään usein vastakohtiksi ja työntekijät mieltävät itsensä mieluummin tuen antajiksi kuin kontrollin toteuttajiksi. Tällöin tuki ymmärretään avustamiseksi ja vahvistamiseksi. Puhdasta tukea tai puhdasta kontrol-

lia ei ole olemassa, vaan ne liittyvät aina toisiinsa; auttamistyö on tuen eli mahdollisuuksien avaamisen ja kontrollin eli hallinnan lisäämisen yhdistelmä. Vastakohtina voidaan tässä kohtaa pitää sitä, miten tämä yhdistelmä toteutuu: onko se voimaannuttavaa vai alistavaa. (Eriksson & Arnkil 2005, 31.) Äidit, jotka olivat ammatillisen avun piirissä, kokivat, että tukihenkilöä ja ammattilaisia ei voi vertailla keskenään. Kaikki neljä äitiä toivat haastatteluissa ilmi, etteivät he koe tukihenkilön tarkkailevan tai kontrolloivan heidän elämää. Vanhempien mukaan tukisuhteista on muodostunut luottamuksellisia, johon on vaikuttanut suuresti itse projekti ja sen taustalla olevat organisaatiot. Luottamuksen syntymisen ansiosta osa vanhemmista kokee pystyvänsä keskustelemaan tukihenkilön kanssa omista henkilökohtaisista asioista. Kaikki neljä äitiä kertoivat luottavansa tukihenkilöön myös lastenhoitajana. Leppiman (2010) korostaa luottamuksella, empatialla, huolenpidolla sekä turvallisuuden tunteen luomisella olevan voimavaroja kartuttava vaikutus (Leppiman 2010, 62).

...et mä oon pystyny puhumaan sille henkilökohtasia omia asioita --- nii mulle se on ystävä ollu.

Mä luotin tukihenkilöön ihan alusta alkaen. Mä uskalsin niinkun tavallaan laskea lapsen menemään tukihenkilön kanssa. Et kuitenkin he on menny Säröihin sen takia, että he haluaa auttaa. Siihen mä luotan ihan täysin.

Ei missään nimessä saa verrata niitä keskenään. Tukihenkilö on se oma yksikkö ja työntekijä on ihan eri --- ei se [tukihenkilö] kontrolloi mua millään tavalla. Et eihän sitä voi tukihenkilöä ja tätä meidän elämää nii et ei se voi meidän elämää millään tavalla kontrolloida. Et mun mielestä meillä on oma elämä kummiski koko ajan.

En koe sitä silleen, et joku tunkeutus kotiin ja tulee ihmettelemään sinne, et jaahas, mitenäs täällä nyt elellään.

Oman ajan merkitys ja ajan käyttö vaihteli äitien kesken suuresti. Myös tukihenkilön tuoman oman ajan määrä äidille vaihteli suuresti perheiden kesken. Yhden äidin kohdalla tukihenkilön myötä saatu oma aika merkitsi yhtä vapaata viikonloppua kerran kuukaudessa. Muiden äitien kohdalla tapaamiset vaihtelivat yksilöllisten tilanteiden ja tarpeiden mukaan kerrasta kahteen kertaan kuukaudessa. Yksi

tapaaminen kestää tunnista useampaan tuntiin tukisuhteesta riippuen. Äitien yksilölliset elämäntilanteet ja tottumukset vaikuttivat paljon siihen, miten äiti vapaa-aikansa käytti. Kaikki äidit painottivat vapaa-ajan tuoman henkisen jaksamisen merkitystä. Kaikki tukihenkilön myötä saatu vapaa-aika ei kuitenkaan merkinnyt äideille aina omaa henkilökohtaista aikaa. Äidit kertoivat käyttäneensä vapaa-aikaa muun muassa kodin- ja muihin perheen yhteisten asioiden hoitamiseen, kuten kaupassa käymiseen ja virastoissa asioimiseen.

Mä oon saanu siit nyt niit voimavaroja ni mä oon nyt alkanu aattelee et jaksaa --- luulen et se johtuu just siitä et mä saan hengähtää, lukea kirjaa sohvalle, nukahtaa sohvalle jos mä haluan. Ja vaik ihan se et saa nukkuu aamulla kymmeneen, et ei oo pakko herätä seittemältä.

Et joskus voi ajatella jotain muutakin kuin töitä ja sitten tulla kotiin ja alkaa siivoo ja sit lähtee taas aamulla töihin. Et joskus ees pystyy vähän ajattelemaan ettei kokajan tarvi olla valmiina ja paikalla ja läsnä. Et se jo riittää.

Mähän oon siivonnu häkkikopit, maalannu lastenhuoneet ja sellasia mitä ei niinku pysty oikeesti tekemään ku lapset on kotoo. Tääl ois sit jo sormenjälkiä kaikki seinät täynnä.

Kolme äitiä koki vapaa-ajan helpottavan opiskelua ja kaksi äideistä kuvaili sen mahdollistavan säännöllisen harrastuksen. Erityisesti yhden äidin kohdalla tukihenkilön toiminnallisuuteen kannustaminen näkyi heidän yhteisenä harrastuksena. Kaikkien äitien mielestä tukihenkilöllä oli kuitenkin vaikutus kodin seinien ulkopuolelle lähtemiseen esimerkiksi ulkoilemalla. Joskus vanhemman kynnys mennä mukaan uuteen toimintaan tai vaikka vain talon hiekkalaatikolle on korkea (Häggman-Laitila, Ruskomaa & Euramaa 2000, 96).

--- et kuitenkin sit niitä koulutehtäviä tulee sinne kotia ja se aika on sit kuitenkin niin rajallista.

Et on tavallaan itelle se kynnys ja muutenkin se lähteminen [harrastuksiin] on tavallaan paljon mukavampaa kun on joku kaveri siinä mukana.

9.3 Lapsen arjen rikastuminen äidin kokemuksen mukaan

Toisen tutkimuskysymyksen avulla selvitimme lapsen arjen rikastumista äidin näkökulmasta tukihenkilön saamisen myötä. Pyrimme haastatteluissa selvittämään lapsen saamaa hyötyä tukihenkilöstä. Mitkä ovat sellaisia asioita, jotka ovat muuttuneet lapsen arjessa tukihenkilön saamisen jälkeen ja miten äiti kokee tämän näkyvän lapsessa. Äitien mukaan merkittävimmät muutokset lapsen arjessa näkyivät lapsen läheisverkostojen kasvamisena ja toiminnallisuuden lisääntymisen seurauksena tapahtuvina muutoksina lapsen arjen rutiineissa. Läheisverkostoilta saadaan ennen muuta emotionaalista tukea, mutta myös vahvistavaa palautetta ja konkreettista apua (Rantalaiho 2006, 65 - 66).

Yksinhuoltajuuden ja vähäisten läheisverkostojen takia perheiden kodin ulkopuoliset ihmissuhteet ovat vähäisiä. Vanhempien mukaan tukihenkilö on ollut korvaamassa lapsen elämästä puuttuvaa isää, isovanhempia ja ystäviä. Kaikki äidit korostivat miehen- sekä ydinperhemallin saamisen tärkeyttä, vaikka sitä ei ollut saatavilla kaikissa tukisuhteissa. Tukihenkilö on ollut lapselle esimerkiksi ystävä, vaari tai mummi. Vanhemmat kuvailivat kuitenkin tukihenkilön roolin olevan merkittävä lapsen elämässä. Tukihenkilön kautta lapsi on saanut läheisverkostoonsa yhden turvallisen ja luotettavan aikuisen, joka on aidosti kiinnostunut lapsen ja perheen elämästä. Tukihenkilö on emotionaalisen tuen antaja ja välittää lapselle hellyyttä ja huolenpitoa puheillaan, eleillään ja käyttäytymisellään. Hän viestii käsityksiä oikeasta ja väärästä sekä hyvästä ja pahasta, kuuntelee ja on läsnä. Lapset oppivat monia asioita havainnoimalla aikuisten käyttäytymistä ja usein tällä on suurempi vaikutus lapseen kuin puheella (Korhonen 2005, 44).

On saatu just sellasta perheidyllii, ydinperhekuvaa mikä on siten sellanen, kun ollaan niin ite en kyllä pysty antaa. Se on poikalapselle hirveen tärkeätä, et on se miehen rooli, miehen malli.

Pojat on hirveen onnellisia poikia, mut et kuitenkin heiltä puuttuu isovanhemmat.

Lapsi sanoo sitä et se on mummi. Niil on niinkun semmonen mummi ja sit semmonen niinkun tavallaan lapsi side.

Useiden perheiden kohdalla korostuu erityisesti tukihenkilön ja lapsen välinen suhde ja heidän yhdessä viettämä aika. Tukihenkilöiden ja lasten luottamukselliset ja turvalliset suhteet kuvastuivat äitien kertomuksista. Jokainen lapsi tarvitsee elämäänsä aikuisia, jotka hyväksyy hänet sellaisena kuin hän on. Lapselle on tärkeää, että aikuinen on vilpittömästi kiinnostunut lapsesta ja lapsen elämään kuuluvista asioista. Jokaisella lapsella on tarve tulla hyväksytyksi ja rakastetuksi. Se on edellytys sille, että lapsi hyväksyy itsensä ja hänelle kehittyy myönteinen itsetunto, joka on pohja elämälle. (Korhonen 2005, 40 - 41.) Lapset puhuvat usein kotona tukihenkilön kanssa tehdyistä asioista ja yhdessä vietetyistä hetkistä. Äidit kokivat että lapset viihtyvät hyvin tukihenkilön seurassa ja yhteisiä tapaamisia odotetaan innolla.

Mä luulen et kyl et lapset vaiks ne rakastaa omaa äitiään ni kyl ne tykkää täst tukihenkilöst.

Et kun se arki on sellasta, semmosta aika tavallista ni luulen et tää lähentää meitä --- pojat on aivan siis innoissaan kertoo mitä siel on tehty ja siis kuka teki mitäkin.

Pojat sitte käyvät yhes siellä saunassa ja tekevät vähän miesten juttuja yhdessä.

Äidit kokivat lasten toiminnallisuuden lisääntyneen tukihenkilön ja lapsen yhdessä viettämän ajan johdosta. Aktiivisen tekemisen myötä myös lapsen toiminnallinen ympäristö on laajentunut kodin seinien ulkopuolelle, joka on vanhemmista erittäin tärkeää, koska vanhempien oma aika ja resurssit eivät riitä. Äidit kokivat, että toiminnallisuuden lisääntyminen ja ympäristön vaihdokset ovat olleet elämyksiä lisääviä tekijöitä lapsen arjessa. Elämyksillä äidit tarkoittivat tavallisia arkisia asioita, jotka tapahtuvat arjesta poikkeavassa ympäristössä. Elämysten tuottamisessa on kyse mahdollisuuksien tarjoamisesta elämysten kokemiseen jossain tilassa ja ajassa sosiaalisuuden ja yhdessä tekemisen kautta (Leppiman 2010, 86). Äitien kokemusten mukaan tällaisia asioita oli esimerkiksi ruohonleikkurilla ajo, kotieläinten kanssa leikkiminen ja uimassa käyminen. Elämykselliset kokemukset perustuvat tavallisiin asioihin, joita oma perhe, asuinympäristö tai elämäntilanne ei salli.

Ja sit sil [tukihenkilö] on ollu sellanen pakettiauto justiin et ne saa käydä ihan vaan siellä istuu et saa ne nyt munkin auton rattii tossa pyörittää mut ei se oo niinkun sama.

--- ovat käyneet saunassa ja sitten siellä on se kissa. Ja sitten ne on käyny keppihevosella postilaatikossa hakemassa postit ja sit se kissa seuraa. Se siis lähtee ja kävelee niiden perässä. Lapset nukkuu päiväunet niinkun kotonakin ja tietysti leikkii.

Ne on käyny perhepuistossa ja kaikkee tällstä tekemässä keskenään niinkun.

9.4 Perheen saama sosiaalinen tuki

Kolmannen tutkimuskysymyksen avulla selvitimme millaisia sosiaalisen tuen muotoja perhe kokee saaneen tukihenkilön kautta. Jaoimme sosiaalisen tuen Kumpusalon (1991) mukaan viiteen eri osa-alueeseen jotka ovat aineellinen, toiminnallinen, tiedollinen, emotionaalinen ja henkinen tuki (Kumpusalon 1991, 13). Haastattelemiemme äitien perheissä sosiaalisen tuen muodoista korostui erityisesti toiminnallisen, emotionaalisen ja tiedollisen tuen merkitys. Henkistä tukea koettiin vähemmän ja aineellista tukea ei lainkaan. Kaikki neljä haastattelemaamme äitiä kuvailivat saaneensa sosiaalista tukea toiminnallisen tuen muodossa. Kolme neljästä perheestä sai tukea myös emotionaalisen ja tiedollisen tuen osa-alueilla. Kaksi perheistä sai henkistä tukea tukihenkilöltä tai -perheeltä. Perheiden kokemusten mukaan aineellista tukea ei tukisuhteissa ole ollut. (Kuvio 1.)

Sosiaalisen tuen muodot	Perheiden saama sosiaalinen tuki			
	Perhe 1.	Perhe 2.	Perhe 3.	Perhe 4.
Aineellinen tuki	-	-	-	-
Toiminnallinen	X	X	X	X
Tiedollinen	X	X	X	-
Emotionaalinen	X	-	X	X
Henkinen	X	-	-	X

KUVIO 1. Haastateltujen perheiden saamat sosiaalisen tuen muodot yhteenvetona äidin ja lapsen näkökulmasta tarkasteltuna (Muokattu Kumpusalo 1991 mukaan).

Kumpusalo (1991) luokittelee toiminnallisen tuen erilaisten palvelujen antamisena (Kumpusalo 1991, 15). Äidit kuvasivat erityisen tärkeäksi yhdessä tekemistä, harrastamista ja uusia elämyksiä. Tukihenkilöllä nähdään olevan positiivinen vaikutus sekä äidin ja lapsen toiminnallisuuden lisääntymiseen. Kaikissa perheissä tukihenkilö on toiminut lastenhoitajana, joka on mahdollistanut omaa aikaa äidille. Lapsen kohdalla toiminnallisuus näkyy erityisesti lapsen ja tukihenkilön yhdessä tekemissä asioissa.

Tukihenkilö on lapselle toinen ihminen siihen, niin kun et pääsee viemään ihan konkreettisesti ulos, et jotain konkreettista toimintaa sitten.

Niin sen tukihenkilön kautta mä lähdin tavallaan hakemaan sitä lastenhoitoapua.

Emotionaalinen tuki pitää sisällään niin empatiaa kuin tunnetukea perhettä kohtaan (Korhonen 2003, 40). Emotionaalisen tuen kokemukset vanhemmille syntyivät kokemuksesta ja tunteesta, että tukihenkilön apu on saatavilla, hän on läsnä ja häneen voi luottaa. Tieto siitä, että tukihenkilö on saatavilla puhelinsoiton päässä, loi myös turvallisuuden tunnetta. Kaikki vanhemmat kokevat tukihenkilön luotettavana aikuisena ja lapsen turvallisena hoivaajana. Luottamuksen syntymisen

myötä vanhemmat voivat puhua tukihenkilölle hyvinkin henkilökohtaisia asioita sekä uskovansa lapsensa tukihenkilön hoitoon. Tukihenkilöitä kuvailtiin myös kuuntelijaksi, kannustajaksi ja rohkaisijaksi. Vanhemmat näkevät lastensa ja tukihenkilön väliset suhteet lämpiminä.

Et ei tuu semmosta epätietosuutta et mitähän ne nyt oikee touhua ja kuinka lapsella menee ja kaikkee tällstä mun ei tarvi niinkun mieltii sellasta ollenkaan.

Korhonen (2003) katsoo tiedollisen tuen koostuvan tietojen antamisesta, tilanteen selvittämisestä ja päätöksenteon tukemisesta (Korhonen 2003, 40). Äitien vastauksen perusteella tukihenkilöltä saama tiedollinen tuki koostuu neuvoista, opastamisesta sekä uuden tiedon oppimisesta. Tukihenkilön kautta äidit ovat saaneet tietoa esimerkiksi harrastusmahdollisuuksista ja lapsiperheille kohdistetuista palveluista ja tapahtumista. Yksi äideistä koki tärkeäksi lastenhoito-ohjeiden saamisen. Lapsen näkökulmasta tukihenkilö on toiminut oman vanhemman tapaan kasvattajana, ja sitä kautta antanut lapselle tietoa esimerkiksi hyvistä käytöstavoista.

Henkinen tuki viittaa usein esimerkiksi elämänasenteeseen ja aatteisiin liittyvään tukeen (Kumpusalo 1991, 14 – 15). Vanhempien mukaan henkisen tuen saaminen on yhteydessä yhteisiin keskusteluihin, joiden kautta he ovat saaneet uusia näkökulmia ja selviytymiskeinoja arkielämäänsä. Äideille oli merkityksellistä hetkellinen irtautuminen perheen arjesta ja hoivavastuusta keskustelujen myötä. Henkistä tukea saaneet äidit painottivat keskustelujen vastavuoroisuuden merkitystä tukisuhteissaan. Rantalaihon (2006) mukaan sosiaalinen tuki voi olla laadultaan, määrältään ja kestoltaan vaihtelevaa ja se voi olla vastavuoroista (Rantalaiho 2006, 46). Turvallisuuden tunne on yhteydessä niihin ihmisiin, joiden kanssa suhde perustuu vastavuoroisuuteen (Vornanen 2006, 122). Äidit korostavat tukihenkilön merkitystä lapsille turvallisena ja välittävänä aikuissuhteena.

Tukihenkilöstä on tullu niinkun semmonen tuki ja turva lapselle. Et lapsi niinkun luottaa tavallaan.

Tukihenkilöiden tarkoituksena ei ole antaa aineellista tukea, vaan he ovat antamassa omaa aikaansa. Tukihenkilölle kerrotaan arkisia, tärkeitä ja vaikeitakin asioita liittyen perheen tilanteeseen tai omiin henkilökohtaisiin asioihin.

9.5 Tukihenkilötoiminnan kehittäminen

Neljännän tutkimuskysymyksen avulla selvitimme äitien kehittämisideoita tukihenkilötoiminnalle. Mukana olevien perheiden äänen kuuluviin saaminen tuo esille heidän henkilökohtaiset kokemukset toiminnan kehittämisen tarpeista. Päälimmäisenä äitien kokemusten mukaan tukihenkilö on tuonut monin tavoin helpotusta perheen arkeen, joka välittyi meille äitien kuvaamana kiitollisuutena projektia kohtaan. Kaksi neljästä äidistä kokivat kuitenkin, että tukihenkilön saaminen aikaisemmassa vaiheessa olisi ollut heidän elämäntilanteen kannalta merkittävää. Molemmat olivat yrittäneet hankkia tukihenkilöä tai -perhettä sekä julkiselta - että kolmannelta sektorilta jo aikaisemmin sitä kuitenkin saamatta. Perheiden avun tarve on usein suurempi kuin mitä julkinen järjestelmä sekä kolmas sektori pystyvät tarjoamaan. Projektien tarkoituksena on tarjota vallitsevaa palvelujärjestelmää täydentäviä palveluja ja kehittää ennaltaehkäisevää varhaista tukea. (Pelkonen 1994, 14.) Toinen haastateltavista äideistä olisi kaivannut tukihenkilöä ammatillisen avun rinnalle. Toisella perheellä avuntarve perustui yksinhuoltajan elämäntilanteeseen.

Mä soittelin kii moneen paikkaan, ja soitin tonne järjestöihin, mut vähän joka paikast tuli vähän sellasen suuntasta et, ettei niit oikeesti oo niinku niit perheitä.

Vapaaehtoistyöntekijöiden valinta, asianmukainen koulutus ja riittävä tuki luovat turvaa sekä vapaaehtoistyöntekijälle että asiakkaalle ja vahvistavat toimintaan sitoutuneiden yksilöiden yhteisöllisyyden kokemusta (Mykkänen-Hänninen 2007, 53). Säröperheelle tueksi -projektin antama tuki koettiin erittäin merkittäväksi tukisuhteiden muodostumiselle. Vanhempien vastauksista tuli ilmi, että projektilta toivottiin enemmän panostusta perheen ja tukihenkilön yhdistämisyhteisöön. Kolme neljästä vanhemmasta korosti haastattelussa alkutapaamisten merkitystä tukisuhteen muodostumisessa. Äidit toivoivat, että yhteisiä tapaamisia projektin

työntekijän kanssa olisi useampia projektin alkuvaiheessa. Tarpeet vaihtelivat äitien yksilöllisten mieltymysten ja subjektiivisten kokemusten mukaan.

Et siin vois olla niinkun että vähän enempi [aikaa suhteen muodostumiselle] --- että vaan niinkun tutustuttas tietysti täällä meillä ja se [tukihenkilö] sais rauhassa tutustua lapsiin ja tavallaan sen kanssa vois käydä läpi et mitä niitä toiveita on. Et käydäänhän siinä alkupalaverissa niitä läpi mut kuitenkin et sitte vielä muokkaantuis.

Järjestöjen näkökulmasta vapaaehtoistyöntekijöiden sitouttaminen ja sitoutuminen on tärkeää toiminnan ylläpitämisen kannalta. Haastatteluista tuli ilmi, että äidit toivoivat tukihenkilöiltä enemmän aikaa ja korostivat heidän pitkäkestoista sitoutumista toimintaan. Tällä äidit tarkoittivat tapaamiskertojen lisäämistä ja tukisuhteen jatkuvuutta. Vapaaehtoistyöntekijöiden sitouttaminen ja sitoutuminen on tärkeää toiminnan ylläpitämisen kannalta (Mykkänen Hänninen 2007, 63). Äitien toiveena oli, että avun saaminen perustuisi nimenomaan perheessä ilmenevään tarpeeseen. Osa äideistä olisi halunnut tavata säännöllisesti esimerkiksi viikoittain, mutta usein tapaamisia rajoitti tukihenkilöiden ajan rajallisuus. Vaikka tapaamisten määrän toivottiin lisääntyvän, äidit kuitenkin ymmärsivät tukihenkilön omat resurssit. Suomalaisilla (44 %) selkeästi suurin syy olla osallistumatta vapaaehtoistoimintaan oli ajan puute. Ajanpuute esteenä vaivasi erityisesti naisia. (Yeung 2002, 45.) Äidit korostivat, että tukihenkilön tulisi huomioida oma elämäntilanne tarkoin ennen tukihenkilöksi ryhtymistä.

Mut se [tukihenkilö] nyt sil on ittellä niitä ni, niin paljon niitä omia hommiaan, se ei hirveesti kerkee mun lasta näkemään.

Kuitenkin se on vapaaehtoistyötä tietysti, mut että sitä aikaa sit kuitenkin olis.

Ja sit oli aika hankala sopia sitten niitä [tapaamisia] --- et sil oli kalenteri sit niin täynnä. Tavallaan että jos mä haen apua niin kyl mä toivosin että se menis niinkun silloin kun mä tarvitsen sitä. Eikä niin päin että katsotaan kävisköhän mahdollisesti tälle vapaaehtoiselle.

Vanhemmat toivoivat, että Säröperheelle tueksi -projekti saisi positiivista näkyvyyttä ja tukihenkilötoiminta saataisiin tuotua paremmin ihmisten tietouteen. Näin saataisiin mahdollisesti enemmän vapaaehtoisia innostettua mukaan toimintaan ja pystyttäisiin vastaamaan paremmin olemassa olevaan tarpeeseen. Äitien mielestä projektin mainostaminen, tukihenkilöiden ja tuettavien omien kokemusten esille tuominen ja ihmisten mukaan rohkaiseminen voisi lisätä ihmisten aktiivisuutta. Vapaaehtoisten rekrytointi on pitkäjänteinen prosessi, joka vaatii aikaa. Organisaation näkyväksi tekeminen edellyttää toistuvaa tiedottamista ja mainontaa. (Ruskomaa ym. 2001, 32 – 35.) Vanhemmat painottivat, että tukihenkilöksi tai -perheeksi sopivat aivan tavalliset ihmiset, ja tärkeintä on lapsesta välittäminen.

--- saatas mainostettua enemmän niinkun Säröperhettäkin, se ei jäis sinne piiloon.

Mun mielestä se lähtee aika pitkälle siitä omasta, omista lähtökohdista ja siitä omasta halusta auttaa. Et tavallaan siihen ei voi vapaaehtoistyöhön ketään niinkun sillee tyrkätä, et se on kylä mun mielestä omat halut se juttu ---.

Toiveena oli, että mukaan tulisi myös enemmän tukiperheitä. Etenkin yksinhuoltajat toivoivat tukiperheitä, koska näin lapsilla olisi mahdollisuus ydinperheen sekä miehen malliin. Äidit kokivat miehen mallin puuttumisen haitalliseksi lapsille, koska kaksi kolmasosaa haastateltavien lapsista olivat poikia. Äidit kokivat, etteivät he pysty paikkaamaan puuttuvaa miehen roolia. Miehet kokevat naisia tavallisemmin, ettei heillä ole mitään annettavaa ja siksi eivät ole lähteneet toimintaan mukaan. Toisaalta miehet kokevat usein, ettei heillä ole mitään syytä olla lähtemättä mukaan. Näin voidaan tulkita, ettei miesten kynnys mukaan lähtemiselle ole kovin korkea, tarvitaan vain sopiva tilaisuus tai sosiaalinen kontakti. (Yeung 2002, 45.)

Jos tässä olis miehiäkin mukana, et munikin lapselle olis tosi tärkeä saada miehen malli, ja oppii miesten juttuja, et vaiks käydä onkimassa---

Se olis varmaan toiveena et sinne Säröihin tulis miespuolisia. Koska just niinkun mulle on hirveen tärkeä, et kun mulla on itellään tää poika ja sil ei oo sitä isäroolia tässä. Niin tavallaan et se pääsis tekemään niitä miesten juttuja. Koska äitinä mä en

voi niitä, koska vaikka mä tekisinkin niin, mut ei se oo sama kuitenkaan.

Jokaisessa haastattelussa tuli esille vanhemman subjektiivinen kokemus tukihenkilötoiminnasta sekä tukihenkilöön kohdistuvista odotuksista ja toiveista. Vanhempien yksilölliset toiveet tukihenkilöstä vaihtelivat liittyen esimerkiksi tukihenkilön ikään, sukupuoleen ja kokemukseen lastenhoidosta. Muun muassa yksi äideistä koki tukihenkilön liian nuoreksi ja koki, että vanhempi henkilö vastaisi paremmin tämän perheen tarpeisiin. Muiden äitien mielestä tukihenkilön iällä ei ollut merkitystä. Yhteisenä merkittävänä tekijänä äidit määrittivät tukihenkilön tärkeimmäksi ominaisuudeksi kuitenkin aidon välittämisen ja kiinnostuksen lapsista.

Ainakin vähän tuli ilmi just se että olis enemmän hyötyä jos olis hiukan vanhempi ja enemmän kokemusta tukihenkilöllä.

Riittää jos [tukihenkilö] tulee lasten kanssa toimeen ja tykkää touhuta ja tehdä ---

Ku on varmaan perheitä joissa oikeesti riittäis et lapset sais ees vähän rakkautta ihan oikeesti, et jos ne ei saa sitä sielt omast kotoota.

Huono vapaaehtoinen on mun mielestä vain sellainen joka ei tykkää lapsista ja kuitenkin hoitaa niitä.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

10.1 Tukihenkilö äidin voimavarojen vahvistajana

Tukihenkilö on luotettava ja turvallinen aikuinen, jonka seurassa on hyvä olla. Tukihenkilö erotetaan selvästi ammatti-ihmisestä. Maallikkoauttaminen perustuu vapaaehtoisen haluun tukea ja auttaa (Mykkänen-Hänninen 2007, 34). Tukisuhde on arkista toimintaa, jossa tukihenkilöt toimivat tavallisen ihmisen tiedoin ihmisenä ihmiselle ja tukihenkilö määritetään selvimmin ystäväksi. Tukihenkilö koetaan puolueettomana aikuisena, jolle voi puhua suoraan ja jonka kanssa voi jakaa omaa

elämää ja perheen arkeen koskevia asioita. Aina ei kuitenkaan tarvitse puhua kaikkea, vaan joskus pelkkä myötätunto ja läsnäolo riittävät (Rantalaiho 2006, 58). Tukihenkilö on korvaamassa erityisesti yksinhuoltajien läheisverkoston puuttumista tai vähäisyyttä.

Kuuntelemisen ja keskustelun lisäksi tukihenkilöltä odotetaan yhdessä toimimista. Monen perheen arki on rajoittunut kodin seinien sisäpuolelle, kun vanhemmalla ei ole voimavaroja, mahdollisuuksia tai resursseja esimerkiksi harrastaa tai tavata ystäviä. Yhteinen toiminta voi olla koko perheen ja tukihenkilön yhteistä tekemistä tai keskittyä erityisesti äidin ja tukihenkilön tai lapsen ja tukihenkilön välille. Toiminta tapahtuu tukihenkilön- tai perheen kotona tai kokonaan niiden ulkopuolella. Tukihenkilön rooli lastenhoitajana koetaan myös merkittäväksi, koska se mahdollistaa omaa vapaa-aikaa perheen äidille.

Omalla ajalla tarkoitetaan aikaa, jolloin voi itse päättää omista tekemisistään ja pääsee hetkeksi irtautumaan lastenhoitovastuusta. Pääasiassa oman ajan käyttö nähdään aikana itselle, jolloin voi tehdä itselle mieluisia asioita. Oma aika on tärkeää, koska väsyneenä on ärtyneempi, joka taas lisää jaksamattomuuden tunnetta (Lammi-Taskula & Bardy 2009, 61 - 64.) Oman ajan määrittelyyn vaikuttaa yksilön subjektiivinen kokemus omasta jaksamisesta ja omista tarpeista. Vanhemmilla on halu lisätä lapsen hyvinvointia jopa oman subjektiivisen hyvinvointinsa kustannuksella tai käytössä olevien resurssien määrän laskusta huolimatta. (Hakovirta 2006, 57.) Lastenhoitoavun tuoma oma aika mahdollistaa myös sellaisen arkisen tekemisen, joka on mahdotonta lasten ollessa kotona. Omaa aikaa käytetään paljon myös lasten ja perheen hyväksi. Jos perheessä on useampia lapsia, tukihenkilö mahdollistaa myös äidin jakamattoman huomion yhdelle lapselle kerrallaan. Etenkin yksinhuoltajien kohdalla tukihenkilöllä nähdään olevan suuri merkitys äitien kokonaisvaltaiselle selviämislle arjessa.

Tukihenkilöä voidaan pitää myötäeläjänä, opastajana, tukijana, lastenhoitajana, rohkaisijana ja kannustajana. Tukihenkilön rooli vaihtelee eri perheissä tai voi olla näitä kaikkia sekaisin. Vapaaehtoiselle tukihenkilötoiminnalle ominaisia piirteitä ovat vastavuoroinen ja tasa-arvoinen toiminta, jossa tukea annetaan tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin (Ruskomaa ym. 2001, 11). Kaikissa perheissä tukihen-

kilöllä nähtiin olevan merkittävä rooli arjessa selviytymisessä. Opastajana ja neuvojana tukihenkilö nähdään itsetunnon ja itsenäisyyden tukijana. Tukihenkilö helpottaa ihmisten selvitymistä keskustelun kautta (Mykkänen-Hänninen 2007, 40). Innostajana olemisen lisäksi tukihenkilö nähdään tiedonantajana, jolta on saatu apua muun muassa harrastusmahdollisuuksien tarjonnasta ja lastenhoitoa koskevilla kysymyksillä. Tätä kautta tukihenkilöä voidaan pitää eräänlaisena yhteiskunnallistajana ja sivistäjänä.

10.2 Tavallista arkea lapsen kanssa

Tukihenkilöllä voi olla erilaisia rooleja lapselle, mutta ensisijaisesti tukihenkilö nähdään aikuisen mallina (Ruskomaa 2001, 12). Tukihenkilötoiminnassa on kyse konkreettisesta lapselle annettavasta tuesta ja välittämisestä. Tukihenkilön ja lapsen välistä suhdetta voidaan kuvata kodin ulkopuoliseksi turvalliseksi aikuissuhteeksi. Tukihenkilö on aikuinen kaveri, koska lapsilta puuttuu usein elinpiiristään aikuinen, joka on vain lasta varten. Tukihenkilö tai -perhe voi myös olla korvaamassa lapselta puuttuvia läheissuhteita, kuten esimerkiksi suhdetta isään, isovanhempiin tai kummeihin. Etenkin yksihuoltajaperheissä tukiperhe tai miespuolinen tukihenkilö nähdään tärkeänä miehen mallina ja tukiperheet ydinperheen malleina lapsille.

Lapsen tai tukihenkilön yhdessä vietetty aika nähdään erityisen tärkeänä. Erityisesti kahdenkeskinen aika nähdään merkittävänä perheissä, joissa vanhempien omat voimavarat ovat vähissä tai perheessä on useampia lapsia. Lapsuuden keskeisiä tarpeita ovat nähdä ja kuulla tuleminen, hyväksynnän saaminen ja erityisesti yhdessä oleminen. (Leppiman 2010, 171.) Yhteisissä tapaamisissa tukihenkilö pystyy kiinnittämään kaiken huomionsa lapseen, jolloin lapselle välittyy aito kokemus ainutlaatuisena ja tärkeänä olemisesta. Aitous tarkoittaa ennen kaikkea läsnäoloa ja välittämistä (Leppiman 2010, 234). Tukihenkilön ja lapsen tapaamisten aikana myös äiti saa mahdollisuuden viettää laatu-aikaa perheen muiden lasten kanssa.

Tukihenkilön tehtäviin katsotaan olennaisesti kuuluvan toiminnallisen tuen antaminen, joka on lapsen kanssa yhdessä tekemistä ja toimimista. Yhteisen tekemisen kautta lapsi saa vaihtelua arjen rutiineihin, jotka voivat olla hyvinkin yksipuolisia. Toiminnassa on tärkeä huomioida lapsen yksilölliset tarpeet ja mielenkiinnon kohteet. Yhteisen toiminnan taustalla voi myös olla tukisuhteen alussa laaditut tavoitteet, kuten esimerkiksi lapsen kasvuympäristön laajeneminen kodin seinien ulkopuolelle. Lapsen ja tukihenkilön yhdessä tekeminen voi olla mielekästä toimintaa lapsen tai tukihenkilön kotona tai kotipiirien ulkopuolella. Toiminnalla tarkoitetaan hyvin tavallisia asioita, joihin lapsen vanhemmilla tai vanhemmalla ei esimerkiksi ole aikaa, resursseja tai voimavaroja. Lapsi ei tarvitse erityisiä elämyksiä viihtyäkseen, vaan ikimuistoiset kokemukset syntyvät mukavista yhdessä tehdyistä tavallisista asioista. Suuri elämys lapselle on tukea antava yhdessäolo ja tekeminen aikuisen kanssa, etenkin jos vanhemmat eivät ole pystyneet antamaan riittävästi yhdessäoloaika (Leppiman 2010, 169).

10.3 Tukihenkilö sosiaalisen tuen antajana

Tukihenkilöt koetaan ennen kaikkea emotionaalisen, toiminnallisen ja tiedollisen tuen antajina. Tukihenkilöltä saadaan myös henkistä tukea, mutta tukihenkilöä ei koeta aineellisen tuen antajana. Kaikilla sosiaalisen tuen muodoilla on parantava vaikutus perheen hyvinvointiin ja perhesuhteisiin (Leppiman 2010, 69). Tukihenkilön rooli sosiaalisen tuen antajana on merkittävä sekä lapsen että äidin näkökulmasta tarkasteltuna.

Toiminnallinen tuki merkitsee pääasiassa yhdessä tekemistä, joka vaihtelee perheen ja tukihenkilön intresseistä riippuen. Yhteisen toiminnan kautta äidin ja lapsen toimintaympäristö on laajentunut kodin ulkopuolelle. Tukihenkilö nähdään myös äidin ja lapsen toiminnallisuuden lisääjänä. Yhdessä toimiminen lisää perheiden mahdollisuuksia saada sosiaalisia kokemuksia (Leppiman 2010, 171). Yhteisen tekemisen kautta perhe on saanut uutta sisältöä ja elämyksiä arkeen. Leppimanin (2010) mukaan ajan antaminen, yhdessä olo ja tekeminen tarjoavat sekä sosiaalista tukea että elämyksiä (Leppiman 2010, 169). Tukihenkilön toimiessa lastenhoitajana hän mahdollistaa äidin oman ajan, joka antaa äidille mahdolli-

suuksia muun muassa opiskeluun ja harrastuksiin. Harrastusten myötä siirrytään konkreettisesti muualle ja samalla virkistetään kodin töissä väsynyttä ruumista. Opiskelussa oma mieli siirtyy muuhun maailmaan arjen askareista. (Rantalaiho 2006, 52).

Tukihenkilön antama emotionaalinen tuki näyttäytyy eri tavalla riippuen tarkastellaanko sitä äidin vai lapsen näkökulmasta. Äidille tukihenkilö on ystävä ja keskustelukumppani. Etenkin yksihuoltajat kokevat tukihenkilön roolin luottamuksellisena aikuisena merkittäväksi oman jaksamisen kannalta. Kumpusalon mukaan (1991) vain perhe- ja lähiyhteisö voi tarjota hyvinvoinnille välttämättömän emotionaalisen ja henkisen tuen (Kumpusalo 1991, 15). Meidän tutkimustulosten mukaan äidit kokevat tukihenkilön emotionaalisen tuen antajina. Tukihenkilön kanssa keskustellaan perheen arjesta ja tukihenkilö antaa tukea, kannustusta ja rohkaisua arjessa selviämiseen. Emotionaalinen tuki ilmenee auttamis- ja kuuntelemishaluna sekä rohkaisemisena kykyyn selviytyä omasta arkielämästä. Emotionaalinen tuki on merkittävää stressistä selviytymisen kannalta. (Leppiman 2010, 65, 167.) Useiden perheiden läheisverkostot ovat vähäiset. Tukihenkilön kautta lapsi on saanut uuden turvallisen ja välittävän aikuisen läheisverkostoonsa. Tukihenkilön voidaan nähdä paikkaavan lapselta puuttuvia perhe- ja sukulaissuhteita, kuten isää tai isovanhempia.

Yksilöllisten elämäntapojen ja osittain yhteiskunnan vaatimuksien seurauksena syntyneen kiireisen elämänrytmin myötä ihmisten henkilökohtaiset verkostot ovat pienentyneet (Korhonen 2005, 5 - 8). Läheisverkostojen vähyys näkyy perheiden sosiaalisten suhteiden kaventumisena. Tukihenkilöltä halutaan ja saadaan tietoa, neuvoja ja opastusta arkielämän tilanteisiin esimerkiksi lasten kasvatuksesta. Etenkin yksinhuoltajaäideille keskusteleminen ja arjen jakamisen mahdollisuus toisen aikuisen ihmisen kanssa on tärkeää. Leppimanin (2010) mukaan tiedollinen tuki mahdollistaa yksilön oman toiminnan tarkastelun, synnyttää uusia näkökulmia ja tarjoaa uusia mahdollisuuksia (Leppiman 2010, 168). Tukisuhteita pidetään tasavertaisina, eikä tukihenkilöä koeta ohjeista ja neuvoista huolimatta perheen kontrolloijana.

Hokkasen (2003) mukaan vapaaehtoistoiminnan yksi kantava ajatus on tasa-arvo toimijoiden kesken (Hokkanen 2003, 68). Hyväksytyksi tuleminen koetaan erittäin merkittäväksi vanhemman henkisen jaksamisen kannalta. Kokemukseen hyväksytyksi tulemisesta vaikuttaa erityisesti äidin ja tukihenkilön tasavertainen, luottamuksellinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde. Luottamus, huomaavaisuus ja innostaminen antaa rohkeutta nähdä asioita uudella ja positiivisemmalla tavalla (Leppiman 2010, 175).

10.4 Aito välittäminen tärkeintä

Tukisuhde on luottamussuhde, jossa kaikkien osapuolten tulisi voida luottaa toisiinsa. Toimivan tukisuhteen edellytyksenä on tukihenkilön ja tuettavan luottamuksellinen ja avoin suhde. (Mykkänen-Hänninen 2007, 63.) Tukisuhteiden toimintaa koskevien tavoitteiden määrittelyä alkupalaverissa yhdessä pidetään tärkeänä. Tukihenkilön odotetaan pitävän kiinni asetetuista tavoitteista ja sitoutuvan toimintaan. Erityisen tärkeänä pidetään, että tukihenkilö määrittelee omat tarpeet ja resurssit omaa elämäntilannettaan vastaaviksi. Tukihenkilössä arvostetaan avoimuutta ja rehellisyyttä. Hänen toivotaan tiedostavan omat henkilökohtaiset rajansa ja tuovan ne selkeästi kaikkien osapuolten tietoon. Projektin työntekijöillä on tärkeä rooli luottamuksen syntymiseen. Vanhempien puheista käy ilmi, että tukisuhteiden alkuvaiheella on suuri merkitys siihen, millaiseksi tukisuhde muodostuu. Muodostumisvaiheeseen toivotaan kiinnitettävän erityistä huomiota ja yhteisiä alkutapaamisia voisi olla useampia.

Sosiaalisen tuen tarve, toiveet ja odotukset toimintaa kohtaan vaihtelevat yksilöllisesti perheen elämäntilanteesta riippuen. Jokaista tukisuhdetta voidaan pitää erilaisena ja tapaamisten määrä vaihtelee. Koska tukisuhteet ovat alkaneet eri aikoihin, kaikkien perheiden kohdalla ei ollut vielä syntynyt vakiintuneita käytäntöjä tapaamisten suhteen. Useiden perheiden kohdalla tuli ilmi, että perheet olisivat toivoneet tapaamisten määrän lisääntyneen. Osa perheistä olisi toivonut tapaamiin säännöllisyyttä, toiset olisivat halunneet tavata useammin ja joidenkin mielestä tapaamiset olisivat voineet olla kestoiltaan pidempiä.

Joissain tapauksissa käy ilmi, että tukihenkilö ei pysty täysin vastaamaan perheiden tarpeisiin heidän toivomallaan tavalla. Vanhemmat ymmärtävät, että tukihenkilö ei ole ammatti-ihminen vaan tukisuhde perustuu vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoistyön katsotaan edustavan jotakin inhimillistä, aitoa ja lämmintä vastakohtana virainomaistahon viileälle byrokraattisuudelle (Mykkänen-Hänninen 2007, 12). Vapaaehtoisuutta määritetään sillä, että tukihenkilötoiminnassa ole kyse ammatti-
auttamisesta, eikä tukihenkilöille makseta palkkaa. Vapaaehtoistoiminnassa korostetaan tukihenkilön omaa jaksamista. Tukisuhteet eivät saa olla liian haastavia tai kuormittavia tukihenkilölle ja tukihenkilöllä itsellään on säilyttävä hyvä mieli toiminnan aikana. Osa vanhemmista kertoo tyytyneensä omaan tukisuhteeseen, eikä viitsi tai uskalla ottaa asiaa puheeksi. Vanhemmat kokevat olevansa etuoikeutetussa asemassa moniin muihin nähden, koska ovat saaneet tukihenkilön tai -perheen, vaikka kaikki ei menekään heidän toivomallaan tavalla. Kaikki vanhemmat kuvaavat tukisuhteen toimivan vähintään kohtalaisen hyvin.

Tukihenkilöä ja hänen antamaa aikaa arvostetaan perheissä suuresti. Tukihenkilön saaminen on helpottanut äitien arjessa selviytymistä, mutta moni olisi toivonut saavansa apua jo aikaisemmin. Sektoroituneessa auttamisjärjestelmässä saatetaan havaita perheiden uupumus, mutta auttamisjärjestelmältä puuttuvat resurssit perheiden auttamiseen arjessa (Rantalaiho 2006, 70). Tukihenkilön rooli on olla keventämässä perheiden yksinhuoltajuudesta tai muusta syystä johtuvaa kuormittunutta elämäntilannetta. Osalle perheistä tukihenkilö toimii arjen tukena ammatillisen avun rinnalla. Vanhemmat ovat itse yrittäneet hankkia tukihenkilöä tai -perhettä aikaisemmin sekä kunnalta ja järjestöiltä sitä kuitenkin saamatta. Pienten lasten perheiden tuen tarpeet tulisi tunnistaa varhaisessa vaiheessa, ennen kuin ongelmat ehtivät kärjistyä ja muuttuvat pysyviksi (Häggman-Laitila ym. 2001, 13). Tukihenkilöihin ja -perheisiin kohdistuva pula on valtakunnallinen ongelma, jonka poistuminen edellyttää ihmisten vapaaehtoisuuden lisääntymistä ja toimintaan mukaan tulemistä. Eryityisesti tukiperheiden ja miespuolisten henkilöiden mukaan tulemistä toivotaan, koska heidän kautta lapset saavat ydinperheen ja miehen mallin, jota yksinhuoltajan on mahdoton antaa. Säröperheelle tueksi -projekti on vastaamassa tukihenkilöitä ja -perheitä koskevaan Lauhden alueen tarpeeseen luomalla mallin tukihenkilötoiminnasta, jossa tuen perusta on olla ihminen ihmiselle.

11 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

11.1 Luotettavuus

Yhtenä luotettavuuden kriteerinä voidaan pitää sitä, että on tutkittu mitä oli alun perin tarkoituskin ja saatu haluttua tietoa. Laadukkuutta voidaan tavoitella etukäteen sillä, että tehdään hyvä haastattelurunko. (Hirsjärvi ym. 2000, 184.) Teema-haastattelurunko toimi hyvänä apuna ja ohjasi selkeästi haastattelujemme etenemistä. Olimme etukäteen miettineet myös vaihtoehtoisia ja tarkentavia kysymyksiä.

Tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin lisäämään sillä, että kaikki haastattelut nauhoitettiin. Näin pystyttiin jälkikäteen sanatarkasti saamaan esiin ja kirjaamaan ylös olennaiset asiat litteroinnin yhteydessä. Näin aineisto oli myös tarkastettavissa sanatarkasti jälkikäteen. Pyrimme varmistamaan nauhurin toimivuuden aina ennen haastattelun alkua ja pitämään mukana varaparistot. Lisäksi jokainen haastattelu nauhoitettiin kahdelle nauhurille varmistaaksemme aineiston tallentumisen.

Tutkimuksen tarkka kuvaus sen toteuttamisen vaiheista parantaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2007, 227). Tutkimuksessamme olemme pyrkineet raportoimaan sen eri vaiheita mahdollisimman tarkasti kuvaamalla aineiston hankintaa, käsittelyä ja analyysiä, sekä perustelemalla tutkimusprosessin eri vaiheissa tehtyjä ratkaisuja. Haastattelutilanteessa pyrimme ohjaamaan keskustelua mahdollisimman vähän, jotta haastateltavan kokemukset tulisivat paremmin esille. Luotettavuutta olemme pyrkineet parantamaan käyttämällä tutkimusraporttissamme suoria lainauksia haastatteluista. Näin saamme esille erilaisia näkökulmia, kokemuksia sekä analyysin luotettavuus säilyy. Lainaukset ovat melko lyhyitä, jotta haastateltavien tunnistamattomuus säilyisi.

Hirsjärven ym. (2007) mukaan tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida myös reliabiliteetin ja validiteetin näkökulmasta. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta ja validiteetti, eli pätevyys tarkoittaa tutkimusmenetelmän

kykyä tuottaa tietoa, joka on oleellista tutkimustehtävien kannalta. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Tutkimuksen kohderyhmän ja sen hankinnan kuvaus mahdollistavat sen, että tutkimus voidaan toistaa samanlaisena. Tutkimuksemme tulokset eivät kuitenkaan ole toistettavissa, koska ne ovat vahvasti sidoksissa aikaan ja paikkaan. Haastateltavien kokemukset ja toimintatavat muuttuvat ajan myötä, joten toinen tutkija voisi saada samasta tutkimuksesta samojen haastateltavien kanssa erilaisia tuloksia. Saatuja tutkimustuloksia ei voida yleistää, eikä se ole tarkoituksenmukaista, koska tulokset kuvaavat haastateltavan yksilöllisiä kokemuksia tietyn projektin toiminnasta.

Pyrimme omalla toiminnallamme luomaan avoimen ja rennon ilmapiirin, jonka toivoimme vaikuttavan haastateltavien avoimuuteen ja uskallukseen tuoda asioita julki ääneen. Haastateltavat toivat oma-aloitteisesti ja avoimesti esiin yksilöllisiä kokemuksia projektin tukihenkilötoiminnasta ja perheen tilanteesta yleisesti. Tutkimuksen luotettavuutta voi heikentää se, että haastateltavat tiesivät meidän kontaktimme Säröperheelle tueksi -projektin työntekijöihin. Tämä saattoi vaikuttaa joihinkin vastauksiin. Luottamuksellisuus tutkimusaineiston käsittelyssä on yhteydessä yksityisyyden käsitteeseen eli ihmisten henkilökohtaisia asioita ja tietoja ei levitellä. Luottamuksellisuus on tutkijan antama lupaus tutkittaville. Tutkittavien anonymiteetti on yksi tutkijan päämetodeista luottamuksellisuuden varmistamiseksi. (Mäkinen 2006, 115- 116.) Pyrimme painottamaan haastattelun alussa vaitiolovelvollisuuttamme ja haastateltavien tunnistamattomuutta tutkimuksemme. Korostimme haastattelujen alussa, että haastattelujen aineisto tulee vain tutkijoiden käyttöön ja aineiston käsittely on luottamuksellista. Kerroimme, että yksittäisiä vastaajia ei voi tunnistaa tutkimusraportista.

Mäkisen (2006) mukaan lähdekritiikillä arvioidaan lähdemateriaalien luotettavuutta. Tällöin tutkijan tulee kiinnittää huomiota erityisesti lähteen aitouteen, riippumattomuuteen, alkuperäisyyteen ja puolueettomuuteen. (Mäkinen 2006, 128.) Lähdekriittisyyden perustana olemme pitäneet lähteiden julkaisujen arvostusta ja ajankohtaisuutta. Olemme pyrkineet välttämään sekundaarilähteiden käyttöä. Kirjallisuuden valinta edellyttää aina harkintaa ja kriittisyyttä. Tutkijan on pyrittävä kriittisyyteen sekä lähteiden valinnoissa sekä niiden tulkinnoissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 113.) Tutkijan tulee pohtia ovatko kirjoittaja, hänen edustama organisaatio

ja julkaisu arvostettuja. Lähteiden tasosta kertoo myös lähteiden ajankohtaisuus. (Mäkinen 2006, 128, 130.) Lähdekriittisyyttä pohtiessa tutkijan tulee käytettävien lähteiden lisäksi suhtautua kriittisesti myös omaan tekstiin ja tutkimukseen (Mäkinen 2005, 85).

11.2 Eettisyys

Hirsjärvi ym. (2009) toteavat, että tutkimuksen suunnittelu, toteutus ja raportointi yksityiskohtaisesti ja tieteellisten vaatimusten mukaisesti on eettisyyden kannalta tärkeää. Koko tutkimusprosessin ajan olemme toimineet rehellisesti, huolellisesti ja tarkkuutta käyttäen ja koemme edellä mainittujen asioiden toteutuneen opinäytetyössämme. Tutkimuksen eettisyyden kannalta on tärkeää, että lähtökohtana tutkimuksessa on muistettava ihmisarvon kunnioittaminen. Kaikilla haastateltavillemme oli mahdollisuus päättää osallistumisestaan tutkimukseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 24 - 25.) Tutkittavia voi myös motivoida kertomalla siitä, kuinka tutkimustuloksia tullaan käyttämään ja kuinka niitä voitaisiin jatkossa käyttää (Kuula 2006, 99 - 105). Korostimme haastateltaville heidän roolien tärkeyttä tutkimuksessa, koska heillä on merkittävin tieto tukihenkilötoiminnan toteutumisesta.

Tutkittavien tunnistettavuuden estäminen on yksi parhaiten tunnetuista tutkimuseettisistä normeista. Tutkijan tehtävä on suojata tutkittavien yksityisyys. (Kuula 2006, 201, 204.) Tutkimusraportissa kiinnitimme erityistä huomiota siihen, että yksittäistä haastateltavaa ei voi tunnistaa tekstistä. Tutkimuksemme kohteena oli pieni joukko jo valmiiksi pienestä ryhmästä. Jos lainauksien perään olisi merkattu haastateltavien esimerkiksi tekaistut nimet, olisi lainauksien perusteella voinut olla helppo päätellä tutkittavien henkilöllisyys. Tämän vuoksi emme ole käyttäneet tunnisteita haastattelulainauksissa.

Sosiaalitieteisiin liittyvät tutkimusaiheet saattavat olla hyvinkin arkoja niin yksilön kuin koko yhteisön kannalta. Arkoja aiheita tutkittaessa tulisikin kiinnittää erityishuomio tutkimuksen toteutuksessa tutkimuseettisiin periaatteisiin, kuten esimerkiksi tutkittavien anonymiteettiin. Aroiksi tutkimusaiheiksi on määritelty esimerkiksi ne, jotka herättävät pelon tunteita. Uhka voi olla myös sanktion

ja leimautumisen riski sellaisissa tutkimuksissa, jotka käsittelevät poikkeavuuteen ja sosiaaliseen kontrolliin liittyviä aiheita. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 9.) Olemme pyrkineet luomaan turvallisen ilmapiirin omalla käytöksellämme. Haastatteluissa olemme halunneet viestittää, että olemme läsnä vain haastateltavaa varten. Haastattelut etenivät haastateltavien ehdoilla ja annoimme heille mahdollisuuden tulla kuulluksi. Jokaisella oli oikeus rajata tieto, minkä he halusivat meille avoimesti kertoa.

12 POHDINTA

Sosiaalisesta tuesta ja tuen antamisesta on olemassa runsaasti tutkimuksia. Kuitenkin lapsiperheille suunnattu sosiaalinen tuki on vähemmän tutkittu aihe. Myös vapaaehtoistoimintaa on tutkittu laajasti, mutta useimmat tutkimukset koskevat vapaaehtoisten kokemuksia. Tuen saajien kokemuksia ja näkemyksiä erilaisista vapaaehtoistyön muodoista on tutkittu vähemmän. Oman opinnäytetyömme lähtökohtana oli tehdä hankkeistettu laadullinen tutkimus, joka sijoittuu lastensuojelun kentälle. Laadullisen tutkimuksen tapaan halusimme luoda suorat kontaktit tutkittaviin ja haastaa itsemme haastatteleamalla tutkittavat heidän omissa kodeissa. Tutkimuksessamme pyrimme kuvaamaan haastateltavien todellista elämää ja saada kuuluviin tutkittavien omat kokemukset.

Tutkimuksessamme haastattelimme neljän projektissa mukana olevan perheen äitiä ja selvitimme kuinka tukihenkilön saaminen on helpottanut perheen arkea. Äitejä haastatteleamalla halusimme selvittää kuinka tukihenkilö on vaikuttanut äidin omaan jaksamiseen ja miten lapsen arki on rikastunut tukihenkilön saamisen myötä. Kaikki tutkimukseen osallistuneet äidit olivat innostuneita osallistumaan tutkimukseen ja kertomaan kokemuksiaan tukihenkilötoiminnasta. Tähän varmasti vaikutti se, että tutkimukseen osallistuminen oli äideille vapaaehtoista. Teema-haastattelu osoittautui tutkimuksemme kannalta hyväksi aineistonkeruumenetelmäksi. Haastattelut onnistuivat niin järjestelyiltään kuin teknisestikin hyvin. Se, että haastattelut tehtiin perheiden kotona yhtä lukuun ottamatta, oli hyvä ratkaisu. Tavoitteenamme oli luoda mukava ja rento ilmapiiri avoimelle ja luontevalle kes-

kustelulle, ja onnistuimme mielestämme tässä hyvin. Koimme olevamme tervetulleita perheiden koteihin ja tunnelma haastatteluiden aikana oli leppoisaa.

Tutkijan rooli oli molemmille haastava, sillä emme ole kumpikaan aikaisemmin tehneet vastaavanlaajuisia tutkimuksia. Oli hienoa huomata, että omaa kehitystä tapahtui koko prosessin ajan. Koemme, että vaikka haastatteluja oli määrällisesti vähän, huomasimme oman kasvun haastattelujen edetessä. Pystyimme esimerkiksi hyödyntämään haastattelujen aikana oppimiamme asioita muun muassa kysymysten laatimisessa. Teemahaastattelurungon merkittävyys tuli esille useaan otteeseen tutkimuksen eri vaiheissa. Haastattelurungon avulla pyrimme varmistamaan, että saamme tutkimuskysymysten kannalta oleelliset vastaukset. Oli haastava löytää aineistosta tutkimuksemme kannalta oleellinen tieto, koska aineistoa kertyi paljon ja sen käsitteleminen oli aikaa vievää. Aineisto vastasi hyvin tutkimuskysymyksiämme, vaikka osa aineistosta osoittautui niiden kannalta turhaksi.

Pyrimme kiinnittämään erityistä huomiota luotettavuuteen ja eettisyyteen koko tutkimuksen aikana. Analyysivaihe oli koko prosessin kannalta haastava, mutta erittäin antoisa. Teimme analyysin noudattaen tarkasti analyysin eri vaiheita. Olemme kuvanneet analyysivaiheet sekä kirjallisesti että taulukoiden muodossa. Tulososiossa haluamme osoittaa luotettavuutta tuomalla esille tutkittavien näkemykset käyttämällä suoria lainauksia. Lainausten käyttäminen osoittautui haasteeksi, koska haastattelemamme joukko koostuu pienestä ryhmästä. Noudatimme erityistä huolellisuutta säilyttääksemme haastateltavien tunnistamattomuuden.

Tutkimuksemme edetessä yhdeksi vaikeaksi teemaksi muodostui rajanveto ammattityön ja vapaaehtoistoiminnan välille. Pohdimme ovatko projektissa mukana olevat perheet liian vaativia vapaaehtoistoiminnan piiriin? Vapaaehtoistyöntekijöistä on pulaa ja vaarana on, että jos heitä vaaditaan hoitamaan liian vaativia tehtäviä, he voivat vetäytyä toiminnasta pois. Ammattiavun piirissä olevat perheet ovat tyytyväisempiä tukihenkilön toimintaan kuin perheet, jotka eivät kuulu ammattiavun piiriin. Ammatillista apua saavat perheet kokevat tukihenkilön toimivan arjen apuna ja ystävänä. Perheet, jotka eivät olleet tällä hetkellä ammattiavun piirissä, toivoivat tukihenkilöltä enemmän apua arkeen. Samanaikaisesti he ovat kuitenkin tyytyväisiä siihen, että olivat saaneet tukihenkilön. Voidaanko tästä vetää

johtopäätös, että vapaaehtoistoiminnalla voidaan tukea julkisen sektorin tuottamia palveluja sekä ennaltaehkäistä ongelmien ja kriisien syntymistä? Mielestämme ammattityöntekijöiden ja vapaaehtoisten tulisi työskennellä tulevaisuudessa tiiviimmin yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ennaltaehkäisyyn teema on ollut vahvasti esillä koko opinnäytetyöprosessin ajan. Ennaltaehkäisy on sekä moraalisesti että taloudellisesti kannattava työmuoto. Ennaltaehkäisyyn avulla saadaan pitkällä tähtäimellä parempia tuloksia kuin silloin, jos puututaan perheiden tilanteisiin vasta kun ongelmat ovat jo kärjistyneet. Esimerkiksi lastensuojelun puolella keskitytään tällä hetkellä korjaavaan työhön, kun panostus ennaltaehkäisevään työhön on jäänyt taka-alalle. Kunnissa ei nähdä ennaltaehkäisevän työn merkitystä pidemmällä aikavälillä ja kuntien resurssit kohdistuvat lähes kokonaan jo olemassa olevien ongelmien korjaamiseen. Opinnäytetyö on nostanut esiin haastateltavien perheiden kohdalla myös tämän asian. Osa haastateltavista kertoi hakeneensa apua sitä saamatta. Heille oli kerrottu, että perheiden ongelmat eivät ole vielä tarpeeksi suuria tai vakavia avun saamiseksi. Tutkimuksemme osoittaa, että oikein kohdistettu vähäinenkin apu voi olla merkittävää pikkulapsiperheen arjen jatkumolle. Ongelmien kasautumisen seurauksena voi olla perheen kokonaistilanteen romahdus, jonka seuraukset yhteiskunnallisten resurssien kannalta ovat huomattavia.

Uusien toimintatapojen ja uudenlaisen työskentelyotteen kehittäminen on tulevaisuuden haaste, jotta perheiden tukeminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa onnistuisi. Kun julkinen sektori ei pysty tarjoamaan riittävää tukea sitä tarvitseville perheille, on hyvä olla olemassa jokin taho, joka pystyy täyttämään vajeen. On kuitenkin tärkeää, ettei vapaaehtoistoiminta tulevaisuudessakaan korvaa ammattilaisten tekemää työtä tai ole ilmainen vaihtoehto ammattityölle. Merkittävää olisi, että tulevaisuudessa kunnat sijoittaisivat taloudellisia resursseja vapaaehtoistoiminnan tutkimukselle, kehittämiselle ja tukemiselle. Lähtökohtana kehittämiselle tulisi olla paikalliset tarpeet. Toivomme, että vapaaehtoistoiminnan erilaiset mahdollisuudet otettaisiin tulevaisuudessa huomioon palvelurakenteita muodostettaessa.

Perheiden sosiaaliseen tukeen tulisi panostaa. Vapaaehtoistoiminta on halpa ja kustannustehokas tapa edistää sosiaalista tukea perheille. Erilaisten resurssien kohdentamisen kautta voidaan saavuttaa parannuksia lapsiperheiden sosiaalisessa tuessa ja tätä kautta parantaa perheiden arjen sujuvuutta. Perheiden kokeman sosiaalisen tuen muodoissa korostui erityisesti toiminnallisen, emotionaalisen ja tiedollisen tuen merkitys. Henkistä tukea koettiin muita sosiaalisen tuen muotoja vähemmän ja aineellista tukea ei lainkaan. Tukihenkilötoiminnan tarkoituksena ei olekaan antaa aineellista tukea, vaan yhdessä oloa ja yhdessä tekemistä, ystävyyttä ja kokemusta kuuntelevasta ja välittävästä ihmisestä.

Tutkimuksemme mukaan vapaaehtoistoimintaa voidaan pitää syrjäytymistä ehkäisevänä toimintana. Uusien sosiaalisten verkostojen ja ystävyyssuhteiden luomisen sekä mielenkiintoisen, mielekkään ja itselle tärkeäksi kokeman tekemisen myötä vapaaehtoinen antaa perheelle voimavaroja arjessa selviytymiseen. Juuri luotettavien sosiaalisten suhteiden kasvamisella on tutkimuksemme mukaan merkittävä vaikutus niin perheen äidille kuin lapsille. Yksilön ja perheen syrjäytymisen yhteiskunnalliset kustannukset ja seuraukset ovat varsin merkittäviä. Vapaaehtoistoiminta voi tarjota vaikeassa ja pirstaleiseksikin koetussa yhteiskunnassa merkityksellisen ja hyvän elämän elementtejä. Äitien mielikuvissa ja näkemyksissä hyvän tukihenkilön tärkeimpiä ominaisuuksia ovat vahva halu auttaa lapsiperheitä ja aito kiinnostus perheitä kohtaan. Oleellista on se, miten ihminen kohtaa toisen ihmisen.

Yleisesti haastattelemamme projektissa mukana olleet perheet ovat olleet tyytyväisiä tukihenkilötoimintaan ja kokevat projektin erittäin tarpeelliseksi. Haastattelutavat kokevat että vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa ja ammattiapua ei voi kuitenkaan verrata keskenään. Äitien mielestä tukihenkilötoiminnan positiivisena puolena voidaan pitää tukisuhteen tasavertaisuutta. Tukihenkilötoiminnassa ei koeta, että perhettä kontrolloidaan. Ammattiapu perustuu ammattitaitoon ja osaamiseen, tukihenkilötoiminnan perustuessa haluun auttaa. Tämä tuo toimintaan mukaan inhimillisen piirteen. Yksi haastateltavista pohtikin ääneen sitä, onko sellaisia ihmisiä oikeasti olemassa, jotka haluavat vapaaehtoisesti auttaa itselleen aluksi täysin tuntemattomia ihmisiä. Tukihenkilötoiminnan vahvuutena voidaan pitää ystävyyssuhteen kaltaista luottamuksellista ja vastavuoroista ihmissuhdetta.

Opinnäytetyöprosessin aikana pohdimme useasti eri järjestöjen ja projektien välisen yhteistyömuotojen vähäisyyttä. Teoriaosan kirjallisuutta etsiessämme tutustuimme lukuisiin julkisen ja kolmannen sektorin erilaisiin projekteihin ja hankkeisiin. Tästä heräsikin kysymys miksi eri järjestöt ja organisaatiot eivät tee yhteistyötä? Erityisesti mietimme miten saada yhdistettyä eri järjestöjen ja projektien voimat niin, että tuloksena syntyy pysyvä toimintamalli. Useilla projekteilla ja hankkeilla on riski jäädä väliaikaisiksi toimintamuodoiksi, jolloin projektin eteen nähty työ saattaa valua hukkaan. Tulevina sosionomeina meitä kiinnostaa, miten juuri Säröperheelle tueksi -projektin kaltaisten perheiden tarpeisiin vastataan tulevaisuudessa Lahdessa?

Oma mielenkiintomme tutkimusta kohtaan säilyi ja kuljetti meidät läpi koko prosessin. Meille on ollut tärkeää toimia yhteistyössä ammattikentän toimijoiden kanssa keskustellen ja pohtien opinnäytetyöhön liittyviä kysymyksiä monesta eri näkökulmasta. Erityisen merkittävää työelämälähtöiselle opinnäytetyölle on ollut ammattikentän aktiivinen osallistuminen. Projektin yhteistyöhenkilöltä olemme saaneet opinnäytetyötämme varten tutkimusaiheeseemme liittyvää lähdemateriaalia sekä tietoa projektista. He ovat esittäneet työtämme kohtaan ajatuksia, toiveita ja rajoituksia, joita olemme voineet hyödyntää koko opinnäytetyöprosessin aikana.

Olemme olleet koko opinnäytetyöprosessin ajan aktiivisessa yhteistyössä Säröperheelle tueksi -projektin työntekijöiden ja opinnäytetyön ohjaavan opettajan kanssa. Lisäksi olemme osallistuneet projektiin liittyviin seminaareihin sekä Verson järjestämään elämänhallintaa käsittelevään tilaisuuteen. Tapaamisten ja yhteistyön avulla olemme varmistaneet, että vastaamme opinnäytetyön tilaajan tarpeita. Toimeksiantajan toiveet huomioiden olemme kuitenkin halunneet tehdä opinnäytetyöstämme oman näköisen. Yhteistyö eri sidosryhmien kanssa on sujunut hyvin koko prosessin ajan. Olisimme voineet laajentaa yhteistyön koskemaan toista opinnäytetyöryhmää, joka tekee myös tutkimusta Säröperheelle tueksi -projektille. Opinnäytetöiden valmistumisen eriaikaisuus ja rajallinen käytettävissä ollut aika ovat vaikuttaneet siihen, että opinnäytetyöryhmien kesken ei yhteistyötä ole ollut.

Opinnäytetyön tarkoitus on ensisijaisesti tuottaa hyödynnettävää tietoa Säröperheelle tueksi -projektille. Tutkimuksemme avulla projekti saa tarpeellista tietoa tuettavien kokemuksista sekä ideoita toiminnan kehittämiseksi. Tutkimustuloksiamme ei voi yleistää, koska kysymyksessä on vain tähän tutkimukseen osallistuvan pienen joukon kokemukset ja heidän näkökulmansa tutkittavaan ilmiöön. Kaikki tutkittavat tapaukset ovat ainutlaatuisia. Toivomme kuitenkin, että tutkimuksemme esiin tulleet asiat herättävät kiinnostusta ja pohdintaa vapaaehtoistyön ja lastensuojelun parissa toimivien kesken. Vaikka tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä, katsomme, että tutkimuksen tulokset ovat järjestöjen ja kuntien työntekijöiden, vapaaehtoistoiminnassa mukana olevien sekä kaikkien perheiden kanssa työtä tekevien hyödynnettävissä.

Omassa opinnäytetyössä tutkimme tukihenkilötoiminnan tarpeellisuutta perheiden näkökulmasta sekä heidän esille tuomia kehitysideoita toiminnan jatkoa ajatellen. Toisessa Lahden ammattikorkeakoulun opiskelijoiden Säröperheelle tueksi -projektilla tehdyssä opinnäytetyössä tutkitaan vapaaehtoisten kokemuksia tukihenkilöiden koulutuksesta, tukihenkilönä toimimisesta ja sen haasteista. Molemmat opinnäytetyöt ovat laadullisia tutkimuksia, joissa haastateltavat edustavat pientä osaa kokonaisjoukosta. Molempien opinnäytetöiden tarkoituksena on tuoda esille toiminnassa mukana olevien yksilölliset kokemukset Säröperheelle -projektin tukihenkilötoiminnasta. Vapaaehtoistoiminta ja tukihenkilötyö herättävät paljon mielenkiintoisia kysymyksiä ja mahdollisia uusia tutkimusmahdollisuuksia. Koska Säröperheelle tueksi -projekti on toiminut vasta vähän aikaa, olisi mielenkiintoista toteuttaa samat tutkimukset pidemmällä aikavälillä ja verrata tuloksia tekemiimme tutkimuksiin. Jatkotutkimusaiheena voisi tutkia myös vapaaehtoisten ja tuettavien kokemuksellisia eroja esimerkiksi katkenneiden tukisuhteiden osalta.

Perheiden ja tukihenkilöiden kokemuksia voitaisiin tutkia myös kvantitatiivisena, eli määrällisenä tutkimuksena, jolloin mukaan otettaisiin koko joukko. Projektissa mukana olevat perheet tulevat mukaan toimintaan eri lähettävien tahojen kautta, kuten esimerkiksi neuvolan ja Dilan Löydä Timanttien kautta. Jatkotutkimuksena voitaisiin selvittää onko lähettävällä taholla merkitystä asiakkaan sosiaalisen tuen tarpeisiin. Jatkotutkimusaiheita voitaisiin rajata koskemaan esimerkiksi miten tuen

tarve vaihtelee perheissä lapsen iän mukaan. Tässä tutkimuksessa lapsen kokemuksia tukihenkilöstä tutkittiin äidin näkökulmasta. Opinnäytetyön suunnittelun alkuvaiheessa mietimme lasten mukaan ottamista tutkimukseen, mutta rajasimme tutkimuksemme äitien haastatteluihin. Valintaamme vaikutti lasten nuori ikä sekä rajallinen aika. Lasten mukaan ottaminen tutkittaviin olisi antanut varmasti erilaisista näkökulmaa tutkimukselle ja tämä voisikin olla yksi jatkotutkimusmahdollisuus. Lasten kokemuksia voitaisiin tutkia myös lapsia haastattelemalla tai havainnoimalla.

Tutkimus on herättänyt paljon kysymyksiä ja pohdinnan aiheita. Aiheemme on yhteiskunnan kannalta merkittävä ja ajankohtainen, ja olemme tiiviisti seuranneet keskustelua lapsiperheistä, syrjäytymisestä ja vapaaehtoistyöstä myös eri medioiden kautta. Molemmat koemme aiheen erittäin kiinnostavaksi, joka on entistään kasvattanut innostusta ja motivaatiota. Opinnäytetyön tekeminen yhdessä parityönä on onnistunut erittäin hyvin ja olemme molemmat tehneet töitä tasapuolisesti. Olemme työskennelleet koko prosessin ajan pääsääntöisesti yhdessä lukuunottamatta teoriatietoon perehtymistä ja litterointia. Parityöskentelyn ansiosta koemme, että olemme saaneet laajemman näkökulman koko opinnäytetyöprosessista. Olemme työskennelleet tavoitteellisesti ja pysyneet koko prosessin ajan suunnittelemassamme aikataulussa. Aikataulujen sovittaminen on ollut suhteellisen helppoa, koska olimme molemmat rajanneet omat menomme niin, että opinnäytetyölle jää riittävästi aikaa.

Olemme kasvaneet ammatillisesti paljon koko opinnäytetyöprosessin aikana. Opinnäytetyön tekemisen kautta olemme saaneet monenlaista vahvistusta omaan osaamiseen. Kirjallisuuteen perehtyminen on lisännyt teoriatietämystämme erityisesti lastensuojeluun, lapsiperheisiin, yksinhuoltajuuteen, syrjäytymiseen, vapaaehtoistyöhön ja sosiaaliseen tukeen liittyen. Tutkimusten avulla olemme perehtyneet yhteiskunnan tilanteeseen ja yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksiin sosiaalialalla. Olemme saaneet kattavaa näkemystä yhteiskunnan tilanteesta erityisesti lapsiperheiden näkökulmasta. Yhteiskunnan muutoksilla voidaan katsoa olevan merkittävä syy- ja seuraussuhde palvelujen toimivuuteen ja sitä kautta yksilön hyvinvointiin.

Opinnäytetyöprosessi on herättänyt meidät pohtimaan sosionomin työnkuvan moninaisuutta ja haasteellisuutta. Sosiaaalialalla työskennellään jatkuvasti muuttuvien haasteiden parissa, jossa pienilläkin muutoksilla voidaan aikaan saada suuria parannuksia kansalaisten hyvinvointiin. Olemme päässeet seuraamaan läheltä kolmannella sektorilla tehtävää työtä Säröperheelle tueksi -projektissa. Sen kautta osaamme tulevana sosionomeina arvostaa vapaaehtoistyön ja kolmannen sektorin roolin merkittävyyttä osana palvelujärjestelmää. Uskomme, että koko opinnäytetyöprosessilla on ollut merkittävä rooli omaan ammatilliseen kasvuunne sekä siihen kuinka tulemme tulevaisuudessa työskentelemään sosiaaalialan eri kentillä.

LÄHTEET

- Anttila, P. 2004. Tiedonhankinnan kanavat ammatillisen asiantuntijuuden edistäjänä. Teoksessa Kotila, H. & Mutanen, A. (toim.) Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu. Helsinki: Edita, 128 - 160.
- Bardy, M. 2009. Vaativa vauvaperhetyö. Teoksessa Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 179-188.
- Bradshaw, J. 1998. International comparison of support for lone parents. Teoksessa Ford, R. & Millar, J. (toim.) Private lives and public responses. Lone parenthood and future policy in the UK. London: Policy Studies Institute, 142-166.
- Broberg, M. & Tähtinen, J. 2009. Teoksessa Yksinhuoltajuus Suomessa (toim.) Forssen, K., Haataja A. & Hakovirta, M. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto.
- Caplan, G. 1974. Support system and community mental health: Lectures on concept development. New York: Behavioural Publications.
- Cobb, S. 1976. Social support an a moderator of life stress. Psychosomatic Medicine.
- Cutrona, C. 2002. Social support principles for strentghening families. Teoksessa Canavan, J., Dolan, P. & Pinkerton, J. (toim.) Family support: Direction from Diversity. London: Jessica Kingsley Publishers Ltd., 103 - 122.
- Eirola, R. 2003. Lapsiperheiden elämänhallintavaikkeudet. Perheohjauksen arviointi. Kuopion yliopiston julkaisu E Yhteiskuntatieteet 102. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Eriksson, E. & Arnkil, T. 2005. Huoli puheeksi – opas varhaisista dialogeista. Saarijärvi: Stakes: oppaita 60.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu. Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä : PS-Kustannus, 28.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Euroopan komissio 2008. Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi (2010). – Strateginen puiteasiakirja – Teemavuoden 2010 toimien painopisteet ja tavoitteet. Bryssel: Euroopan komissio [viitattu 26.11.2010]. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_filefolderId=336356&name=DLFE-9224.pdf

Euroopan yhteisöjen komissio 2009. Neuvoston päätös Euroopan vapaaehtoistyön teemavuodesta (2011) SEC(2009)725. Bryssel 3.6.2009. KOM (2009) 254 2009/0072 (CNS).

Forsberg, H. 1998. Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Forsberg, H. 2003. Johdanto: Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. 2003. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 7 - 11.

Forssén, K. 2006. Lapsiperheiden hyvinvoinnin muutossuunnat 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Hokkanen, L. & Sauvola, M. 2006. (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 109 - 114.

Hakovirta, M. 2006. Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkina valinnat. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 45/2006. Helsinki: Väestöliitto.

- Halme, N., Perälä, M-L. & Laaksonen, C. 2010. Yhteistyöinterventtioiden vaikuttavuus lapsiperhepalveluissa. Järjestelmällinen katsaus. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Heimo, E. 2002. Erityistuen tarpeessa olevan lapsiperheen tunnistaminen ja psykososiaalinen tukeminen äitiys- ja lastenneuvolassa. Seurantatutkimus vuosina 1997-2000. Turku: Turun yliopisto.
- Heino, T. & Johnson, M. 2010. Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 266.
- Heino, T. 2007. Keitä ovat lastensuojelun uudet asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen taustalla. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen työpapereita 9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus [viitattu 29.11.2010]. Saatavissa: <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T9-2008-VERKKO.pdf>
- Helminen, J. (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helne, H. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Tutkimuksia 123. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, O. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, E. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hyypä, M. 1997. Tunteet ja oireet. Uusin psykosomatiikka. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Hyväri, S. 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa: Nylund, M. & Yeung, A. (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta-anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 218.

Häggman-Laitila, A., Ruskomaa, L. & Euramaa, K-I. (toim.) 2000. Varhaista tukea lapsiperheille. Kokemuksia lapsiperheprojektin perhetyöstä. Helsinki: MLL.

Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.) 2010. Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Jallinoja, R. 2000. Perheen aika. Helsinki: Otava.

Julkunen, R. 2006. Perhe, työ, hoiva ja valtio – oma ja yhteinen, yksityinen ja julkinen hoivavastuu. Teoksessa Hokkanen, L. & Sauvola, M. 2006. (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 31.

Kananen, J. 2008. Kvali: kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kangaspunta, R., Kilkku, N., Kaltiala-Heino, R. & Punamäki, R-L. 2005. Lapsiperheiden psykososiaalinen tukeminen. Pirkanmaan mielenterveystyön hankkeen peruspalvelutiimi- ja perheen hyvinvointineuvola - projektin loppuraportti 2002 - 2004. Tampere: Pirkanmaan sairaanhoitopiiri.

Karvonen, S., Moisio, P. & Vaarama, M. (toim.) 2010. Johdanto. Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 10.

Kelan tilastollinen vuosikirja 2009. Statistical Yearbook of the Social Insurance Institution. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2010. Helsinki: Kansaneläkelaitos.

Keltikangas-Järvinen, L. 2000. Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki: WSOY.

Kinnunen, P. 1998. Hyvinvoinnin ruletti – Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentymisestä 1990-luvun Suomessa. Acta Universitatis Lappeensis 26. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Kinnunen, T. 2006. Vertaistuki erityislapsen vanhempien voimavarana. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B Raportteja 33. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kivijärvi, S., Rönkä, A. & Hyväluoma, J. 2009. Vanhemmuus arjessa: Neuvottelua, hässäköitä ja hassuttelua. Teoksessa Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 64 - 68.

Korhonen, A. 2003. Vauvaperhetyö keskosten äitien tukena: Tuen sisällölliset piirteet, kustannukset ja vaikutukset keskosten ensimmäisen elinvuoden hoitokustannuksiin. Oulun yliopisto: Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos.

Korhonen, A. (toim.) 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Helsinki: Eri-tyishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.

Koskenvuo, K. 2010. Lapsuudentapahtumat, terveys ja elämäntyytyväisyys. Teoksessa Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 312.

Koskiaho, B. 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Eskola, A. & Kurki, L. (toim.) 2001. Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Tampere: Vastapaino.

Kröger, T. 2006. Lastenhoito yksinhuoltajaperheissä – palvelujen käyttöä, perheen sisäistä tukea ja hoivaköyhyyttä. Teoksessa Hokkanen, L. & Sauvola, M. 2006. (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 86 - 99.

Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali ja terveyshallitus. Raportteja 8/1991. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lahikainen, A.R. & Pirttilä-Backman, A-M. (toim.) 1998. Rauni Myllyrniemen juhlakirja. Helsinki: Otava.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983 [viitattu 1.12.2010]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. 2010. (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.

Lammi-Taskula, J. & Bardy, M. 2009. Vanhemmuuden ilot ja murheet. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. 2009 (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. 2009 (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2008. Huoli jaksamisesta vanhempana. Teoksessa Moisio, P., Karvonen, S., Simpura, J. & Heikkilä, M. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2010. Lapsiperheiden toimeentulo lamasta lamaan. Teoksessa: Karvonen, S., Moisio, P. & Vaarama, M. (toim.) 2010 Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 199 - 200.

Lapsille sopiva Suomi. 2005. YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnon edellyttämä Suomen kansallinen toimintasuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Lastensuojelulaki 417/2007 [viitattu 1.12.2010]. Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelu 2008. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 30.11.2010]. Saatavissa: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19_09.pdf

Lastensuojelu 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 30.11.2010]. Saatavissa:
<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.html>

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma v. 2009–2012. Lahden kaupunki.

Lehtinen, S. 1994. Tukihenkilö apuna arjessa. Järjestöjen tukihenkilöprojekti. Helsinki: Hakapaino

Lehtinen, S-T. 1997. Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Tampere: Mainosmakasiini.

Leppiman, A. 2010. Arjen elämyksiä. Leiri- ja elämispohjainen Arkipäivätperhepalvelu sosiaalisen kokemuksen tuottajana. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Malinen, K. & Sevón, E. 2009. Parisuhteen hoitaminen: Suhteiden arkea vai irtiottoja arjesta? Teoksessa Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 170 - 176.

Matilainen, T. 2008. Lapsi elää rutiineista. Helppo ja hyvä arki. Jyväskylä: Gummerus.

Mikkonen, I. 2009. Sairastuneen vertaistuki. Akateeminen väitöskirja. Sosiaalipoliitiikan ja sosiaalipsykologian laitos. Kuopio: Kuopion yliopisto [viitattu 12.12.2010] Saatavissa: <http://www.kansalaisareena.fi/irjasbn978-951-27-1232-8.pdf>

Moisio, E. & Huuhtanen, H. 2007. Arki hallussa? Suomalaisten asiantuntijoiden näkemyksiä työstä, perheestä ja vapaa-ajasta 2015. Delfoi paneelin tuloksia. Työ ja ihminen Tutkimusraportti 31. Helsinki: Työterveyslaitos.

Mykkänen-Hänninen, R. 2007. Vapaaehtoistyön rajapinnoilla. Helsingin ammattikorkeakoulun Stadian julkaisuja. Sarja B: oppimateriaalit 6. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Mäenpää, M. 2008. Laajempi ystäväpiiri – keveämpi mieli? Yliopistopiskelijoiden sosiaalinen tuki ja positiivinen mielenterveys. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Terveystieteiden laitos.

Mäkinen, O. 2005. Tieteellisen kirjoittamisen ABC. Helsinki: Tammi.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Nylund, M. 2002. Varieties of Mutual Support and Voluntary Action – A Study of Finnish Self-Help Groups and Volunteers. Helsinki: The Finnish Federation for Social Welfare and Health.

- Paajanen, P. 2007. Perhebarometri. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 1997 ja 2007. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 30/2007. Helsinki: Väestöliitto.
- Pelkonen, M. 1994. Lapsiperheiden voimavarat ja niiden vahvistaminen hoitotyön keinoin. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Pessi, A. 2008. Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin. RAY:n juhluvuoden kansalaisykselyjen tulokset. Avustustoiminnan raportteja 19. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalisen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pylkkänen, E. 2009. Yksinhuoltajaperheiden rankempi taakka. Teoksessa: Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 96 - 103.
- Pölkki, P. 2004. Lastensuojelutyön tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus, 270 - 319.
- Rantalaiho, U-M. 2006. Kun ei tule kuulluksi – lapsiperheiden vanhempien kokemuksia arjesta ja avun tarpeista. Teoksessa Hokkanen, L. & Sauvola, M. (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 46 - 77.
- Repo, K. 2009. Lapsiperheiden arki. Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito. Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Rissanen, E. 2002. Equal Response -hankkeen esiselvitys. Syrjäytymisen kuva pohjanmaalla. Vaasan yliopisto: Levón-instituutti.

Rissanen, R. 2004. Asiantuntijatyön kehittämisen metodit opinnäytetyön kehittämisen haasteena. Teoksessa Kotila, H. & Mutanen, A. (toim.) Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu. Helsinki: Edita, 198.

Rönberg, L. 2002. Diversity and new communality in the third sector. Teoksessa Siisiäinen, M., Kinnunen, P. & Hietanen, E. (toim.) The third sector in Finland. Review to research of the Finnish third sector. The Finnish Federation for Social Welfare and Health. University of Lapland.

Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. 2009. Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

Salmi, M., Sauli, M. & Lammi-Taskula, J. 2009. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa: Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. 2009 (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 86 - 89.

Salmi, M. 2004. Arkielämä kokoaa yhteen työn ja perheen. Teoksessa Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 11 - 17.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009: 20. Neuvolatoiminnan, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto sekä ehkäisevä suun terveydenhuolto. Asetuksen (380/2009) perustelut ja soveltamisohjeet. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 8.1.2011]. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-11139.pdf

Suutari, S. 2008. Hyvinvoinnin perspektiivit. Esiselvitys hyvinvointialan tutkimus- ja kehittämistoiminnan käynnistämisestä Oulun Eteläisellä alueella. Oulu: Oulun yliopisto Oulun Eteläisen instituutti

Säröperheelle tueksi -projekti. 2009. RAY:n avustushakemus. Lahden ensi- ja turvakoti Ry & Dila.

Tenlen, R. 2010. Suomen Punainen Risti [viitattu 8.1.2011]. Saatavissa: <http://tapahtumat.punainenristi.fi/sisalto/yst%C3%A4v%C3%A4-ja-vapaaehtoistoiminnan-peruskurssi-14>

Tilastokeskus 2010. Perheet 2009. Perheiden määrä kasvaa edelleen. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 23.11.2010] Saatavissa: http://stat.fi/til/perh/2009/perh_2009_2010-05-28_tie_001_fi.html

Toimeentulotuki 2008. Tilastoraportti. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2010. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi 5, uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Törrönen, M. & Vornanen, R. 2004. Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 168 - 175.

Uusimäki, M. 2005. Perhetyötäkö kaikki? Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus [viitattu 29.11.2010]. Saatavissa: http://www.sosiaalikallega.fi/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_20.pdf

Viljamaa, M-L. 2003. Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Virtanen, P., Jalava, J., Koskela, T. & Kilappa, J. 2006. Syrjäytymistä ehkäisevien EU-hankkeiden arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:46. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 11.11.2010]. Saatavissa: <http://pre20090115.stm.fi/hu1156312522036/passthru.pdf>

Vornanen, R. 2006. Perhe - turvattomuutta vai turvaa? Teoksessa Hokkanen, L. & Sauvola, M. (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 119 - 141.

Wilcox, B. & Vernberg, E. 1985. Conceptual and theoretical dilemmas facing social support. Teoksessa Sarason, I. & Sarason B. (toim.) Social support: Theory, Research and Applications. Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers: Dordrecht.

Yeung, A. 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Sosiaaliterveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys Yty Ry. Helsinki: Hankainpaina.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21 [viitattu 15.11.2010]. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021?search\[type\]=pika&search\[pika\]=syrj%C3%A4yt_](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021?search[type]=pika&search[pika]=syrj%C3%A4yt_)

LIITTEET

Liite 1 Tutkimuslupahakemus

Liite 2 Saatekirje

Liite 3 Teemahaastattelurunko

Liite 4 Analyysin eteneminen

Liite 5 Pääluokkien ja yläluokkien muodostuminen ydinsanoista

Säröperheelle tueksi - hanke/ Suostumus/ Versiopvm 27.11.2009

Suostumus käyttää Säröperheelle tueksi -hankkeessa (tai: hankkeen tapaamisissa ja muissa yhteyksissä) kertyvää tietoa tutkimustarkoituksiin

Lahden Diakoniasäätiön ja Lahden ensi- ja turvakoti ry:n Säröperheelle tueksi -hankkeen (2009–2011) tavoitteena on kehittää ammatillisen avun rinnalle vapaaehtoista tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaa. Sen avulla autetaan ennaltaehkäisevästi erityistä tukea tarvitsevia perheitä, sekä etsitään mahdollisuuksia näille perheille toimia vastavuoroisesti keskinäisenä vertaistukena. Hanke on sisällöllisesti vapaaehtoisten rekrytointia, perehdytystä ja resurssin ylläpitoon tähtäävää toimintaa.

Säröperheelle tueksi -hankkeeseen liittyy myös arviointitutkimus. Sen avulla kuvataan, miten hanke on toteutunut ja minkälaisia kokemuksia ja toimintamalleja sen aikana on syntynyt sekä mitä vaikutuksia toiminnalla on saavutettu lapsiperheiden hyvinvoinnin uhkatekijöiden torjumisessa. Hankkeen arviointia toteuttaa hankkeen projektiryhmä yhdessä Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Verson kanssa. Hankkeessa kertyvää materiaalia käytetään hyväksi myös kolmessa Lahden ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijan tekemässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyön aiheet liittyvät lasten hyvinvointiin, vapaaehtoistyöhön ja ammattilaisten ajatuksiin ja käsityksiin suhteessa vapaaehtoistoimintaan ja sen vaikutuksiin.

Suostumus

Olen lukenut yllä olevan kuvauksen hankkeesta ja siihen liittyvistä tiedontarpeista. Olen saanut suullista tietoa hankkeesta kertyvien tietojen käyttämisestä hankkeeseen liittyvään arviointitutkimukseen ja opinnäytetöihin. Olen myös saanut riittävän vastauksen tutkimusta koskeviin kysymyksiin. Ymmärrän, mitä tietojen käyttäminen tutkimustarkoituksiin tarkoittaa.

Minulle on selvitetty, että tutkimuksessa kerättävät tiedot säilytetään ilman henkilötietoja ja aineistoja käsitellään luottamuksellisesti. Kerättyjä tietoja voivat käyttää vain tutkimustyöhön osallistuvat henkilöt. Tutkimustuloksia esitettäessä ja julkaistaessa henkilöllisyyttäni ei missään vaiheessa paljasteta.

Suostun vapaaehtoisesti siihen, että hankkeen aikana kertyviä tietoja voidaan käyttää hankkeeseen liittyviin tutkimuksiin. Jos kerättyjä tietoja halutaan käyttää muuhun kuin tiedotteessa mainittuun alkuperäiseen tarkoitukseen, pyydetään minulta uusi suostumus. Tiedän, että voin halutessani milloin tahansa syytä ilmoittamatta perua tämän suostumukseni.

Suostumuksen antaja Päiväys _____ / ____ 2010

Allekirjoitus _____
ja nimenselvennys

Syntymäaika _____

Osoite _____

Säröperheelle tueksi - hanke/ Suostumus/ Versiopvm 27.11.2009

Suostumuksen vastaanottaja Päiväys _____ / ____ 2010

Allekirjoitus _____
ja nimenselvennys

Asiakirjasta jää toinen kappale suostumuksen antajalle.

Saatekirje 3.10.2010

Hei,

Lähestymme Teitä kirjeitse, sillä olette antaneet suostumuksenne osallistua opinnäytetyöhömme liittyvään tutkimukseen. Olemme tekemässä opinnäytetyötämme Säröperheelle tueksi -projektille. Tutkimuksemme tarkoitus on kartoittaa Teidän ja lastenne kokemuksia tukihenkilötoiminnan toteutumisesta.

Haluamme korostaa, että haastattelujen aineisto tulee vain meidän käyttöömme ja sen käsittely on täysin luottamuksellista. Lopullisessa opinnäytetyössä tiedot esitetään siinä muodossa, ettei yksittäistä henkilöä voida tunnistaa.

Olemme saaneet Teidän yhteystietonne Säröperheelle tueksi – projektilta. Olemme Teihin yhteydessä puhelimitse viikon kuluessa, jotta saamme sovittua Teille sopivimman haastatteluajan. Ennen haastattelua olemme tutustuneet Säröperheelle tueksi –projektin alkutapaamisessa asettamiinne tavoitteisiin, toiveisiin ja tarpeisiin.

Haastattelun kautta pyrimme selvittämään

- Miten te olette hyötäneet tukihenkilötoiminnasta?
- Miten lapsenne on / ovat hyötynyt tukihenkilötoiminnasta?
- Miten tukihenkilötoimintaa voisi kehittää?

Kiittäen,

Lahden ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat

Katja Laatonen

katja.laatonen@lpt.fi

Linda Lahdenperä

linda.lahdenpera@lpt.fi

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Haastattelun alussa kerrotaan haastateltavalle tutkimuksen tarkoituksesta (opin-
näytetyö) ja selostetaan lyhyesti haastattelun kulku.

Perustiedot

- Perhetiedot
- Elämäntilanne ja arki
- Lastensuojeluasiakkuus, muut auttavat tahot
- Miten kutsutte vapaaehtoista; vapaaehtoinen, ystävä, tukihenkilö
- Lähettävä taho

Tukisuhde

- Aiempi kokemus vapaaehtoisesta/tukihenkilöstä/tukiperheestä
- Tukisuhteen alkaminen
- Tuen tarve ja tarkoitus
- Tukisuhteen tavoitteet
- Tukihenkilön tapaamiset
- Tapaamisten kulku
- Tapaamisten tiheys
- Katkennut tukisuhde
- Suhde tukihenkilöön, luottamus

Tukihenkilön merkitys vanhemmalle ja lapselle:

- Miten te olette hyötäneet tukihenkilöstä?
- Miten lapsenne on hyötynyt tukihenkilöstä?
- Miten hyöty eroaa mielestäsi aikuisen ja lapsen kohdalla?
- Millainen on mielestäsi lapsen ja tukihenkilön suhde?

- Mitä erityistä tukihenkilötoiminnassa on?
- Mikä tukihenkilön tapaamisissa on erityisesti rikastuttanut elämääsi ja lapsen elämää?

Sosiaalisen tuen saaminen eri osa-alueilla

- toiminnallinen tuki
- tiedollinen tuki
- emotionaalinen tuki
- henkinen tuki
- aineellinen tuki

Ammatillinen tuki verrattuna tukihenkilötoimintaan

- Tasavertaisuus tukisuhteessa
- Kontrolli
- Voiko ammattiapua ja tukihenkilötoimintaa verrata tai laittaa paremmuusjärjestykseen?

Tukihenkilötoiminnan kehittäminen

- Oletko saanut tukea kaipaamiisi asioihin asettamiisi tavoitteisiin nähden?
- Omien odotusten ja toiveiden kohtaaminen
- Miten tukihenkilötoimintaa voisi kehittää? Miksi?

Analyysin eteneminen

Haastattelujen kuuntelu ja litterointi
Haastattelujen lukeminen useaan otteeseen
Aineiston tiivistäminen ydinsanoihin
Ydinsanojen listaaminen ja vertailu
Yläluokkien muodostaminen
Ydinsanojen sijoittelu yläluokkiin
Pääloukkien muodostaminen tutkimuskysymysten avulla
Yläluokkien sijoittelu pääloukkiin
Tulosten kirjaaminen

Pääluokkien ja yläluokkien muodostuminen ydinsanoista

YDINSANA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Opiskelu	Oma aika	Äidin arkea helpottavat asiat
Henkinen hyvinvointi		
Itsestä huolehtiminen		
Vapaus		
Kuntoilu		
Ulkoilu		
Aikaa itselle		
Lähiverkosto	Yksinäisyyden ja syrjäytymisen väheneminen	
Ihmissuhde		
Ystävä		
Henkinen tuki		
Turva ja luottamus		
Lastenhoitaja		
Kontrolli		

YDINSANAT	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Perhepuisto	Yhdessä tekeminen ja muutos arjen rutiineihin	Lapsen arjen rikastuminen äidin kokemana
Ulkoilu		
Saunominen		
Miestenjutut		
Yökylä		
Tavallinen arki		
Uusi ympäristö		
Aikaa		
Päivähoito		
Mummi		
Vaari		
Isovanhemmat		
Miehen malli		
Ihmissuhde		
Turvallinen aikuinen		
Perheidylli		

YDINSANAT	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Opiskelu	Toiminnallinen tuki	Perheiden saama sosiaalinen tuki
Kuntoilu		
Ulkoilu		
Lastenhoitaja		
Aikaa itselle		
Harrastus		
Yhdessä tekeminen		
Vapaa-aika		
Elämykset		
Uusi ympäristö		
Rentoutuminen		
Läheisverkosto		
Aikuissuhde		
Ystävä		
Tuki		
Turva		
Keskustelukumppani		
Luottamus		
Rohkaisija		
Kannustaja		
Lapsen huomioiminen		
Aito välittäminen		
Huomioiminen	Tiedollinen tuki	
Innostaja		
Arjen jakaminen		
Keskustelu		
Neuvojen ja tiedon antaja	Henkinen tuki	
Kontrolli		
Vuorovaikutus	Aineellinen tuki	
Keskustelu		

YDINSANAT	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Miehet	Tukihenkilön innostaminen	Tukihenkilötoiminnan kehittäminen
Tukiperheet		
Ydinperhemalli		
Sitouttaminen		
Aikaa		
Yksilölliset tarpeet	Tukihenkilön ja perheen yhdistäminen	
Tarpeen ja tavoitteen kohtaaminen		
Kokemus lastenhoidosta		
Aikaa tutustumiselle		
Aito välittäminen		
Mainonta	Projektin tunnettavuus	
Julkisuuskuva		
Markkinointi		